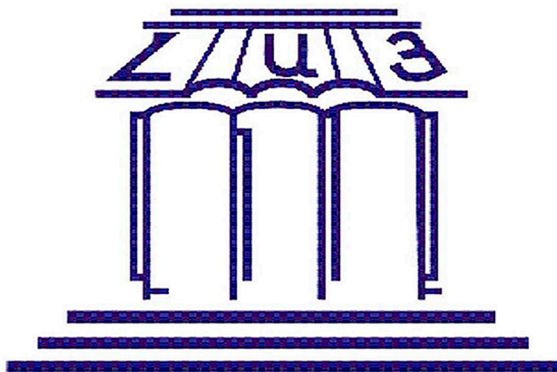

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՆԱԽԻՐԻ ԶԱՐՑՍԱՆ

ՌՈՒՇԱՆԻ
ՔԱՐԱՓԸ

891.99

2-39

ՊԵՏԼՐԱՏ

3866

48

391.99 | 2ur3ur

2-39 | 2ur3ur

2ur3ur

1932P

836 | 2/11/50

U.F | 28/11/50

824 | 4/11/50

2628 | 11/11/53

380 | 19/11/50

of, I'm 4/0 in 2/2 in 2.

Ա

Շապիրա՝ Մանր Արեղյանի

891.99
2-33 *uy*

ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐՅԱՆ

Ս. Զաքարյան
19 NOV. 2011

ՌՈՒՇԱՆԻ ԲԱՐԱՓԸ

Յերկուրդ վերամշակված հաստահույրյուն

2-33
uy

Դրավ. № 7520(բ). պատվ. № 1953. Հրատ. № 2290. Տիրած 5000

Պետկրատի տպարան—Յերեկան

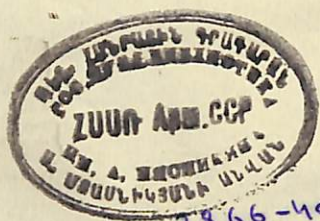

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ—1932

12.04.2013

29450

հ. Զուգ/Երզնացի.

ՌՈՒՇԱՆԻ ՔԱՐԱՓԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

ԱԼԵՔՍԱՆԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆՈՒՄ Ե ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՑ

Նա տունն էր գալիս Կարմիր բանակից:
 Են ջահել տղեն — անունն Ալեքսան:
 Գրքերով լեցուն տոպրակ շալակին
 Ու դռին Կարմիր, աստղաձև նշան:
 Մի ծիրանագույն աշնան չերեկո
 Փովել Դր դեմի լեռների վրա:
 Յեվ Ալեքսանի սիրտը թե առած
 Ուզում էր թռչել մաշինի հեքով
 Ու տունն սլանալ իրենից առաջ:
 Նա քանի գնում, մոտենում էր տան,
 Անցնում էր ծանոթ արտերի մոտով, —
 Լցվում էր ենքան անհուն կարոտով
 Ու սիրտն անհամբեր զարկում էր ենքան:
 Կարմիր բանակից նա գալիս էր տուն,
 Խորունկ մտքերով վառված են տղեն:
 Մրտում չերկու բոց, չերկու վառ չերդում,
 Շուրջը չերեկո, մշուշ վոսկեղեն:
 Առաջին չերդումն նա անցյալ տարի

Տվալ Լաչինի չինար աղջկան
 Ռուշանի կապույտ քարափի քարին,
 Յերբ հանդում հովիվ ու չթվոր չկար:
 — Աբուս, անիրավ, չգնաս մարդու,
 Յես կգամ հենց վոր տարին լրանա... —
 Ու ջերմ խոստումի կրակը սրտում
 Սիրահար տղին վերցրին բանակ:
 Նա չերկրորդ անգամ չերգվեց չերեկ:
 Բանակում հանդես ու միտինդ արին.
 — Յես խոսք եմ տալիս կյանքս նվիրել
 Ընկեր Լինինի մեծ ճանապարհին:
 Յեվ նրա քարե արձանի առաջ,
 Լինինյան կարմիր դրոշներն առած՝
 Նրանք չերգվեցին պալքաբեկ համառ
 Սոցիալիստական նոր գյուղի համար:
 Ու վողջույն տալով ընկեր-ճանոթի՝
 Հին ճանապարհով իջնում եր նա ձոր,
 Ուր գյուղը փռված գետափին մոտիկ
 Յեվ նույն եր թվում, և թվում եր նոր:
 Նույն և ժամի մոտ, ընկուղենու ստվերում,
 Բերդի դարավոր պարիսպների տակ
 Չաթնանց Սանթրոսի շենլիկը հարուստ,
 Թանձր պատերով, քարե, լացնաբակ:
 Նույն և Լաչինի խաբխուլ արաբան,
 Աթարի ամրոցն ու մարազը հին.
 Բրդե քրքրված փափախի նման
 Նույն խոտի դեզն և կտուրի գլխին:
 Յեվ գյուղի ծերին, ցածլիկ ու բարակ,
 Իրենց հողաշեն հյուղն և չերևում,
 Վոր վոչ բակ ունի, վոչ լիքը մարագ,

Վոչ ևլ խոտի դեզ կտրի վերևում...
 Նույն և. բաց կարծես նա նոր և տեսնում
 Այդ խառնափնթոր խրճիթների մեջ
 Դասակարգվին մի սուր բաժանում,
 Անանցանիկ խորխորատ մի մեծ:
 «Այս հին, ծուռ ու մուռ գյուղը կործանել,
 Շինել կոլեկտիվ, պլանավոր տներ —
 Դադաքի նման լայն փողոցներով,
 Ու լինել եղ մեծ պալքաբուս հերոս —
 Ահա թե չերեկ ինչ չերգվեցիր դու,
 Առաջդ դբիր ինչ մեծ նպատակ...» —
 Ես մեծ մտքերի կրակը սրտում՝
 Ընկեր Ալեքսանն իրենց գյուղ մտավ:

— Բարե, աչա, բարե ա հեր,
 Վերջացրի, չեկա տուն:
 Վհնց եք իրար շահել, պահել,
 Վոնց եք ապրում, աշխատում:
 — Վաչ, — վեր թռան հեր ու նանի,
 Մեկ-մեկի փեշ ձիգ տալով:
 Մեջտեղ առան Ալեքսանին
 Համբուրելով ու լալով:
 Մալբը հետո թաղիք փռեց
 Հողե խոնավ թոնրատան
 Ու կեղտակուր բարձը դրեց
 Աղիզ հյուրի մեջքի տակ:
 — Ա՛յ մարդ, ձեն տուր, գա խնամին,
 Յես ձվածեղ, չաչ շինեմ:
 Կտուր չեղավ Հովաս ամին.
 — Դուրս չեկ, Լաչին, Լաչին, Լ՛իջ ..

Աղբ, հարեան, ընկեր, ծանոթ
 Իբար աշխուժ ձեն տվին:
 Հավաքվեցին.—բարի գալուստ
 Զորացրված մեր տղին:
 Հավաքվեցին հետզհետե
 Ով կար մոտիկ, սիրելի,
 Բայց յեկվորի աչքերը թեժ
 Դռան մեխված են ելլ:
 Ա՛խ, մեկը կա, նա չի գալիս,
 Ա՛խ, անիծված հին աղաթ:
 Նա ել գուցե կաբոտալից
 Լաց ե լինում հիմա տան:
 — Բաղդ բերեց, Հովաս քեռի...
 — Թեկում քեքիբ, աչքդ լիս:
 Տղեդ յեկավ գիրը ձեռին
 Արտդ գրչով կցելիս
 — Եսպես խոսել, բան հասկանալ,
 Եսքան կարդալ, սովորե՛լ...
 Զուր չեն ասել Կարմիր բանակ,
 Խորհրդային նոր որենք:
 Հարցեր տվին հեռվից հեռու,
 Պատասխանեց նա ձեռաց:
 — Ի՞նչ կա արդյոք քաղաքներում,
 Խաղաղությո՞ւն, պատերա՞զմ...
 — Վախենում են մեր բանակից,
 Չեն կարա գալ մեզ վրա:
 Շողաց աչքում հաղթանակի
 Հերոսական մի կրակ.—
 Իսկ դու, հայրիկ, մինչև հիմա
 Չե՞ս ել մտել կողեկտիվ:

Յեա գրել եմ քսան նամակ,
 Յեա գրել եմ, թե մտիր:
 Եսպես ե ճաբն, ես ե ճանփան
 Դուրս գալու նեղ վիճակից:
 Եսպես ե մեր իշխանության
 Գիծն ու կամքը զխտակից:
 Ի՞նչ ես ասում, Լաչին ամի,
 Ի՞նչ եք ասում հեր ու մեք:
 Կողեկտիվ ե խալիսը հիմի,
 Վախոր մերն ե, հերթը մեր:
 Զեռքը տարան ծոճբակներին:
 Տիրեց խորին լուսթյուն:
 Մեջքը քորեց Հովաս քեռին
 Ու չեա դառավ իր վորդուն:
 — Հաստատ կենա իշխանություն,
 Լավ ես ասում, բալա ջան,
 Մեզ համար ե հա աշխատում,
 Հո չե՞նք լինի դավաճան:
 Վարկ ել տվավ անցյալ տարի,
 Յեա ել առի մի աշառ,
 Դու ել յեկար, գալդ բարի,
 Դու ել, կարաս, մի հատ առ...
 Եզուց, ելոր գարնան վարին
 Զուժ կլծեմ սեփական:
 Դու ուրիշ մարդ, կարաս, ճարի,
 Յեա, չքավոր, չես հա կտմ:
 Մանկությունից հոտաղ, մշակ,
 Տկլոր, անտուն ու անտեր:
 Իշխանության արևը շատ,
 Ինձ դարձրեց լեզան տեր:

Վհնց եմ շահել, վհնց եմ պահել,
 Բոբոխ, ջահել եղ գանհն.
 Իսկ դու եսոր վեր ես կալե,
 Թե կողկտնի կտանեմ:
 Թուլլ տուր, վորդի, պարզաբանեմ,
 Համաձայն չեմ եղ բանին:
 Յես չլծած չեղս տանեմ
 Խալիւ քչի, սպանի:
 Թուլլ տուր ախար, ինքս լծեմ,
 Մուրազս տունեմ մի տարի:
 Ինքս ել հետո չեմ լինի դեմ,
 Առ տար ու տուր ոտարին:
 Վերջացրեց Հովաս քեռին
 Մեջքը կրկին քոթելով,
 Հետո նաչեց ներկաներին
 Տարակուսած ու մոլոր:
 — Ի՞նչ եք ասում, հաբեաններ,
 Ի՞նչ ես ասում, ա Լաչին...
 Լաչինը լուռ գլուխն առել
 Կախ ե արել առաջին:
 Խոսքը կալավ Թելում բաջին,
 Քիթը սրբեց գոգնոցով:
 Ու աչքերում շողշողացին
 Յերկու կաթիլ, յերկու ծով:
 — Ալեքսանիս ազիզ խաթեր
 Դեմ մի գնա, ա՛յ Հովաս.
 Խալիսի դրան շատ ես դատել
 Ու մնացել հա սոված:
 Կգամ, բալա ընչի՞ չգամ.
 Ի՞նչս պիտի կորցնեմ,

Հարստութիւն, լծկան, կթան,
 Բարիքով լի նոր տնե՛ր:
 — Ձե, ա՛յ քիթիւր,— ծիծաղելով
 Դարսեանը ձեն տվաւ.—
 Ունեցողն ել կոլիող գալով
 Ձի կորցնի վոչ մի հավ:
 Կողկտիւմը չի մնացել
 Հովաս քեռու աչառին:
 Բալց մի աչառ, թեկուղ մի լեղ
 Արտղ մենակ չի վարի:
 Միայն մի բան, Թելում քիթիւր,
 Կլոբցընես կոլսողում,
 Եղ — վիճակդ տաժանակիր,
 Եղ — կարիքները բաղում:
 Ել ուրիշ բան չես կորցնի,
 Այլ կգտնես ճանապարհ
 Դուրս գալու այս մկան բնից
 Դեպի նոր կյանք, նոր աշխարհ:
 — Եղ եմ ասում չես ել, բալա,
 Խի՛, աչքերս քո՞ւ կուզեն:—
 Թելում բաջին խոսքը կալավ
 Ու շուռ տվաւ դեպի դեն,—
 Խի՛ չեմ ուզում մարդավարի
 Ապրեմ, մաքրեմ ու հազնեմ,
 Քաղաք գնամ ամեն տարի,
 Չուղողները տրաքվին:
 Յես ել մեր եմ, վորդու տեր նմ,
 Մուրաղ ունեմ իմ սրտում:
 Ասի թառախ հարսըս բերեմ,
 Տղիս անեմ տեղ ու տուն:

Հարսըս բերեմ հարսանիքով,
Փառք ու պատիվ տեղ լինի,
Ծաղով, ծաղսով, թաղարիքով,
Շաղ տամ արաղ ու գինի...
Համ ասում ե, համ շողոքորթ
Աչքով անում կաշինին.
Կաշինը լուռ միտք ե անում,
Ձի իմանում ինչ անի:
— Ձե, ալա ջան, եղ կներես,
Ասով վորդին կարմրած,
Շողոքացին աչք ու լերես,
Սիրտը թաքուն թըթռաց:—
Ձե, ալա, ջան, խելքից հանի,
Հին սովորույթ, հին կենցաղ.
Ինչիս ե պետք մեծ հարսանիք,
Արաղ գինի, ծախս ու ծաղ:
Սեր ունենամ լի ծիծաղով,
Սերն ե արաղ ու գինի,
Սերը չեղավ, ծախսով, ծաղով
Ուրախությունն չի լինի:
Քեֆ չեմ անի ջերս դարդակ,
Վեր չեմ անի լեզ ու կով:
Յարիս կառնեմ կոլսող կերթամ
Կարմիր, կարմիր պսակով:
Կոլլեկտիվում կապրենք սիրով
Ու կաշխատենք միասին:
Սուտ ե, ալա, կուլակի խոսք,
Ծաղ ու արաղ մի ասի:
Մարդ ու կնիկ տարակուսած
Մտիկ տվին խնամուն:

Խնամայուն ծանր հաղաց
Յեվ ասաց.

— Ձեմ իմանում:

Հավանել եմ Ալեքսանին,
Խելոք, հալալ կաթնակեր:
Կապտենք մի լերկու ամիս,
Մինչև մի քիչ մտածեմ:
Ու վեր կացավ ծմրտալով,
Լալն ու լերկար հորանջեց,
Սովերն անցավ պատի վրալով,
Հսկայական ամպի պես:
Դուրս գնացին ընկերները
Ալեքսանին սիրտ տալով,
Նրանք— իրենց, մենք ել՝ մերը՝
Տեսնենք ռիլ ե հաղթելու:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԱՌԱՋԻՆ ԲԵՐՔԸ

Քիմիական մատիւ ու բլոկնոտ ձեռքին,
Դեմը մի խարխուլ, կեղտակուր սեղան,
Դպրոցում նստած հաշվում ե կրկին
Կոլխոզի նախագահ ընկեր Գարսեանը:
Քսան ինն թվի զարնանացանին
Նա ինն ընտանիք հավաքեց իրար,
Կոլլեկտիվ հիմնեց: Հետո շրջանից
Ստացավ գութան ու լծկանավարի:
Յեւ կուսքը իր իրեր քարտուղար
Բջիջի ուժերն աչդ կողմը լարեց:
Գյուղփոկի ֆոնտից կոլխոզի համար
Ամենաընտիր հողերն ել առեց:
Համառ համոզեց տատանվողներին,
Կովեց սեփական ծնողներին դեմ:
Շրջկոմը հասավ նեղ ընտանիքին
Ու խնդիրները դժվարին՝ հարթեց:
Ու վարեց ցանեց կոլլեկտիվ ուժով,
Աշնան ել հաջող բերք հավաքեցին:
Ինն ընտանիք արդեն ապահով,

Ել կարիք չունեն կուլակի հացին:
Բայց ասես չկա, չի յերևում աչդ,
Աչքի չի զարկում զրաից նայողին,
Առաջվա նման անջատ ու ցրված,
Չուրված են ասես ելի հին գյուղին:
Ամեն մեկի լեզն ելի իր գոմում,
Ամեն կտուրին անջատ խոտի դեղ,
Չկա մի մարագ, մի գոմ ընդհանուր,
Վեր դիմ հավաքես ու մի տեղ կլտես:
Վոր աչն ժամանակ լեռնա վորոշ,
Կոնկրետ, գրավիչ, խսկը գո ասած,
Վոր պարզես վրան մի կարմիր դրոշ,
Ու տեսնողն ասի. — «Կոլլեկտիվն ե սա»:
Կտեսնեն մարդիկ, վոր գործ ես արել,
Վոր ուշ ռենես դու դիզված ու կուտակ,
Այլ վոչ թե դադարի հեքլաթ հնարել
Պատմում ես նրանց ամեն պատի տակ:
Այ, են ժամանակ քեզ կհավատան,
Կմտեն կոլխոզ, կոլխոզը կաճի,
Կդիմես կենտրոն, տրակտոր կտան,
Կփոխվեն արագ գյուղն ու գյուղացին:
Այո, պետք ե մեզ վորոշակի դեմք:
Խնդիրը պարզ ե և շատ հասարակ:
Պետք ե կառուցել մի ընդհանուր շենք:
Առաջին հերթին մի գոմ կամ մարագ:
Ասես խաչթըված սեփական գյուղից
Գարսեանն արագ վեր լեւավ ու շտապ
Ծալեց, վերցրեց բլոկնոտ ու մատիւ՝
Զգալով սրտում նոր կորով ու թափ:
Գնաց դեղամեջ: Գտավ Սողոյին:

3866-48

Կոստերատիվում կանգնած եր Սողոն:
Մարդիկ նրա շուրջ խոնվել էին:
Նույն սովորական աղմուկն ու բողոքը:
— Վերջացրու, Սողո, դուրս յեկ մի բոլի,
Խոսելիք ունեմ քեզ հետ առանձին:
Ահից Սողոյի սիրտը արժիկից:
«Արդյոք ելի նոր մի հրահանգ չի...»:
Պատմեց Գարսեանն իրա ծրագրին:
Ու Սողոն լսեց, լռեց մի վարկչան,
Հետո մտադրաղ ու անհամակիր
Ասավ.

— Ձի լինի, ընկեր Գարսեան:

— Լսիր ե, Սողո, ամեն մի շնչին
Հասնում ե ուղիղ քսան փութ ցորեն:
Եղքան մի տարում ուտելու բան չի.

Պիտի մասնավոր շուկա դուրս բերեն:

Գալոն կտանի, կտա արագով,

Վաղոյի մերն ել պատարագ կանի:

Իսկ մենք կչինենք մի ափղահա գոմ,

Վոր կոլխոզի սաղ տալարը տանի:

— Յես համաձայն չեմ,— տատանվեց Սողոն—

Գոմ ես կառուցում, ուզում ես մարագ,

Եզուց կկանչես կոլխոզի ժողով,

Հարցը կքննես ժողովի առաջ:

— Առանց քննելու հարցը բլիշում

Ձենք կարա դնել կոլխոզի նիստին:

Կհամաձայնվեն, դու դուր ես վիճում,

Լավ ե դու ինձ հետ միասին պնդիր:

— Յես համաձայն չեմ, Վարկն ենտեղ թողած

Դու աչք ես դրել կոլխոզի հացին:

Թե ինչ ե՞ ունենք մի ճանկ ավել հաց...

Տո, տղամարդ ես, դու վարկ ստացիր:

— Վարկ ստացել եմ, ելի կստանամ,

Բայց ինչո՞ւ դիմեմ, յերբ կոլխոզն ունի:

Վարկն ել հո սարում ձրի չի՞ ցանած.

Ձե՞ վոր պոկում ես քո պետութ՜յունից:

— Յես համաձայն չեմ,— համառեց Սողոն,—

Մեր պետութ՜յունն ե, ուրեմն կտա:

Բաս ուր ենք մարդկանց գլուխը չեղում,

Կոլխոզ դրավում, յերբ ողուտ չկա:

— Կոմմունիստ մարդուն, Սողո, չի սաղում

Ուտել ու հաշիվ չտալ ինքնիրեն:

Քո Կոլտո Գալոն, թեկուզ չերազում,

Տեսել եր սկի քսան փութ ցորեն:

— «Քսան փութ ցորեն», «քսան փութ ցորեն».

Բայց խում ես ե, չես թողնում ուտի:

— Սողո, չենք խում, սխալ մի չորե,

Գոմ ենք կառուցում նրա ողուտին:

Ասում ես, վարկով: Վարկ չեմ ստանա,

Կոլխոզ ես հիմնել ե վոչ թե սորես,

Վոր կուտակելու իշթահներ բանաս

Ու պետութ՜յունից անընդհատ պոկես:

Տիրեց լռութ՜յուն: Յեվ անհամակիր

Սառնութ՜յամբ Սողոն ուսերը շարժեց.

— Լավ, վոր պնդում ես՝ ժողով հավաքիր.

Բայց խմացիր հո, յես համաձայն չեմ:

Բոլոր անդամներն ինն ընտանիքի

Հավաքվել էին Սողոյենց հողին:

Հավաքվել էին ու ծալապատիկ

Հին փառասների վրա նստոտել:
 Ամենից վերև, բուխարիկի մոտ
 Սողոյի հերն եր, գուռնաչի Զաքին:
 Գլխին՝ ահագին մի վոչխարի մորթ,
 Բրդե, տնապորժ արխալուխ հագին:
 Իսկ նրա գիմաց՝ Գարսևանի հեր
 Քեռի Բարթոն եր հենվել կոպալին:
 Նայում եր վորդուն ու հարսին ջահել,
 Մտքում ինքնիրեն չերանի տալիս:
 Բարթոյի կողքին Շիրինն եր շտապ
 Ճմլում գոմշենի իր տրեխացուն:
 Բեխերի միջից խոսում եր անկապ
 Ու մեկ-մեկ թքով տրեխը թացում:
 Շիրինի գիմաց նստել եր Գալոն,
 Կոճղի նման հաստ ու կարճ գյուղացի,
 Վորը խժռում եր արագ կուլ տալով
 Ձեռքի ահագին դուռումը հացի:
 Հետո Աղասին սափրված, մաքուր,
 Ուսին՝ քսան թվից բերած մի շինել:
 Աշխատել է նա յերկար քաղաքում
 Ու գյուղում սիրուն սենյակ է շինել:
 Աղասու կողքին, փոքրիկ ու լղար,
 «Պուճուր» — Վաղոն եր քամակը քորում:
 Վոնց վոր տասներկու տարեկան տղա,
 Վոր ունի սակաչն և բեխ և մորուք:
 Վաղոյի գիմաց, մոր հետ միասին,
 Նստել եր Արտոն, շալվարը պատռած:
 Բատշակ եր Արտոն: Նրան գյուղացիք
 Անվանում էյին «Յերամի բատրակ»:
 Հոգի կենտրոնում՝ փոքրիկ մի սեղան,

Վրան՝ մի մատյան կոտրված կողով:
 Նստել եր Վասոն՝ նիստի քարտուղար,
 Իբրև նախագահ նստել եր Սողոն:
 Ու սեղանի մոտ, Սևանի կողքին
 Զրույց եր անում քիքիլ Անթառամը:
 Ներկա չեր նրա Սարիբեկ վորդին,
 Կուսադարոց էյին գործուղել նրան:
 Իսկ հողի փայտի խարխուլ ճաղերին
 Կրթնել էյին չերեխեք, կանայք
 Ու փափսալով սպասում էյին,
 Վոր կոլլեկտիվի ժողովը բանան:
 Վեր կացավ Սողոն: Գլխին՝ կասկա,

Շինելից կարած պինջակը հագին:
 Կախած գալիֆե շարվարի վրա
 Կաշվեկալ պատյանն ատրճանակի:
 — Մեր որակարգում մի հարց կա այսօր, —
 Ու Սողոն ձեռքը խփեց սեղանին: —
 Մի հարց, ընկերներ, բայց խիստ կարևոր,
 Խոսքը տալիս եմ ընկեր Սևանին:
 Ու Գարսևանը ժպտաց խորամանկ:
 Հանեց գրպանից բլոկնոտ ու մատիտ:
 Հետո՝ թանաքոտ մի մեծ թաշկինակ
 Ու սրբեց քրտինքն այրված ճակատից:
 Հեռվից սկսեց: Ու զգուշ, մանեման,
 Մոտենում է նա վտանգավոր տեղին:
 Ծանոթ եր ամեն մեկի թուրության,
 Գիտեր, թե խնդիրն ով՝ ուր կշեղէ:
 — Ուրեմն, ընկերներ, ինչպես վոր տաի,
 Կոլլեկտը տարավ խոշոր հաղթանակ:
 Ինչքան թշնամին վոռնա, տրաքի,

Մենք հաղթանակով առաջ կընթանանք:
 Դիմել են արդեն մեր կողակտիվին
 Տասը չքավոր ու լոթը միջակ:
 Մեզ հետ ե արդեն միջակ գյուղացին՝
 Մաղաքանց Մուքոն ու Գարաս բիձան:
 Բայց կողակտիվում մի քանի կանայք
 Սիրում են ելի ուտել ուրանալ:
 Շրջում են տներ, գանգատվում, խոսում,
 Թե ալան-թալան, սով ե կոլխողում:
 — Եդ հւմն ես ասում ուտող-ուրացող, —
 Ճչաց Սողոյի ալան անկյունից: —
 Ո՞վ ե եղավիս խոսքեր տարածող,
 Եդ խի՞ յես եղպես մտիկ անում ինձ:
 — Դու յես տարածում, Փառանձիմ քիքիր.
 Ժամում, կիրակի, Մուքոյի կնկան
 Ասել ես միթամ տունըդ քանդեցիր,
 Խորհուրդ ես տվել, վոր նրանք չգան:
 Հետո, ընկերներ, պետք ե ընդգրծել,
 Վոր մենք չունենք դեռ կողեկտիվ հոգի:
 Կոլխողի լծկանն անխնամ քցել՝
 Զրույց ենք անում պատերի տակին:
 Յերեկ չես, Վասոն գոմերը մտանք.
 Հե՛չ նման չեյին կողեկտիվ գոմի:
 Վաղոյի գոմում, լծկանների տակ
 Խառնըվել էյին աղը ու խոտ ի մի:
 Իսկ ի՞նչ եր արել Գալոն (ահա ձեզ
 Խայտառակ մի փաստ: Հանցանք հիմնովին):
 Յեզան առջևից խոտը հավաքել
 Ու կերցրել եր սեփական կովին:
 Ես ճանապարհով հեռու չենք գնա:

Վորպեսզի չլինի հսպիս իմ ու քոն
 Ու ես բացերը արագ վերանան՝
 Պետք ե կառուցել մի ընդհանուր գոմ:
 Ու Գարսևանը յերկար ծալալեց
 Բերքի բաժանման ծրագիրն իրա:
 Բերք վերջացնելով բլոկնոտը ծալեց,
 Մարդիկ մտազբաղ նայեցին իրար:
 Կոկորդը մաքրեց Զուռնաչի Զաքին
 Յեվ ընկավ խորունկ մտածմունքի մեջ:
 — Ո՞վ ե համաձայն ես առաջարկին, —
 Սողոն հարցական ժողովին դիմեց: —
 Վոչով չի խոսում: Թեք ու դեմ չկա...
 Դեմ արտահայտվել հենց ինքն եր ուղում:
 Սակայն բջիջի վորոշումը կար
 Յեվ կապում եր այդ Սողոյի լեզուն:
 — Ընկերներ, Սեանն իրավ ե ասում, —
 Վեր յեկավ տեղից կոմսոմոլ Վասոն: —
 Ամեն մի շնչին քսան փութ ցորեն:
 Պաբղ ե, վոր պիտի շուկա դուրս բերեն,
 Ծախեն շուկայում կուլակի գնով,
 Կամ տան կուլակին, վոր նա ամբարի:
 Կենտկումը խնդիրն եղպես չի դնում,
 Հացի պրոբլեմ կա մեր դեմ ես տարի:
 Կամ մենք կուլակից կխլենք շուկան,
 Կամ նա կխլի ու մեզ կհաղթի:
 Յեթե մենք չոգնենք մեր իշխանության,
 Ո՞վ պիտի ոգնի առաջին հերթին:
 Ոգնել ե նա մեզ վարկով, լծկանով,
 Ուրեմն ել ինչո՞ւ նորից վարկ ուզենք.
 Յես հարցն, ընկերներ, հսպես եմ դնում,

Մեր միջոցներով դոմը կառուցենք:
Ամեն մի շնչին 15 փութ հաց,
Ինչքան ել ուտենք, հերիք ե անում:
Իսկ ավելցուկը կտանք պետութեան,
Կատանանք իսկույն եժան շինանշուք:
Կոկորդը մաքրեց Զուռնաչի Զաքին:
— Եղ վհնց կլի լե, ի՞նչ ե դուրս տալիս:
Յես համաձայն չեմ ընկեր Վասակին,
Իմ փայլա տվեք, յես դուրս եմ գալիս:

— Դուրս ես գալիս... հալբաթ կգաս,—
Գոռաց Շիրինը տեղից:
Ու նետելով ալբիսը թաց՝
Յելավ կանգնեց կատաղի:
— Դուրս ե գալիս ուսթա-Զաքին,
Վոչ դատել ե, վոչ բանել:
Ամբողջ ամբան դեղի տակին
Իբ բոստանն ե պահպանել:
Հիմի մեզ հետ, մեզ հավասար
Բերքը պիտի բաժանի:
Նա ել շնչից շատ ե ախար,
Բերքի կեսը կտանի:
Իսկ լես, իմ կին, և իմ տղեն
Տրորվել ենք վողջ ամառ:
Ես դատաստան չի, ընկերներ,
Մենք աշխատենք նրա համար:
— Ագա, տկլոր,—գոռաց Զաքին՝
Խեղդվելով հաղալուց,—
Վոր ճառում ես, դու կոլխողին
Ինչ ես տվել, չե՞ղ, թե լուծ:

— Տո, տկլոր եմ, չքավոր եմ,
Զուռնեմ, վոր տամ լուծ ու չեղ,
Հո քեզ տալիք չեմ մնացել:
Այ թե ինչ եմ տվել յես:
Ու Շիրինը թափահարեց
Յերկու ձեռքերը ողում:
Ես ձեռքերով ցանք եմ արել,
Խոտ եմ հարել որնիբուն:
Համաձայն եմ Գարսեանին,
Կոլլեկտիվին դոմ շինենք:
Մնացածն ել հերիք կանի,
Մնացածը բաժանենք:
Զուռնաչի-Զաքին սաստիկ վրդովված՝
Խճըճվեց նորից մռայլ մտքերում:
Հացի խնդիրը մի կողմը թողած՝
Նա համաձայն չեր դոմ կառուցելուն:
«Կոմմունիստ վորդու պատիվը» չընենք,
Իհարկե Զաքին չեր գա կոլլեկտիվ:
Գալուց հետո յեղ նա մի հույս ուներ՝
Մի ամիս հետո, լինի ցաք-ցրիվ:
Բայց արի տես վոր թարսը պատահեց.
Մարդիկ ցանք արին տունց կովելու:
Սատանի կամքով բերքն ել կատաղեց.
Հաց եր, վոր բերին չիղեցին կալում:
Հաշտվեց մի կերպ Զուռնաչի-Զաքին:
Նա մինչև անգամ ուրախ եր սրտում:
Աշնան ել գուցե տղին պսակի,
Սիրուն, նամուսով մի հարս բերի տուն:
Եղպես վոր գնար, լավ եր կոլխողում:
Քչվոր, ինը տուն: Ականջները՝ դինջ:

Բայց Սևանն ուրիշ հեքյաթ ե ասում —
 Կոլխոզ գրավել սաղ ժողովրդին:
 Մտքում դրել ե կառուցել նոր գոմ:
 Նշանակում ե գլուխ կրերի:
 Ուրեմն՝ կորար ցլխով ու վոսքով:
 Չկա վերադարձ ևս ճանապարհից...
 Յեզներըդ պիտի գոմիցըդ հանես
 Ու տանես կապես կոլխոզի գոմում...
 Չե, «ընկեր» Սևան, գլխիդ դու հանես,
 Չաքին ջրի հետ խելքը չի խմում:
 — Յես համաձայն չեմ, — կրկնեց նա ելի, —
 Իմ փայտ տվեք, յես դուրս եմ գալի:
 Կապրեմ ինձ համար Սողոյից բաժան,
 Դե, յես հին մարդ եմ, նա կուսակցական...

— Դու սուս կաց, ա հեր, քո խոսքովը չի, —
 Սաստիկ ջղախն բղավեց Սողոն, —
 Դու քո դուրս գալը մեջտեղ մի քցի,
 Հարցը կվճռի ընդհանուր ժողովը:
 Քվեարկում եմ — թվ ե համաձայն
 Կուսֆրակցիայի ես առաջարկին.
 «Յերեքհարյուր փուլի հանձնել պետության
 Ու գոմ կառուցել առանց նոր վարկի»:
 Չորս հոգի միայն ձեռ բարձրացրին՝
 Կուս ու կոմյերիտ ձայներից բացի.
 Բարթոն, Անթառաֆն, Արտոն ու Շիրին:
 Կանայք մեծ մասով չեղոք մնացին:
 — Ո՞վ ե դեմ, — կանչեց Սողոն բարձրաձայն, —
 Ընկեր Սևանի ես առաջարկին:
 Սակայն վոչ մի մատ վեր չբարձրացավ:

Նայում են լարված տղամարդ ու կին:
 — Ո՞վ ե ձեռնպահ, — բղավեց Սողոն:
 Ելի վոչ մի ձեռք: Ու ծպտուն չկա:
 — Եսպես ել պասսիվ, յեկեկ են ժողով,
 Վոչ թեր են, վոչ դեմ և վոչ ձեռնպահ:
 Սակայն Գարսեանն արդեն հասկացավ,
 Վոր խաղն ես անգամ տարել եր Սողոն,
 Վոր կատարել եր վորոշ «աշխատանք»,
 Ահ եր սերմանել իր մոր բերանով:
 Իսկ ինքը լավ չեր նախապատրաստվել:
 Հարցը ինքնահոս բաղդին եր թողած:
 «Բայց մեր պայքարը դեռ չի ավարտվել...» —
 Այս միտքը նրա գլխում շողշողաց:

ԳՅՈՒՂԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՈՂՈՆ

Նորից անձրիւ։ Աշուն Բամիւ
 Զանգուն իր հին ճառն եւ ասում.
 — Ժողով ե, հէյ, Լաչին ամի, —
 Զայն ե տալիս կատարածուն։
 Ու տներում, ժողովներում,
 Փողոցներում, պատերի տակ,
 Գլուղի կյանքն ե հուզվում, լեռում
 Ու շուռ գալիս հիմնահատակ։
 Տրանջում ե ընկեր Սողոն,
 Նախագահը գլուղխորհրդի.
 — Եսպիսի տեմպ, եսքան ժողով,
 Հրահանգներ եսքան խրթին։
 Հուպ են տալիս վերից, վարից՝
 Իշխանութուն ու ժողովուրդ։
 Արի, Սողոն, կառավարի,
 Ուղիղ գիծ տար ես ժողովում։
 Վոչ քուն ունես ե վոչ հանգիստ,
 Վոչ ել կարգին աշխատավարձ,
 Չեռ ես քաշել տանից, կյանքից,

Աշխատում ես մերկ ու սոված։
 Դոնե տեսնեն, զնահատեն
 Ու խոնարհվեն քո առաջին։ —
 Ու մի սե ամպ դեմքը պատեց.
 — Ախ, Լաչինի չինար աղջիկ։
 Ախ, դու սիրուն, դու լիրբ Արուս,
 Ես ինչ արիր, դու ինձ վառիր։
 Հերդ ասավ լերկու տարուց,
 Դու Ռուշանանց աղլին առիր։
 Յեվ յես լինեմ Զաթնանց Սողոն,
 Եսքան տարվա կուսթեկնածու,
 Հետո անդամ ու ես գլուղում
 Համ նախագահ, համ փեսացու,
 Դու ինձ մերժես, խայտառակես։
 Խոսք տաս քոսոտ Ալեքսանին...
 Տո, աննամուս, յես առն քեզ,
 Յես քո թա՛յն հմ, քո արժանիք...
 Լավ, սպասիր, որխորդ Արուս,
 Զոփուր Լաչին, լիրբ զավածան... —
 Միտք ե անում ընկեր Սողոն
 Դեռ չհասած ժողովատան։
 Զափազանց բարդ, աղմկալի
 Հարց ե դրված եզ ժողովում։
 Սողոն հուզված զանգ ե տալիս,
 Սաստում, դռում ու վրդովվում։
 — Ա՛յ քեզ բջիջ, ա՛յ քեզ ժողով,
 Սուս արա ե, ընկեր Վասակ։
 Յերբ լուցին, ընկեր Սողոն
 Շարունակեց հաղթահատակ։

«Բեզոյան Լաչին, ունեոր միջակ,
 Բատրակ և պահել, կիսու ցանք արել,
 Գյուղխորհուրդն ունի եսպես առաջարկ՝
 Ընկեր Լաչինին կուլակ համարել,
 Գանձել նրանից՝ հարյուր փութ ցորեն,
 Վորպես պարտադիր հացամթերում,
 Նրան միջակի ցուցակից հանել
 Ու հարցը դնել ձայնազրկելու»:
 — Եդ շատ գնացիր, ընկեր հախազահ,—
 Կանչեց աշխուժով կոմսոմոլ Վասոն:
 Լաչինը մերն է, արես վրէժ:
 Կոլխոզ կմտնի եգուց մյուս ուր:
 Բայց ընկեր Սողոն հուպ տվեց նրան
 «Դասակարգային անարատ դժով»,
 Անվանեց «հակա», «կուլակի բերան»
 Ու կոմսոմոլի անունը քցող:
 — Այդ չի կարելի, սխալ է, Սողոն,—
 Գոռաց Սեանի կինը, Զարուհին:—
 Դու դեն ես վանում Լաչինին զոռով,
 Չե՞ վոր մերն է նա, միջակ գյուղացի:
 Բջջի քարտուղար ընկեր Գարսեանը
 Մեկնել էր գյուղից գոմի գործերով:
 Յեվ Սողոն նրա քացակայության
 Նաև բջջի գործերն էր վարում:
 Ժողովում կաշին չերեք կոմունիստ
 Զարիկն, Աղասին ու ինքը—Սողոն.
 Սակայն Աղասին ձեռնպահ էր միշտ՝
 Իր կուսակցական ազաթին սովոր:
 Մասնակցում էյին ժողովին նաև
 Յերեք թեկնածու, տաս կոմսոմոլիստ:

Նրանց ել սակայն Սողոն հմայեց
 «Դասակարգային դժի» անունից:
 Ո՞վ դասակարգին ընդդեմ կգնար:
 Նրանք մի մասով չեզոք ֆնացին
 Բվեարկելիս (ինչ «խեղոք» հնար...),
 Ու Սողոն հասավ սրտի ուղածին:
 Քվեարկեցին տասնեմեկ հոգի.
 Վեցը կողմնակից, հինգը հակառակ,
 Եսպես մի մասով հարցը վճռեցին,
 Դրին գյուղխորհուրդ, ժողովի առաջ:

— Տո չեմ կարա ե, այ գլխիդ մատաղ,—
 Գոռաց հուսահատ Լաչինը տեղից,—
 Հարյուր փութ ցորեն յես վճնց տամ ախար,
 Ո՞ւր էք ինձ ախար ճնշում անտեղի:
 Յես թնչ եմ խոսել իշխանության դեմ,
 Վոր զրկում էք ինձ ձայնից, խոսալուց:
 Ես իշխանության շնորհիվը չե՞ր,
 Վոր յես ձեռք բերի յեղներ չերկու լուծ:
 Ալեքսանն չեղավ, վոր հակաճառի:
 Բայց Սողոն սաստիկ հուպ տվեց նրան.
 — Կարմիր բանակում դու չերկու տարի
 Ե՞դ ես սովորել, ընկեր Ալեքսան,
 Վոր գաս, պաշտպանես կուլակ աներոջ.
 Յեվ ինքը լոբի, թող մասսան ասի.—
 Ու ձգձգվում էր հարցը ժամերով,
 Սաստում էր Սողոն քեռի Հովասին:
 — Տո թնչ տուր, թնչ տուր, յես պարզարանեմ,
 Յեռում է Հովասն ու չի դադարում.—

Ախար յես դրա տան հարեանն եմ,
 Հովիվ ենք յեղեղ մեկտեղ, մի տարում...
 — Տո թուլլ տնւր, թուլլ տնւր...— ու ժողովն ելի
 Հուզվեց, աղմկեց Լաչինի համար:
 Բայց Սողոն մնաց պինդ, անդրդվելի
 Ու շարունակեց իր գիծը համառ:

ԶՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԶԱԹՆԱՆՑ ՍԱՆԹՐՈՍԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ՀՈԴԱՆ

Յեւ գլուղխորհրդից հուզված, գրգռված,
 Ջարդված ջղերով դուրս լեւալ Լաչինն.
 — «Եհ, ախուհեաե, Լաչին, քեֆ արա,
 Կուլակ ե գրված քո տան ճակատին:
 Գնա, ա Լաչին, յեղնեղ ծախի,
 Ցանքդ կրճատի, լողրություն արա.
 Աշխատածդ տուր գինու, արաղի,
 Հարրիւր ու պառկիր ճամփեքի վրա...
 Այ, են ժամանակ կըլես չքավոր,
 Մոտիկ, հարադատ Չաթնանց Սողոյին:
 Թե չե բանեղուց ինչ ոգուտ կա վոր...
 Եսպես ել կրակ. . եսպես ել ոյին ..
 Այ ոճ, անորեն, յես ինչ եմ արել:
 Աղջիկ եր, չուզեց, աչք եր, չմտալ,
 Դուք եք եգպիսի որենք հնարել,
 Յես կարճդ եյի զոռով աղջիկ տալ... »:

Լաչինը մռայլ ուրվականի պես
 Ներս մտալ Չաթնանց Սանթրոսի հողան:

— Այ հաղար բարձր... արի, արի դեռ,
 Նստիր, հենց վոնց վոր կնստես քո տան:
 Ես վճնց պատահեց, սանահեր Լաչին...
 Բաս «միջակ» եյիր, նրանց «հարադատ»,
 Հարցուր փութ ցորեն... դե հարստացիր,
 Զայնագուրի Լաչին... հն, հն, հն,— հաղաց:
 Իսկ «հընկեր» փեսադ ինչո՞ւ տաղ արավ,
 Քեզ չե՞ր ճանաչում, թե լեզու չուներ:
 Թողնես ճառ ասի չերկար ու բարակ.
 «Կոմխող, հա կոմխող, աներ, հեր ու մեր...»:
 Ի՞նչ դարդ ել ունես, սանահեր Լաչին,
 «Հընկեր» փեսադ քեզ կոմխող կտանի
 Ու եզ յերջանիկ կոմխողի միջին
 Կապրեք վոնց մի տուն ու մի ընտանիք...
 Հարցուր մետրանոց յորդանի տակին...
 Հա, հա, հա... հի-հի... խտակ թամաշա...
 Կպռուկեցընեն տղամարդ ու կին...
 Եհ, նամուսն ել հո չհալած մաշավ...
 Ես գիշեր դու իմ կնկա մոտ քնես,
 Վաղ՝ չես քո կնկա, մյուս որ՝ ուրիշի.
 Մի գիշերում տաս անգամ փոխս կընկնես,
 Բաս... գիշեր, կոմխող... արի ու հիշի...
 Ել լինչ իմ, լինչ քոն—սեփականություն,
 Ինչքան վոր կարաս, զոռ տու վաստակի:
 Յերեխաներին կժողվեն մի տուն—
 «Մանկական մսուր»... և կամ ուղղակի
 Կուղարկեն Մոսկով ու... Ամերիկա:
 Վոր Ամերիկան սրանց ճանաչի:
 Համ ել հին պարտքեր ունեն, պիտի տան...
 Հն, հն, հն... ասա, խոսիր ե՞, Լաչին:

Լաչինն ամպամած գիշերվա նման
 Կծկվել և լուռ բռնարիկի մոտ,
 Շարունակում և Սանթրոսը համառ
 Հյուսել նրա շուրջ իր ցանցը թունոտ:
 — Յե՞րր կսպակեք, սանահեր Լաչին...
 Ասում են փեսադ պսակ չի ուզում:
 Վորոշել և դա աղջկադ կանչի,
 Ու ձեռից բռնած քաշ տա տանի տուն:
 Այ լավ հարսանիք... խեղճան պատվով...
 Պատվավոր փեսա, պատվավոր աներ...
 Ո՞վ եր եզ գրել քորփիդ ճակատին,
 Եղպիսի որենք հիվ և սահմանել:
 — Ո՞ք, Սանթրոս ապեր, սիրտս մի դադի,—
 Մուտաց Լաչինն անհույս տրամությամբ:
 Ու Լուսի: Հետո ֆշշաց կատաղի
 — Յես աղջիկ չունեմ, վոր շներին տամ:

Գիշեր եր: Լցվեց Սանթրոսի հողան
 Իր ամենորչա հաճախորդներով:
 Սկսեց զրույց, վեճ ու զարմաղալ
 Նոր հարցերի շուրջ ու նոր հոգսերով:
 Նույն են սարերը—հսկա ու հերոս:
 Ժայռ ու ապառաժ կախված են ողում:
 Յե՛վ անդնդախոր մթին ձորերով
 Նույն Զանգուն և հին չերզը վորոտում:
 Նույն խրճիթներն են ցրիվ մակաղել
 Զորում, ձերպերում, քարափի ձերին:
 Ահա մի մատուռ՝ վորպես նեո-աղեղ,
 Մեռած զոբություն մեռած սրբերի:
 Բերդը կիսաքանդ «Աշոտ չերկաթի»,

Մի վանք՝ կառուցված լոթերորդ դարում:
 Յեվ քանդակադարձ քարեր բազմաթիվ
 Յեվ ընդհատակյա անցքեր ու առու:
 Նույն գիշերն է մութ և համատարած
 Անտառում, ձորում, պատի ճեղքերում:
 Ու նավթի լամպի լույսն է անձաւրակ
 Այդ ամենակուլ խավարը քերում... —
 Բայց ակարածուխ բուխարիկի մոտ
 Են հին, «հայրենի ոջախի առաջ»
 Նախկին ողբերի մանուկ հուզումով
 Հիմա չեն պատմում յերկար ու բարակ
 Հտպիտ չարքերի և արնածարավ
 Վիշապի մասին յերեք գլխանի:
 Վողջը սարերից ավլեց ու տարավ
 Մի աշխարհացունց յերկաթե քամի:
 Ել չարք ու հեքյաթ չկա սարերում
 Ու կխակործան մատուռների մեջ:
 Աճում է աչտեղ անահ մի սերունդ,
 Վոր պաշտարներում, կովումն և սնվել:
 Աճում է աչտեղ անաստվածների,
 Բուլղիկների մի կայտառ բանակ:
 Նոր լույսով վառվող նրանց աչքերից
 Փայլում են ահով մութն ու քահանան:
 Կովում են նրանք այս սարերի դեմ,
 Յեվ այս գետերի ընթացք փոխում:
 Քանդում են արագ ապառաժ, գմբեթ
 Յեվ կառուցում են դպրոց ու ակումբ:
 Յեվ փոփոխելով սարեր ու ձորեր՝
 Փոխվում են իրենք վարկյան առ վարկյան,
 Լցվում են նրանց մտքերը գործի

Մարքսի, Լենինի խոր խմաստությամբ:
 Ել չարք ու հեքյաթ չկա սարերում
 Ու վոչ ել խավար մտառում կովի:
 Յեվ հիմա աչտեղ ել չի վախենում,
 Չի խելագարվում ամեն մի հովիվ:
 Չի վոր մտերիմ աչքերի նման
 Հեռվից կայծկլտում ու սիրտ են տալիս
 Ելեքտրական լույսերը նրան:
 Թե՛ Յերևանից, Թե՛ Քանաքեռից:
 Չի վոր նա գիտե խանդավառ սրտով,
 Թերթում, կապելով, կարդացել է նա,
 Վոր եղ լույս աչքերն անվրեպ հերթով
 Նրա անտառին ել կմոտենան:
 Կելենն ֆլալով Քանաքեռագից
 Ու Գյումուշղեսից հաղթական, անդարձ,
 Կելենն և խավար գիշերվա կեռին
 Հեղեղի նման կմտնեն անտառ:
 Կվառվեն անհաս են ժայռի ծերին,
 Աղնիվ մարմարի հարուստ հանքերում:
 Գալլը չի դիպչի ել չար և ծերին,
 Ինչքան ել նրանք արածեն հեռուն:
 Գիտե նա, վոր տեմպ ու թափ կբերեն
 Եվ լույսերն իրա հայրենի գյուղին:
 Ու վաղ աչտեղից գիշեր ու ցերեկ
 Ճշալով կանցնի նա— չերկաթողին:
 Ել չարք ու հեքյաթ չկա սարերում:
 Յեվ ակարածուխ բուխարու առաջ
 Ու ընդ հարցեր են հիմա քրքրում
 Մտքերը նոր թափ ու նոր թև առած:
 Հարցեր ալսորվա և ապագայի.

Նոր, հարվածային, լերկաթե հարցեր:
Հալոցներ, վոր լերեկ, մյուս ուր չկային՝
Այսօր մտքերի հետան են դարձել:

Լցվում ե հողան ծխով, աղմուկով
Ու հավթի լամպի մշուշով դեղին:
Կուլեկտիվ մտած Մաղաքանց Մուքոն
Համոզում ե դեռ քաղոր Մուշեղին,
Վոր սա իր եղի ընթացքը շեղի,
Մտնի կուլեկտիվ, միասին գնան,
Դառնան որինա՛յ ընդհանուր գեղին,
Այլ վոչ թե վերջում ամոթով ֆնան:
Մուշեղը փափկում, կակղում ե կարծես.
— Զգրվենք, Լաչին, հա... ընկեր Հովաս...
Լաչինը գլուխը ձեռներին բարձել,
Դեռ միտք ե անում լուռ ու վրդովված.
Յեվ կուլեկտիվի բերքը հաղթական
Դարձել ե հուզված մտքերի սոսին.
— Ախպեր, ցանեցին, լավ ել ստացան,
Ել սրանց թոփի գյուլլա չի բռնի:
— Հնալբաթ կստանանք,—պարծեցավ Վասոն,—
Ցանեցինք դրած, արինք շարքացան,
Վախտին, գիտությամբ, գյուղատանտուով.
Շրջանն ել տվեց յիրկաթե գութան,
Իսկ եկող տարի տրակտոր կտան:
— Եղպես վոր անի, մամա ել կցանի, —
Առավ հեզությամբ Թորոյեանց Գալստի:
Գործերը թողած ամբողջ գարնանից
Բջիջ, կոմսոմոլ, գյուղխորհուրդ ու փոկ
Հենց կուլեկտիվի չվանն են մանում:

— Բա՛ն: Ել ում չվան պիտի մանեյին:
Պարզ ե, մեզ համար Նո՛ր ես իմանում:
Չեյին ողնելու հո կուլակներին:
Ու սիրտ ե տալիս Մուքոն բոլորին,—
— Յեկ, ութա-Փարհատ, քաղոր-Անաստաս,
Մեր պետությունը մեզ չի մոլորի,
Այլ ցույց ե տալիս հաստատ ճանապարհ:
Տեսնում ե Սանթրոսն անզոր չարությամբ,
Վոր նոր վճիռ են մտորում մարդիկ,
Վոր փլչում ե հողն իր վոսքերի տակ,
Վոր նրանց համար ճանապարհ հարթի:
— Թերթն լճնչ ե զրում, սանահեր Արել,—
Հարց ե տալիս նա «անմեղ» ժպտով:
— Ինզլիզ ու Ֆրանզ պայման են կապել,
Կոլիվ կլինի՝ ասում են՝ շուտով:
Ու ձեռքը դրած վոլորուն բեխին
Հայտնում ե Արիլն իր կասկածը մութ.
— Վայն ե մեր գլխին, վայ մեր յիրկախին,
Բարդ ե զրությունն ու շատ ել խախուտ:
— Ուղում ես ասել կոլխոզ չգրվենք,
Յիրբ պատերազմի վտանգ ե ետոր,—
Ճիշտ գուշակելով նրա միտքը նենդ՝
Նկատում ե տեղից կոմսոմոլ Վասոն:
— Կոլխոզ կգրվենք, դու մի զկրտա,—
Եդ չեն հարցնի ինձնից ու քեզնից:
Յեա վախենում եմ, վոր Ինզլիզը գա
Ու զրվողի հետ խիստ հաշիվ տեսնի:
Յեվ կարկրտաբեր ամպի պես մռայլ
Նստում ե հողսը մարդկանց աչքերին:
Մուշեղն ու Մուքոն հայտն են իրար,

Հողոց և հանում Սանթրոսը խորին:
 Այդ «անմեղ» հողոցն ավելի աղղու,
 Ավելի խորն և շփոթում մարդկանց.
 Վաստն մի վարկյան հոնքերը բարդում,
 Փնտռում և մտքում ուղիղ պատասխան:
 — Մեռած ենք, ևլի, ձեռներս կապած,
 Մենք վոչ թոփ ունենք ու վոչ ել բանակ,
 Վոր Ինգլիզը գա նստի Ալափարս,
 Ու դու ել քո հին դուքանդ բանաս:
 — Տո, նրանք շատ են, ուժով են, հարուստ,
 Ամերիկան ել վաղ կմիանա,
 Որական հաղար բան են հնարում,
 Իսկ դու ասում ես — «հա, Կարմիր Բանակ»:
 Մենք չենք հնարում: Մեզանից բացի
 Մենք բանակ չունենք նրանց աշխարհում:
 Նրանց մոտ չկա բանվոր, գյուղացի:
 Հենց գիտես մենակ մենք ենք պայքարում:
 Մի թող սկսեն, թող փորձեն հաղթ,
 Կտեսնենք զոնախ կերթա ով՝ ուժ տուն:
 Քո Անգլիացին կգա Ալափարս
 Թե մենք կզնանք նրանց մոտ Լոնդոն:
 Սկսան՝ վրմանք ուրախ ծիծաղել.
 — Նեղ լծեց Վաստն, կապեց Արեւին...
 — Կանաչին, Վասակ, եղպիս ասա Կ... —
 Կանչում և Մուշոն սիրտ առած ելի:
 Ու քաջալերված իր հաղթանակից՝
 Շարունակում և հարձակվել Վաստն,
 — Յերեկ եր հրեն, վոր քո չինացիք
 Մեր հողը մտան շատ մեծ հավասով.
 Դու ել սնդուկից իսկույն հանեցիր

Նախկին քոխվա հորդ արծաթե քամարն
 Ու մեջքիդ կապած շրջան դնացիր,
 Յերեկ քոխվա դառնալու համար:
 Վերջը, Չղառար: Մերոնք չինացոց
 Նստիսի մի թունդ շրխկոց ավին,
 Վոր ձենը հասավ հարահրոցով
 Լոնդոնում նստած պարոն Լորդերին:
 Բաս... Իսկ դու խելքիդ շատ զուռ մի անի:
 Ընկեր Ստալինն ասել և ճառում.
 «Մեր խորհրդային իշխանութունից
 Ավելի հաստատ չկա աշխարհում»:
 — Յես չեմ հավատում թերթի դրածին, —
 Պատասխանում և Արեւն անճարակ:
 — Դու հակամտքեր շատ մի տարածի,
 Կուլակի դուգուկ, իսկական կուլակ:
 — Կուլակն ել դո՛ւ լես, «հական» ել, լակոտ,
 Վոր հալածում ես ինձ պես միջակին:
 — Միջակ ես դառել մարդկանց քամակով.
 Նրանց դիմակն ել մի որ կճաքի:
 Ու խռպոտում են ձայները քիչ-քիչ
 Հողի գարշահոտ, գաղջ մթնոլորտում:
 Իսկ դրսում, ձորում դետն իր անհանգիստ,
 Իր «հավերժական» ճառն և վորոտում:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԿԾԻԿՆԵՐԸ ԽՃՃՎՈՒՄ ԵՆ

Դինամիսը անտառում առավոտյան վորոտացի:
Սանթրոսի տան քարաշեն հաստ պատերը դողացին:
Տանձինու տակ թափառող արջը փախավ չորեքթաթ:
«Ել ահ չկա» մոլորաց փախտ հավաքող գլուղացին:
Ու վեր թռան մարմարի մանր-սպիտակ կտորներ,
Ողում թափով պարեցին ու շաղ չեկան չորս բոլոր:
Արձագանգը դղրդաց ու սլացավ սարն իվեր,
Անտառում իր հաղթական արշավանքը չերգելով:
Արձագանգը դղրդաց ու սլացավ սարեսար:
Հասավ խոթող ձորերին, քարափներին արևոտ,
Ու մոտակա գլուղերին չերգի նման խանդավառ
Հաղորդեց մի նոր կյանքի աղմուկից առավոտ:
Յեվ գլուղացիք, վոր անգործ պատերի տակ պալըղած,
Քաշում ելին դուլլասար ու ծուլաբար հորանջում,—
Վտաքի չեկան փնջալով՝ թողած հորանջը կիսատ
Ու դեպ անտառ նախեցին արտասովոր չեռանդով:
«Երեխանադն ես» — ասացին ու գնացին բանելու:
Սակավարյուն գլուղերում բարախեց նոր մի չերակ:
Կալ ու կուտից վերջացած՝ վերցրին լոմ ու քլունկ:

Ամբարված ուժեր դտավ նոր հուն, նոր չեղ ու լիռաց:
Դեպի անտառ գնացին սալակները շարեշար
Ու լեռ չեկան՝ մարմարի ձյունանման բեռներով,
Դեպի քաղաք քշեցին վերցրած խոտ ու պաշար՝
Ճամիրն իրենց ծանրության ճանչունը չերգելով:
Ճանապարհին չերկաց չերիտասարդ ինժիներ:
Նա կածանները չափեց տեխնիկական խստությամբ:
Թուփերի պես կտավի նորակառույց շոսաներ
Քաղաքներից ձգվեցին ու անտառները մտան:

Ու դինամիտն անտառում կլի ուժգին վորոտացի:
Սանթրոսն ահով ցնցվեց: Կաղնիները դողացին,
Կոմսոմուլիստ Վասուլի խոսքը հնչեց հաղթական,
Ու մարմարի հանքերում բանվոր դառավ գլուղացին:
Յեվ նրանք, վոր փախել դատ, պահվել էլին փոսերում
Դուրս վաղեցին՝ վերքերից գրոհ տվող դորքի պես:
Աշխատանքը հոնդաց, ու հանքերից քիչ հեռու,
Մոտիկ ձորում գրնդաց աղջիկների չերգը թեփ:
Սերն և նրանց չերգերում ու շողշողուն ապագան:
Սերը ջահել բանվորի, վոր աշխատում և հանքում:
Յերգում են սիրահար կոլիտղավոր աղջկան
Ու չերգելով վաչրի տանձ ու խնձոր են հավաքում:
Ժողովում են տանձ ու խնձոր, վաչրի մասուրը ձորի:
Գլուղում բացված մրգի նոր չորանոցը տանելու:
Յեվ չերը ձմրան ձորերում բուքն իր պոչը վորորի,—
Քաղաք կերթան կոնսերվի գործարանում բանելու:

Խանդավառվեց Ալեքսանն ու քլունկը վերցրեց:
Պոկեց տեղից մարմարի հսկայական մի կտոր:
Հսկայի պես հեալով սկերի մոտ հասցրեց:

Հետո սրբեց լին ճակատն ու յերեսը քրտնաթոր:
 Լաչինն ել եր իր սելով չեկել մարմար կրելու:
 Ալեքսանը բարեկեց: Բայց բարեքը նա չառավ:
 Ոտարի պես եր նայում՝ մոռնլ թախիծն աչքերում
 Ու չերեսը շուռ տվեց Ալեքսանին հակառակ:
 Ալեքսանը դուռնատվեց: Բայց չխոսեց: Հեռացավ:
 Նստավ հետո ծառի տակ ու մոքերում շվարեց:
 Սրտում կասկածն ահավոր ոձի նման ծառացավ
 Ու մի սև ամպ ծրարեց անտառ, չերկիրնք ու արև:
 Ժամանակն անց ե կենում դինամիտի վորոտով:
 Նա չի տեսնում սիրածին: Չի չերկում: Չի գալիս:
 Տուն ե դառնում ամեն ոք լեռնակուտակ կարոտով,
 Բայց նա չկա հայտնում... հերն ել բարե չի տալիս:
 Մեկն անտառում ծիծաղեց... Քեմն եր արդյոք ձեն

տվին:
 Նա եր արդյոք, թե քամին... մեկը կանչեց՝

— Ալեքսան:

Անձրև մաղեց հրեղեն վեր սիրահար են տղին
 Յեվ նա տեղից թռչելով դեպի ներքև սլացավ:
 Բրքջացին աղջիկներն ու շաղ չեկան ծերպերում:
 Տանձենու մուկ ստվերում սպասում եր միայն նա:
 Ալեքսանին եր նայում վորպես չերկչոտ չեղջերու,
 Վոր վորսորդի դեմ կարծես կռվելու չե միայնակ:

— Հերդ ետր բարե չառավ...

Սիրտս չաբն ե դուշակում:

Մի թագցընի, վոտքիս առաջ

Փորած փոս կա մի թագուն:

Նոր փոսս յե ճարեկ հերդ:

Մի թագցընի, մի խաբի:

Մոռացել ես չերդումներդ

Դու Ռուշանի քարափի:

Յես եմ միայն հավատարիմ,

Անդալաճան սիրո տեր:

Յես եմ միայն չերկու տարի

Բեզ բանակում կարոտի:

Յես եմ հիշել ամեն գիշեր

Պահակութան ժամերին:

Հրամատարն ինձ չի տեսել

Պոստի վրա քնելիս:

Լաց մի լինի, չեմ հավատում

Յես կեղծավոր քո լացին:

Լավ ե գնա կուլակի տուն,

Իմ թշնամուսն միացիր:

Յեթե իրոք ինձ ես սիրում՝

Արի գնա՛ք կռվելու:

Արի մեզ մոտ, մեր շարքերում,

Մեզ հետ կռվիր, աշխատիր:

— Ի՞նչ ես ուզում ինձանից:

Ո՞վ քեզ կանչեց, վոր եկար:

Ո՞ք, կիսախնամ չես տանից,

Տամ գլուխս քարեքար:

Թող ինձ, գնա քո բանին:

Ի՞նձ կռվելու մի տանի:

Յես անկիրթ եմ, անուսում:

Հերն ու մերս չեն ուզում:

Ի՞նչ եմ անում կռխողում:

Հազար բերան ու լեզու:

Հազար մարդու ձեռքերին,

Հազար մարդու լուռ գերին:

Յես սիրում եմ միայն՝ քեզ:

Յեթե սիրըս կհարգես,

Ինձ կուլեկտիվ մի տանի,

Ուրիշի կին մի անի...

— Յեթե անջիկ ես ուզում,— կուլեկտիվ մի տանի:

Յեթե գնում ես,— գնա: Աղջիկ չունեմ տալու:

Պատասխանեց վերջնական Լաչինն Ալեքսանին,

Թախտի վրա ծալլատիկ՝ ծանր ծմրտալով:

Ալեքսանը վեր կացավ ու տխուր տուն գնաց:

Կրկին հորը համոզեց.

— Ի՞նչ ես ասում, ա հեր...:

Միևնույն է, դու չգաս, լես կգնամ մենակ:

Հովասն ելի իր նախկին պատասխանն եր պահել:

— Ես մի տարի թող մնա, ես աչառս լծեմ,

Են վերի հանդը վարեմ իմ սեփական չթով,

Հարսանիքիդ ել մի փարչ անուշ արադ գցեմ,

Ես խարաբեն ել քանդեմ, շինեմ չերկու կտուր,—

Նոր գալ տարի կգրվենք ամբողջ անով տեղով:

Կուլեկտիվ ել կտեսնենք վոնց ե իսկականում:

Խալիքը մտիկ ե անում... տատանվում ե Սողոմ:

Ախար ջրին չհասած՝ լես ուր եմ մերկանում:

— Դու չե՞ս ուզում մերկանալ... Իսկ յես կմերկանամ:

Քո քեֆը չեմ հարցընի, քեզ նման հեր չունեմ:

Մեր պետութչան միջոցով առել ես մի դանա,

Վոր կուլակի հետ գնաս, վոր մեղ դավաճանեմ:

— Ձենդ կտրի, շան լակոտ... — գոռաց Հովաս քեռին

Ու վերցրեց կատաղած բահի կոթը ձեռի:

Ալեքսանը սառնասիրտ յեկավ կանգնեց վտտի:

Մայրը ճչաց ու թռավ, իրեն մեջտեղ նետի:

Բայց բահի կոթը սառեց ողուն մի ակնթարթ:

Սպառնալիկ նայեցին նրանք իրար չերև:

Հայրը հետո մեղմացավ ու հանցավոր ժպտաց:

Ու վերևում քարացած հարվածը վա՞ր՝ քե՞ր'ց:

Ջղաչնացավ Ալեքսանն ու դուրս յեկավ տանից:

Նա՝ հանդիպեց փողոցում ընկեր Գարսևանին:

Գարսևանի հանդեպ նա հաբճանք ունեւ շատ մեծ

Ու պատմութչունը նրան մանրամասն պատմեց:

— Հերս ինձ հետ չի դալիս,

Սեան, լես ի՞նչ անեմ:

Արուսին ել չեն տալիս,

Յեթե կուլոդ տանեմ:

Հորըս մոտից յես սիրով

Կբաժանվեմ, կգամ:

Բայց չեմ ուզում, չեմ կարող

Թողնել եդ աղջկան:

Խոսք են տվել Բեյբուլթին,

Կնշանեն շուտով:

Նա կմարսի, նա կուտի՝

Ուշ կլինի հետո:

Կցնորվեմ անպատճառ,

Յեթե մի բան չանեմ:

Յուլյա տուր ինձ մի ճանապարհ,

Սեան, լես ի՞նչ անեմ:

Գարսևանը մանրամասն բացատրեց նրան

Կուլոդական պալքարի հեռանկարը մեծ:

— Միայն նա կցնորվի մի աղջկա համար,

Ով վոր չունի քաջութիւն նետվել պալքարի մեջ:

Նա լե հերոսն. իսկական. ով վոր չի կարկամի

Դասակարգի թշնամուն հարվածելու ժամին,

Ով իր վիշտը կուլ տալով կապաքարի համառ
 վոչ թե իրա, ալլ ամբողջ դասակարգի համար:
 Թող Լաչինի աղջկան, մենակ արի կոխող,
 Անաջող սերն անցել և շատ շատերի գլխով:
 Ընկեր չի նա քեզ արժան, կմոռանա նրան,
 Կծիծաղես դու մի որ քո թշնամու վրա:
 Դու անցել ես բանակից, դու մերվել ես մերոնց,
 Դու պարտավոր ես դառնալ առաջավոր հերոս: —
 Յեվ Ալեքսանն ամոթով նայեց զհորին: Հանկարծ
 Զայրացավ ինքն իրա դեմ, Արուսի դեմ, հոր դեմ:
 Նրա սրտում բռնկվեց հպարտութունը հանգած
 Յեվ արյունը յեռանդով յերակներում հորդեց:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԿՈԼԽՈՋԱԿԱՆ ՅԵՐԿՈՒՆՔԻ ՅԵՌՈՒՋԵՌԸ

Հեազհետի սաստկացավ, հեազհետե աճեց
 Կոլխոդական յերկունքի յեռուզեռը գլուղի:
 Քաղաքն իր յերկաթեղեն բազուկները պարզեց
 Ու խանդավառ ոգնության հասավ: Հարթեց ուղին:
 Քաղաքներից անհամար բրդադաներ յեկան:
 Նրանք յեկան կենտրոնից, դործարանից, հանքից:
 Նրանք բերին իրենց հետ գիտություն ու յերկաթ
 Ու ձեռ զարկին պատմական բեկման աշխատանքին:
 Նրանք յեկան — յերկաթի մի անընդհատ հոսանք
 Քաղաքներից շարժեցին դեպ գլուղեքը բոլոր:
 Սերմազտիչ մեքենան Զիբուխուլին հասավ:
 Տրակտորները գնացին՝ ճամփեքը նախշելով:
 Ու կուտակված, լեռնացած, հարվածալին վողով:
 Նրանք գլուղեքը մտան, մտան գոմ ու խրճիթ,
 Ուր կապված եր մի աչառ, վորոճում եր մի կով
 Ու գոմը չեր տաքանում նրա բարակ շնչից:
 Յեվ նրանց կոչը վառման, նրանց կոչը մի նոր
 Պլանավոր, լուսավոր, բարձր կյանքի մասին —
 Ընդունում եր գլուղացին սիրով, տատանվում

Ու անձնատուր եր լինում պայծառ եղ չերազին։
Այն՝ ինչ կաթիլ առ կաթիլ սրսկված եր գյուղին,
կուտակվել եր աճնկուն, անդուշ աշխատանքով՝
Այսոր բացել եր իր լաճն գալարավոր ուղին
Ու հուժկու մի շարժում եր դառել գյուղի կյանքում։
Շարժումն աճեց, վարարեց ու գյուղից-գյուղ անցավ
Վորպես անդարձ մի ալիք, կազմակերպված հեղիդ։
Արմատախիլ շուռ յեկավ մի դարավոր անտառ,
Հազար տարվա կյանքն իր ճանապարհը շեղեց։

Յեվ սկսվեց—անընդհատ ժողով, ժողով, ժողով,
Միտինգ, զուլնա, նաղարա, միտինգ, ճառ, չերդ,
պարեր։

Յուրաքանչյուր խրճիթում, յուրաքանչյուր Պողոս
Ընտանիկան համառ ագիտատոր եր դառել։
Յեվ նաղարով ու զուլնով, յերգով ու ծիծաղով
Մրցականչի գնացին գյուղերն իրար վրա։
Ձեռքը վարկեց սեղանին կուսթեկնածու Վաղոն
Ու վորոշեց մինչև լույս դառնալ համատարած։
Գյուղխորհրդի ժողովում հաստատ նա չերդովեց,
Վոր մինչև լույս Բարաշամբ գյուղը հեղաշրջի
Յեվ ստեղծի աչնպիսի տոկոսային թվեր,
Վոր զրնգա շրջանի ու գավառի միջին։
Նա Շատույի Մուշեղի դռնից անցավ ձիով,
Բերդի վրա արշավող զորավարի նման։
— Բեռն Մուշեղ, հասկացմբ, տալիս եմ քեզ մի ուր,
Կամ կգրվես կոլլեկտիվ, կամ կքչեմ Սեան։
Իսկ Մուշեղը խոստացավ առավոտյան գրվի։
Վաղոն նորից պատվիրեց ու արշավեց առաջ։
Վոնց վոր անհաղթ զորավար, վոր գնում ե կովի,

Ճանապարհին քաղաքներ և ամրոցներ առած։
Յերեկոյան հավասով նա համբուրեց կնոջ։
— Յեվ, ձվածեղ բեր ուտեմ, Անաստասի աղջիկ։
Եսոր զրեւ եմ տվել չերեսունմեկ դիմում։
Բառ... Վաղարշակ կասեն ինձ, թվ կարա յետ փախչի։
Կինը չանչեց կատաղի։
— Իշտահըդ քեզ պահի։
Մի գրվանքա յեղ ունեմ, թող երեխին մնա։
Բմբ ես կրեւ ինձ համար, վճռ ես տվել բահի։
Թե կով ունես ու վոչխար փարախումըդ ծնած։
— Տո, շաշ կնիկ, հասկացիր,— գոռաց «պուճուր»
Վաղոն,

Համատարած ե հիմա, սոցիալիզմ ե չեկել։
Հո չեմ մնա չքավոր, մի գրվանքա յեղով։
Բոլոր կովերը գեղի քոնն են աչսուհետե։
Կինը չանչեց։
— Ձեմ ուզում խալխի վոչխար ու կով...
Տեսնես՝ վճնց են անիծում, վճնց են ուշուց տալիս։
«Պուճուր»-Վաղոն ծիծաղեց ուրախ և ինքնագոհ,
— Շաշ, վերջապես չիմացար, թե ինչ ե սոցիալիզմ։

Իսկ վոմանք ել ինքնադոհ նոսրացների նման
Պատրաստ ելին սլանալ քրտնակալած, անդուր
Դրա համար անցնելով հաճախ չափ ու սահման՝
Դիպչում ելին քաբերին, ճանապարհը քանդում։
Ճանապարհի վրա գալարվում ե թշնամին։
Թուլն թափում կատաղի, ճիրանները լարում։
Փչում ե բամբասանքի խեղադարված քամին
Բարաշամբից մինչ Հում և ամբողջ աշխարհում։
Պրովակացիան— մի անտես, մի անմարմին սողուն,

51
M
2-2

Վոր խաչթում ե, պղտորում, թունավորում արագ:
Վարակվում ե մինչև իսկ Կոմսոմոլիստ Գևորգ:
Ու հաճախ միտք ե անում մոլոր ու անճարակ:
Սակայն վորպես «Կոմչերիտ»՝ անհարմար ե զգում,
Ամաչում ե իր մոտիկ ընկերներին գիմել:
Ու գնում ե գիշերով Չաթնանց Սանթրոսի տուն,
«Մեղա Կոմսոմոլին» — կրկնելով իր մտքի մեջ:

— Ես մեր մեջ ել կմնա, արխալին կաց, վորդի:
Ել վճռ որվա ազգական, վոր քեզանից պահեմ:
Մնացել ե մի շաբաթ, ինչ գործ, ինչ կոլեկտիվ...
Անգլիացիին ե գալու... կապրենք մարդավայել:
Ձի յեք ուզում ամեն ոք, վոր «հընկերը» հեծնի:
Բաս վոր առավ ու փախա՞վ: Ել վճռեղից ճարեմ:
Նա իմ վոտով փախչելու պատրաստություն անեմ:
Այ, ցորեն են հավաքում, քաղաքում ամբարեն:
Ինքդ սկի մի վախի: Տեղդ հանգիստ մնա:
Յեկողները մերոնք չեն... կասեմ կոմիտեյին:
Դու մեզ ինչ ես արել վոր... այ, մեզ վառել ե նս,
Են Սևանը Մանասի, թե մասսային, թե ինձ:
Են Ռուշանի քարափիս աչք են անկել զըրանք:
Ատամները սրել են, աքսորել են ուզում:
Պապենական մուլք ե դա: Կյանք եմ զրել վրան:
Արունքով եմ ձեռք բերել... ներողություն:
Ախար կյանք եմ մաշել ե: Այ, ձեռներին մոխի:
Յես իմ զըրան հոտաղից պակաս եմ աշխատել:
Ունեցածիցս ավել եմ խեղճին, ժողովրդին
Յեվ որումըս չեմ ղիպել մեծավորի խաթիր:
Յես աշխատեմ, յես դադեմ, հարստություն զիզեմ,
Տամ անամոթ ծուլելին, հարբեցողներին:

Մի տունը լիք ընտանիք, կարիք ունեմ յես ել,
Թող յես ապրեմ ինձ համար, քեզ ել տամ ձրի:
Ջեքերըս մի կապի չե: Թույլ տուր հարստանամ:
Թող շատ ցանեմ, շատ հնձեմ, բաժինըդ վերցրու:
Թող ունենամ, վոր տամ ե: Տար կեր, վոր կշտանաս
Ինչ ես ուզում, ել ինչ ես փետուրներըս ցրում:
Վոչ նամուս ե մնացել, վոչ ահ ե վոչ պատիվ:
Հո չեմ կարալ քո դռան չորանի հետ խոսել:
«Համաճաչն չես, ասում ե, հեչ ել չեմ աշխատի,
Բատրակիկոմ եմ, ասում ե, քո մալին ել, քեզ ել...»:
Եդ ել կուլ տամ, այ ախպիբ, պաշմանագիր կապեմ:
Հմի յեկ թե՛ հախս տուր, պիտի կոլխող գնամ:
Ասի առնեմ վոտի տակ, մի տրորեմ, թակեմ...
Բա վոչխարս, շանվորդի, սարում անտե՞ր մնա:
Մուֆթա մածնի ու կաթի հոտ ես առել, լակոտ,
Գևորգ բերի կով, վոչխար, դու հավասար լավե՞ս:
Եսպես լիբը դատաստան, եսպես զուլճեմ, տրաքոց...
Բա խանչալը չխրե՞ս փորն ու մորը թափե՞ս:

Սանթրոսն այնպես ե խոսում, վոր կարծես թե Գևորգ,
Նրան մոտիկ, դաշնակից, դավադիր ե արդեն,
Վորի դեմ ինքն իր սրտի գաղտնիքները գեղում
Ու քննում ե նրա հետ ընտանեկան հարցեր:
«Կոմսոմոլիստն» անճարակ, անոգնական լուռ
Ու տալիս ե աչքերով հավանության նշան:
Բարձրացնում ե միայն գինու թասը լեցուն
Հանուն սիրո, հաշտության ու միության...

ՅՈՅԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՋՐԵՐԸ ՊԼՏՈՐՎՈՒՄ ԵՆ

Սարդը հյուսել է անկյունում վոստան:
Իսկ ինքը չկա: Սպասում է թագուն:
Գյուղխորհուրդ: Նստել է ընկեր Գարսևան:
Ու դեմը սեղան, հսկա թղթակույտ:
Դիմումներ են բոլոր նրա առաջին:
Ուրեմըն դառել է համատարած:
Ո՞ւր է, չին դիմել Հովասն ու Լաչինն
Ու ելի յերկու յերեք ավարա:
Չաթնանց Սանթրոսը նույնպես է դիմել...
Ես համ ձեռագիրն ե... գրել է Գևոր:
Ու հայհոյում է Սևանը մտքի մեջ.—
«Գեորգիսը մտնես... աղպես կոմսոմոլ...»:
Սարդը՝ ծածկել է փոշոտ աղակին:
Իսկ ինքը չկա: Սպասում է անտես:
Ժպտում է Սևանն—արդյոք չմաքրի:
Արժե եդ սարդի ծրագիրը քանդել:
Ես վհուկ—փախչում են Լաչինն ու Հովասը,
Կուլակն ուղում է մտնել կոլեկտիվ:
Կարծես թե ջրերը մի քիչ պղտորված են:

Այս լինչ յերևույթ է, այս ինչ բարդ հաշիվ:
Սանթրոսը դիմել է... ուրեմն տուժույ
Կոլխոզ է ճամփել իրա թափափին:
Այսինքն հին ցեցը ներկա յե ներսում,
Ներսիս նա կուտի է կը քայքայի:
Իսկ մանք փոխանակ արթուն հսկելու՝
Չոռում ենք մարդկանց, սպառնում աշխարա,
Շրջանն էլ կարծես կորցրեց դուխն
Ու հայտարարեց համատարած:

Մըտածում է դեռ ընկեր Գարսևանը:
Յերեք հարյուր չերեսուն ընտանիք:
Կարող է արդյոք նա տալ պատասխան:
Կարող է այս մեծ աշխատանքը տանի:
Սողոն—կոգնիվ վոր: Նա չի խափանի:
Ինչպես վոր արալ զոման ժամանակ:
«Փաստեր» հնարեց ընդդեմ Սևանի:
Ու լարեց հազար տեսակ մեքենա:
Մի անգամ խմել է—սախն՝ «միշտ է հարբում»,
«Բեխերը խուզել է, վոր դեղը քանդի»,
«Կին է համբուրել կոլխոզի արտում»,
«Խոտ է դոկացիլ մարագից, հանդից»:
Հանցյալներ: Այո, բեխերը խուզել էր,
Պաշտպանել էր խուլ-Բադալին: Այո,
Շրջկոմի առաջ նրա հարցը հուզել էր
Ընկեր Սողոնի գլխի վրայով:
Բայց թշվառ Բադալն ախար կուլակ չեք:
Ճնշում էր Սողոն նրան անառիկ,
Ու պաշտպանում էր դործկոմի առջև
Իսկական կուլակ հորեղբոր սղին:

Համառ և Սեանն — աշխարհ ման եկած:
Կուտարքերն անցավ քսան թվին Բագվում:
Չունի նա գյուղում թալֆա, աղգական:
Իսկ Սողոն թալֆան հեշտ և հավաքում:
Սբան սանահեր և, նրան քավոր,
Մեկին՝ աներձագ, մյուսին՝ փեսացու:
Իսկ շերտավորման գրքում՝ չքավոր —
Ուրեմն պետք և անհաշտ մեթկացում:
Գյուղը կիսով չափ նրան և նայում:
Յեթե նվիրվի, սրտով աշխատի,
Կոլխոզը կաճի, կդառնա կայուն,
Թեկուղ ուժերով իրենց աղքատիկ:
Բայց Սողոն... Կողմի: Նա չի՞ «պայքարի»,
Նա չի՞ քաջքայի կոլխոզաշխատանքը:
Սողոն չգիտե և վոչ մի կաշիք,
Բացի իր շահից, լեսից սեփական:

Թղթերի կույտ և սեղանի վրա:
Սարդը հյուսիս և վոստաչն ու չկա:
Մանում և Սողոն քիթը կարմբած:
Այո, խմել և նա «մեկ ստական»:
— Ո՛վ, մեռանք, Սեան, քնից դաթթնեյինք,
Տեսնեյինք արդեն սոցիալիզմ և գյուղում:
Նստեյինք հողեն, մի լավ խմեյինք,
Ել վոչ աշխատանք ու վոչ ել ժողով:
Դասակարգային պայքարն սպանեց մեզ:
Նա կուլակները չեն ել վերանում:
Թույլ տան, բոլորին կոլխոզ ընդունես,
Հարցը միանգամից փակես դբանով:
Հենց գյուղխորհուրդն ել իլուր ենք պահում:

Պետք է՝ չես կասեմ, ցրել ես տալի:
Համատարած և, ել ինչ գյուղխորհուրդ,
Թող կոլեկտիվը զործերը վարի:
— Շատ ես շտապում դու, ընկեր Սողո,
Ասավ Գարսեանն անչափ հեղհեղան:
Կավ և հրավիրիր ընդհանուր ժողով,
Շուտով շրջանից ընկերներ կդան:

Կամրջի մոտ մի անգամ կանչեց կատարածուն.
— Կենտրոնից մարդ ե չեկեղ, ժողով ե, հէջ, ժողով...
Բավական եր — և ահա շարժում, իրարանցում —
Դեպի դպրոցն են հոսում ձյունը կոխկրտելով:
Շտապում են, աղմբկուռ ու ձեն տալիս իրար,
Ձյունաթաթախ տրեխներն ամուր խփում գետնին:
Ներս են լցվում, ճխտըվում, ճղմում վոր ու իրան,
Բիչ ե մնում, վոր Մուքոն հարեանին հեծնի:

Ու շրջանից գործուղված Սամսոն Սաղաթելյանն
Իր զեկուցումն սկսեց տագնապալից խանդով:
Եղ զեկուցում եր արդյոք, թե խոսքերի սկզբ՝
Կաղնիների դարավոր արմատները քանդող:
Ձայնը, սաստիկ կտրված, շնչափողն ե քերում:
Բայց նա ձայնն ինչ ե անում. նա խոսում ե կրկին
Նա խոսում ե քրտնաթոր, գլխով ու աչքերով,
Արագաշարժ գծերով իր ձեռքերի, դեմքի:
Վերջին չերեք որվա մեջ տասը գլուղ ե անցել,
Տասը ժողով հրավիրել, ասել ե տասը հառ,

Գրպանում տասը ցուցակ ու տասը բանաձև,
Նա պիտի վաղ առավոտ վերադառնա շրջան:
Նա աչնպես ե կրակվում, վոր ուղում ե կարծես
Այբել իր թեժ խոսքերով ինչ վոր «հին ե, քարթում»,
Բոլոր հարցերը խրթին մի վայրկյանում պարզել
Ու կոմունիզմ կառուցել չերկու ակնթարթում:

Ձեկուցողի մոտ նստած շողշողում ե Սողոն,
Ու նայում ե ժողովին հպարտ, աքլարավիզ:
Կարծես թե ինքն ե խոսում այդքան վարժ ու վողորի,
Կարծես ինքն ե խոսողին գիծ, ուղղություն տալիս:
Կնճիռները ճակատին, դանդը ջլուտ ձեռքում՝
Մտածում ե Գարսեանն իր մեջ խորասուզված:
Կամ անհամբեր, ջղալին դիմումները թերթում
Ու նայում ե ժողովին՝ անասելի հուզված:
Քեռի Մուքոն կենդանի լողուլթյուն ե վողջ.
Ձեկուցողին ե նայում՝ առաջ թեքված մի քիչ՝
Բեբանը լայն բաց աբած, վորպես ժաշուի խոռոչ,
Բեխ-միրուքի անթափանց մացառների միջից:
Իսկ Շառոյի Մուշեղը, սրտում չերկու խլուրդ,
Յերկու գլխում ե պահել չերկու գրպաններում—
Մեկը կոխող մանկու, մյուսը՝ դուրս գալու:
Իսկ առաջժ լսում ե... լսում ու... համբերում:

Ձեկուցումը վերջացավ ճաթուն ծափերի տակ:
«Պուճուր» Վաղոն հաղթական իզ, քրտինքը սրբեց:
Խաչոն քնից վեր թռավ, ու բռնկվեց ծիծաղ:
Հետո հարցեր թափվեցին վարար կարկառի պես:
Քննուլթյան հերթը հառավ ընկեր Ալեքսանին.
— Ուշացել եմ, ընկերներ, հերս չի համողվում:

Յեւ զիմեցի գլուխորհուրդ, բաժանվեցի տանից:
Այժմ ձեզ հետ միասին պաշտօնի եմ ուզում:

— Թույլ տուր, ընկեր նախագահ, — Առաքելում ե
Սողոմոն:—

Մի շահ գլուխ կա եստեղ, շատ խորամանկ հաշիվ...
Մենք կուլեկտիվ ենք մտել ամբողջ տնով-տեղով
Ու չենք կիսվել, չենք դառնել յերկու-յերեք բաժին՝
Վոնց վոր ընկեր Ալեքսին. հորը տանն ե թողնում,
Ինքը մենակ ե գալիս ու կուլեկտիվ մտնում:
Նա ուզում ե, ընկերներ, կուլեկտիվը քանդել:
Ձի կարելի, ընկերներ, պետք ե կամ դեռ, կամ դեն
Կամ թող իր հորն ել բեթի, կամ թող ինքն ել չգա:
Սուտ ե, նրանց մեջ կռիվ, բաժանութուն չկա:
Գլուխորհուրդը չի քնած, Սողոմոն խոտ չի ուտում:
Ձի հաստատվի եսպիտի ստորած բաժանութուն:

Հարցը լուրջ եր չափազանց ու խորամանկ զրված:
Այո — պետք չեր ընդունել կեղծ բաժանվողներին:
Սողոմոն մեջտեղ եր բերել անհաղթ մի պատրվակ:
Ու վոչ վոք սիրտ չեր անում յելնի, հակաճառի:
Այո: Վոչ վոք չի ուզում, վոր հս բեհանն իրա
Կիսատ մտնի կուլեկտիվ, կամուրջ թողնի յետև:
Ավելի լավ ե — միասին, առաջ տալով իրար,
Միշտ ճամփան հարթըվի, բացվի հետզհետե:
Այո — շատ կան, վոր մտել ու մտնում են հիմա
Կոլխոզական հոսանքի ջրապտուկտի մեջ, —
Հարեանին են նաչում, — չեթե գնում ե նա,
Իրենք ել են սկսում դեպի առաջ դիմել:
Իսկ չեթե նա տատանվում ու նաչում ե յետև,
Յետ դառնալու նշաններ թողնում ճամփի վրա, —

Նրանք արդեն շտապում են իրենց ալի նետել
Ու չետ դառնալ մի վալբկյան հարեանից առաջ:
Բայց կան մարդիկ, վոր անշեղ առաջ են ընթանում՝
Պայծառ աչքերը հառած ազատարար ափին:
Նրանք գնում են ընդդեմ ալիքների, քամու,
Վոչ մի արգելք չի կարող նրանց զինաթափի:
Նրանք են ջուրը ճեղքում, բացում ճանապարհ
Ու նալն առաջ են տանում համառ ու անզիջող,
Այդ նրանք են մաքառում, քալում հերոսաբար
Թշնամական կատաղի վոռնոցների միջով:

Այն, վոր Սողոմոն առարկեց Ալեքսանի մասին,
Շատ շատերին պղտորեց.

— Ճիշտ ե ասում, — ասին:

— Ինչո՞ւ հորը չի բերում, ինքն ե մենակ զիմել...
— Ի՞նչ իմանանք, ինչ անհալտ խորհուրդ կա սրտի մեջ...
— Յերկու մտուր ե ուզում հոր խելացի վորդին...
— Վոր հոր տանը աշխատի, կուլեկտիվում ուտի...
— Վոր եղպիս ե լինելու զիմումս յետ տվեք...
— Ըստ ելության...
— Միք գոռա...
— Միք աղմբի, տղեք...
— Թույլ տուր, թույլ տուր. — տաքացավ

տեղից Հովաս քեռին

Ու զոռ ալավ սրամտած լեզվին ու ձեռքերին. —
Ձեք ընդունում իմ տղին... Ի՞նձ ուր եք անպատվում,
Ես ես են, հա՛, ընկերներ, կեղծ-անկեղծը դատվում:
Իմ տղին միք ընդունի, ընդունեք Սանթրոսին,
Կուլակներին համար թող Սողոմոն բարեխոսի...
Ո՞վ ե եստեղ հարադատ, յիս, թե Չաթնանց Սողոմոն,

Վորը դեմ ե կողխողին իրա ամբողջ ցեղով...
Հանկաժ իլի բռնկվեց թալֆալան վողին,
Ել վոչ վոք չի խնայում, չի նայում վոչ վոքի:
Ու վեր կացավ Գարսեանն, ուժղին զանգահարեց:
Ձանգը խփեց սեղանին ու ջղալին գոռաց:
Տիրեց ծանր լուսթյուն, նա խորը շունչ առեց
Յեվ սկսեց՝ սև աչքերն Ալեքսանին հառած:

— Ընկեր Սողոն, ընկերներ, հարցը դրեց ո՞վիդ:
Այո, մենք չենք ընդունի կիսատ լեկողներին:
Տեսակետը ճիշտ եւ Բալց ընկեր Սողոն հետո
Խոշոր սխալ կատարեց... ուղիղ տեսակետով
Նա ուղում ե շարտել չեթիտասարդ տղին
Դեպի ուղին հետադեմ. դեպի աշխարհը հին:
Նրա հերը չի գալիս, ծերունի չե համառ.
Աշխարհը չի կործանվի մի ծերունու համար:
Բալց մենք ունենք իրավունք Ալեքսանին վանել,
Բաղդը կապել պառավին, ապագան սպանել:
Յես բնավ չեմ կասկածում Ալեքսանի վրա:
Ինձ հայտնի չե մանրամասն պատմությունը նրա:
Նա կողխողի շարքերում մեզ հետ կը պալքարի:
Ձի հեռանա, չի փախչի կիսաճանապարհից:
Նա չեկիլ ե բանակից, նա մերվիլ ե մերոնց.
Յեվ նա կաբող ե դառնալ առաջավոր հերոս:
Նա իր հորն ել կրերի մի ժամանակ հետո:
Քեռի Հովասն ել կգա իմ խոր տեսակետով:
Ընկեր Սողոն թող իզուր իր հոն առաջ չանի,
Մենք կողիկաիվ կընդունենք ընկեր Ալեքսանին:
Ինչպես ամպոտ չերկնքի կախարդական մաղից
Արեախաշ արտերին առատ անձրև մաղի,

Այնպես ազդեց Գարսեանն ուղեղների վրա,
Փափկացրեց չոր կողերն ու համոզեց նրանց:
Միայն Սողոն չղիջեց, մնաց անդրզվիլի
Յեվ իր գիծը հաստատուն շարունակեց ելի:
Իսկ ժողովը մեծ մասով անցավ Սևանի կողմ,
Յեվ Ալեքսանն ընդունվեց ծափով ու աղմուկով:

Յերը աղմուկը դադարեց, կրքերը մեղմացան,
Գրպաններից հանեցին ղուլլասարի թուփուն.
Նիստի վերջին շարքերից Արեւը վեր կացավ.
— Կարելի՞ չե չերկու խոսք... հերոզություն:
Յես իմ կողմից, ընկերներ, պետք ե ասեմ անկեղծ,
Վոր ընկերը լավ խոսեց, կարգին ել հասկացա՞նք:
Դեռ չեք անցել մեր գյուղով Սամսոնի պես ընկեր,
Վոր մասսայի մեջ տաներ հալիսի աշխատանք:
Պարզ ե ուրեմն, ընկերներ, վոր մեր իշխանությունն
Ուղում ե վոր լավ ապրենք. երթանք ուղիղ ճամփով:
Մեր միջի մարդն ե ելի ժողովրդին զցում
Ու գործիրը չի վարում իշխանության կամքով:
Այ՛, կոլեկտիվ հիմնեցինք... բալց մեր գյուղում կա մարդ,
Վորին հրում ենք հեռու — «կուլակ ե, ձայնագործ»:
Բալց, ընկերներ, թույլ տվեք, որինակի համար,
Մեր տանը տոն ե այսօր, կուլակի տանը՝ սուգ:
Ախար, ախար ի՞նչ կուլակ... նա զիմում ե գրել,
Վոր կողիկաիվ ընդունես, ել ո՞ւր ես թագցընում
Թե չե ուղում ես հանել թալֆալան վրեժ,
Մարդու վրեն կուլակի անուն ես փակցնում:
— Եղ ո՞ւմ մատին ես այդպես բարեխոսում, Արեւ, —
Վրա տվին տեղերից մի քանի ձեռն միասին:
— Ինչո՞ւ պիտի չխոսեմ, բերանս չեն կապել...

Յես խոսում եմ հալածված էեր Սանթրոսի մասին:
Ելի ժողովն աղմկեց: Ելի Հովաս քեռին
Յերկու ձեռքերը պարզած «Թույլ տուր, թույլ տուր» —
ըղավեց:

Ելի՝ սաստիկ սաստիկով կոմսոմոլիստներին՝
Ընկեր Սողոն հարցական զեկուցողին նաչեց:
Գարսեանը վեր կացավ. զանգահարեց ելի.
— Հասկանո՞ւմ եք, ընկերներ, առաջարկում ե նա,
Վոր կոլեկտիվ ընդունենք մորթը փոխած գիլին,
Վոր թունավոր վորդն ելի մեր աղիքում մնա:
«Մեր տանը տոն ե այսօր, կուլակի տանը՝ սուգ»...
Լավ ե ասում. իսկ աբղյոք, սուգ չի՞ չեղել մեր տան,
Յեվ կուլակը մեզ համար թափել ե արտասուք,
Թե՞ մեր սգովն ե արել ե հարսանիք, ե կյանք:
Ով խղճում ե կուլակին, ով խղճում ե Չաթնանց,
Դավաճան ե կամ հիմար, կորած վոտով գլխով:
Կուսակցութունն, ընկերներ, մեզ լողունդ ե տված՝
«Մի թողնի այժին բոստան ե կուլակին կոլխոդ»:
Մենք հասկանում ենք նրանց քաղցրամեղրիկ լիզուն,
Նրանց ստոր տաքտիկան, նրանց հաշիվը բարդ.
Նրանք ներսից են հիմա մեզ կործանել ուզում,
Սա զիմում չի, ընկերներ, այլ խորամանկ թակարդ:
— Դե վոր եղպես եք խոսում՝ գիմումս յետ տվեք, —
Գոռաց Աբելը մոլի ու տեղից վեր չեկալ: —
Մենք եսպիսի կոլեկտիվ չենք ցանկանում...տղեք,
Սրանք եզուց բոլորիս կդարձնեն կուլակ:
Կամ գեղովի կոլեկտիվ, կամ վոչ մի կոլեկտիվ,
Ով վոր եսպես ե ուզում, թող հետեի նա մեզ: —
Ու հրելով, ձեղքելով հուզված ժողովըրդին՝
Նա մի քանի մարդկանց հետ դեպի դուռը գլմեց:

Վերջին կանգնած շարքերից հետևեցին նրան.
Նախ առանձին-առանձին, հետո մասսայորեն:
Անասելի զալբուլթով շիկնեց Սաղաթելյանը:
Սողոն՝ սաստիկ շփոթված՝ իր ծոծրակը քորեց:
Մուշեղ ամին հնամաշ արխալուխի ջերից
Կոլեկտիվից դուրս գալու գիմումը դուրս հանիլ՝
Վախճանին եր սպասում ես նոր միջադեպի
Յեվ նայում եր դեպի դուրս անվճռական, անկու
Բեռի Մուքոն վեր կացավ սաստիկ տարակուսած:
Նա սկսեց յետ կանչել դուրս գնացողներին:
— Ես ի՞նչ քամի յե մտել սրանց փորերն... — ասաց
Ու ձեռքն ամուր թափ տալով, տեղը նստավ նորից:
Մուշեղն ել իբ դուրս գալու գիմումը ջեր դրեց:
Նա չեւ նստավ տեղնուտեղի: Մի քանիսն ել նստան:
Դռան մոտից ել վոմանք վերադարձան տեղերն
Ու մինչե իսկ դրսից ել կրկին վերադարձան:
Դարսեանը տագնապով շրթունքները սեղմած՝
Դրությունը փրկելու վորոհում եր մի չեւք:
«Պուճուր» Վաղոն Սամսոնին փսփսում եր կամաց.
— Նրանք ձեզ կհավատան, պետք ե հայտարարեք...
Յեվ Սամսոնը, վոր վերջին յերկու յերեք որում
Չեր հանդիպել այսպիսի ծանր ձախորդության
Ու իր մտսին հաճելի այն միտքն եր գուրգուրում,
Թե իր համար ել վոչ մի դժվարություն չկա, —
Հանկարծակի յեր յեկել, շշմել եր յերկուդից
Թշնամու այդ առաջին հարձակումի դիմաց:
Ուստի պատրաստ եր բռնել լուրաքանչուր շյուղից,
Վոնց վոր ծովում ալեկոծ խորասուզվող մի մարդ:
Վերադառնալ պարտըված, կոլեկտիվ տված...
Պարտությունը շրջկոմի նիստում խոստովանե՞լ...

Վհ՛հ... այս միտքը Սամսոնին սարսափեցրեց թվաց:
 Ավելի շուտ ինքնիշխան սկսեց նա կապաներ:
 Նա այդ խնդրում «ինքնուրույն» այն տեսակետն ունի,
 թե գոյության ինքնակամ կոլլեկտիվ չի մտնի:
 Պետք է հուսալ տալ մի տեղից, մի կերպ վախեցնել,
 Վորպեսզի նա խեղճան ճանապարհը գտնի:
 Իսկ Գարսևան ինքնիրեն վորոշել էր արդեն,
 թե Արելի չետեղ ով հիմա գուրս գնաց,
 Ոգնեց միայն կոլլեկտին, մաքրեց ողբ կարծես
 Յեվ ժողովում իսկական կոլլեկտիվը մնաց:
 Դրա համար գալուց թույլ նա շրթունքը ծամեց,
 Յերբ վոր Սամսոնն սկսավ պաշտոնական գիրքով.
 — Ով վոր գուրս զա կոլլեկտից, թշնամի չե նա մեղ,
 Յեվ կզրկենք հոգեբից ամբողջ ընտանիքով...

Ժամը տասն էր գիշերվա, չերբ ժողովը փակվեց:
 Գարսևանը խնդրեց, վոր կուսըջիջը մնա:
 Դուրս հոսեցին հաղալով: Դառարանը պաբայվեց
 Յեվ սկսվեց գոհափակ ժողովն այն ժամանակ:
 — Չի կարելի, ընկերներ, աշխատել այս ձևով,—
 Լուսթյունը խղելով խոսեց Սևանը խիստ,—
 Կուսըջիջի դժի դեմ գուրս է գալիս Սողոն:
 Մաղ մնաց վոր տապալեր մեղ հարազատ տղին:
 Իսկ չերբ վոր պետք էր խոսել Չաթնանց Արելի դեմ,
 Ընկեր Սողոն սուս արավ...
 — Ի՞նչ է, ընկեր Սևան,—
 Գոռաց Սողոն կատաղի,— միտքդ ի՞նչ է... գիտեմ,
 Ուզում ես դու, կոլլեկտում ամբանա քո թագֆան:
 Յեվ ինքդ ել շատ լավ արիք, նպատակիդ հասար...
 կոլլեկտիվից քշեցիր խելոք միջակներին...

— Գուցե Չաթնանց Սանթրոսը միջակ է քեզ համար,
 Դու պատրաստ ես ընդունել գուցե և տերտերի՞ն...
 Հարկավոր չեն, ընկերներ, մեղ այնպիսի մարդիկ,
 Վորոնց Արելն էր բերել և Արելն էլ տարավ:
 Հարկավոր չե, վոր Վաղոն մարդկանց ահաբեկի,
 Բերի զոռով գիմուկներ, զոռով համատարած...
 Ընկեր Սամսոնը նույնպես կատարեց մեծ սխալ:
 Հայտարարեց թշնամի դեռ տատանվողներին:
 Չի կարելի, ընկերներ, խոսքերի հետ խաղալ:
 Թշնամի՞ չե միթե մեղ, ասենք, Հովաս քեռին:
 Սաղաթելանը սաստիկ բարկանալուց շիկնեց.
 Վո՞նց թե սխալ կատարեց... ո՞վ է քննադատում...
 Նա լոկ սիրում էր լսել գովասանքի շողկներ —
 «Վո՞նց է խոսում...», «հալում է և ականջդ կաթում»:
 Դրա համար նա շերից բլոկնոտն արագ հանեց:
 Ինչ վոր գրեց բլոկնոտում շինծու համբերությամբ:
 Ծանր լռեց մի բոպե ու սուր պատասխանեց.
 — Ինքդ, ընկեր Գարսևան, առաջ բերիր խուճապ,
 Համատարածը տալու վտանգ առաջ բերիր,
 Քո սխալը մոռացար, մե՞ղ ես վարկաբեկում,
 Բամբաստում ես շրջանից չեկած ընկերներին:
 Հասկանում ես, վոր դրան ասում են աջ թեքում:
 — Թե ով է աջ, ով է «ձախ», այդ կտեսնենք հետո,
 Յեա վաղ շրջան կդիմեմ այս բոլորի համար,—
 Պատասխանեց Գարսևանը կոտրված սրտով,—
 Այն էլ, «ձախն» էլ պարզվեցին այսօր միանգամայն...

ԴՈՒՇԱՆԻ ՔԱՐԱՓԸ

Չաթնանց գերդաստանն անհուշ որերից
 Յեղել ե գյուղում անվանի հարուստ:
 Զավթել ե նա միշտ լավը հողերի:
 Ճորենն ե փթել Չաթնանց ամբարում:
 Աճել ե ժամի ամպ-հովանու տակ,
 Վորպես հաստաբուն մի ընկուղենի,
 Փռելով գյուղում արմատներն անտառ՝
 Ծծել ե նրա հյութը վաչրենի:
 Ծծել ե արյունն, ուղեղը նրա,
 Ու աճել փարթամ, կանաչել ե միշտ:
 Հետո տարածել մոլթ գյուղի վրա
 Իր շուքը մռայլ, վորպես «հովանի»:
 Իշխել ե գյուղում վորպես տանուտեր,
 Վորպես մի վայրի կառավարութուն:
 Արորն ու յեզն են նրան սնուցել
 Ցարական դաժան ուժի մոլորում:
 Յեղ կուչ ե լեկել թշվառ գյուղացին
 Չաթնանց դարավոր ընկուղենու տակ՝
 Աչքերը հառած ավելցուկ հացին,
 Իր վողորմելի բախտին անգիտակ:

Ու յերբ վոր Չաթնանց վողորմած խաթունը
 Նրա քրտինքով լցված ամբարից
 Նբան, աջ ձեռքով, ձախ ձեռքից թագուն,
 Տվել ե մի բուռ բորբոսնած գարի,—
 Վերցըրել ե նա ու հազար բերան
 Որհնել ե Չաթնանց հարստությունը,
 Ու վողջ գավառում տաբածվել արագ,
 Զրնգացել ե Չաթնանց անունը:

Ու «Մայր աթուրն» հայտնի չե չեղել
 Չաթնանց անունն ու հարկը հյուրընկալ:
 «Վեհափառն» «անմահ կոնդակ» ե հղել,
 Որհնել ե Չաթնանց վար ու ցանքն ու կալն:
 Յեղ «Յերանելին» Սրիմյան Հայրիկ,
 Ուրախ շոյելով միրուքն սպիտակ,
 Հանգստացել ե Սևան գնալիս
 Չաթնանց անվանի ընկուղենու տակ:
 Գյուղական համեստ սպաս ե կերել
 Այդ կեղծ ռամկասեր եղծիածնական,
 Ու Չաթնանց բաղում մեղքերը հերել,
 Փառավոր խղճով անցել ե Սևան:
 Իսկ Չաթնանց Սանթրոսն որհնված բահով
 Ճեղքել ե գլուխն աղքատ Ռուշանի,
 Հափշտակել ե ընտիր Սևահողն
 Ու սովի մատնել մի տուն ընտանիք:
 Մեռել ե Ռուշանն եղ վերքից հետո
 Ու ման ե յեկել Սանթրոսն անապատի:
 Դատարան մըտած հիսուն մահիթով
 Դարձել ե չհաս, չենթակա դատի:
 Գյուղը վրդովվել, հուզվել ե սաստիկ,

Անգոր զայրույթով բռնեցքը սեղմել,
Հաշտվել ե հետո արյունոտ փաստին
Յեւ իր անճարակ զայրույթը մեղմել:
Յեւ մոռացել են աղքատ Ռուշանին,
Խղճի բերանը խցկել նբանով,
Վոր հաց են տվել «ազիզ որբերին»
Ռուշանի թշվառ, մուրացող կնոջ,
Զավթել են այգակս ու կերել-մարսել
Զաթնանքն Ռուշանի հողը բերքառատ:
Բայց հին անունն ե վրան մնացել,
Գյուղում ասում են՝ «Ռուշանի Բարափ»:

Զանգվի ձորափին, գլուղից քիչ հեռու,
Մի ապառաժոտ բլուրի ներքո,
Շրջապատված եր պողածառերով
Ռուշանի քարափն: Ու կանաչ ներկով
Յերևում եր մերկ ծառերի միջից
Զաթնանց Սանթրոսի սիրուն պատշգամբը:
Յերբ վոր ճեղքելով ձյունի շերտը խիտ՝
Նրանք չերեքով մոտեցան շտապ:
Գամվեցը, կատաղի, նրանց դեմ վազեց,
Զգալով կարծեք ահավոր վտանգ:
Փայտի հարվածից վռնաց, գազաղեց,
Բայց ելի համառ պաշտարի մտավ:
Սանթրոսն ու վորդին չեւան պատշգամբ:
Ալեքսանն ասես ուղեց բարեկել,
Բայց զսպեց իրեն ու սուր հեզնութվամբ,
Դունատված, նայեց պատշգամբն ի վեր:
— Ի՞նչ եք կամենում,— հարցրեց Սանթրոսը,—
Ահից աղճատված ժպիտն չերեսին:

— Յեկեկ ենք մի խիստ կարևոր խնդրով,
Նախ շունդ կապիր—ասավ Աղասին—
Հետո հավաքվիր, քսանչորս ժամից,
Սուս ու փուս, հանգիստ, դնա Ռուշանից,
Ռուշանի Բարափն ալկա քոնը չի,
Դու վոչինչ չունես քարափի միջին:
Սանթրոսը մեկին գույնը թոցրեց:
— Ի՞նչ... աքսորում եք... մոլորեց վորդին:
Նա մոլի բնաղղով բահը վերցրեց
Ու անգոր վոխով շալտեց գետին:
— Բահդ քեզ պահի... Փշշաց Ալեքսանը:
Վախեցող չկա կուլակի բահից:
Շուտով կհասնի աքսորելու ժամն
Ու կաքսորենք ել, շատ մեք շտապի:
— Չե՞ վոր յես դիմում տվի կոլխոզին,—
Բղավեց Սանթրոսն.— Բուր գնամ, ասա,
Ես ասունամանի ձմեռվա կեսին
Ո՞ւր եք աքսորում, ընկեր Ալեքսան:
Տո՛ւ, գալիս եմ ե՞, սանահեր Մուքո,
Ինձ ել ընդունեք, միանամ, յեղբայր:
Տամ տասերկու չեզ, յերեք ձի, ութ կով
Յերկու հարյուր ու յերեսուն վոչխար:
Զաղացս ել արդեն Փոկն ե գրավել:
Ել ի՞նչ եք ուզում սրանից ավել:
Ախար ուր գնամ սեփական տանից,
Դե մորթեք, ելի, թաղեք կենդանի:
Յես տուն եմ շինել փափաքով բարի,
Բաղչա յեմ տնկել, հասցրել բարի,
Կյանք եմ մաշել ե՞, քրտինք եմ թափել,
Եղ վո՞նց եք ուզում քրտինքս լափել...

Պոռթկաց Ալեքսանն անհատակ վոխով
 Ու պատասխանեց դառն ծիծաղով.
 — Եյ, Սանթրոս աղա, եդ վհնց ես ճառում, —
 Ո՞ւմ քրտինքով ե վազել քո առուն:
 Ո՞ւմ պապն ես ձորում քո բահով ընկել,
 Ո՞ւմ հերն ե քո ես ծառերը անկել,
 Ո՞ւ վ ե տանջվել շողին ու ցրտին, —
 Ի՛մ պապն, ի՛մ հերը, չես — նրանց վորդին:
 Մեզնից ես խել, չեա տուր ելի մեզ,
 Իսկ դու չել գնա աշխատանք ճարի,
 Թող քո ես սիրուն սեռյակների մեջ
 Կողկեկտիվն իրա գործերը վարի:
 Ալեքսանն անդուսպ վոխով եր խոսում,
 Սալթում Սանթրոսին և նրա տղին:
 Բեյբուզը հուզված կծում եր լեզուն
 Յեվ սպասում եր լուռ ու կատաղի:
 Դիվական ուժով դսպում եր իրեն,
 Վոր չվերցնի բանը շարտած,
 Վոր ամբարտապան Ռուշանանց տղին
 Իր պապի տեղում չընկնի թպրտա...
 Յեվ հասկանում եր թուր Ռուշանի
 Նրա աչքերի թունավոր լեզուն:
 Ուստի նա ցույց եր տալիս սուր ժանիք
 Յեվ ավելի սուր ու խորն եր խոցում:
 Չար ծղրտոցով դուրս թռավ տանից
 Սանթրոսի կինը — Հոռոմսիմ Զալն:
 Հաչոյեց, թքեց նա Ալեքսանին,
 «Կերած աղուհացն» երեսին տալով:
 Ու հետզհետե խառնելու վեճին
 Սանթրոսի հարսերն անգամ չխոսկան:
 Յերախաները շունն արձակեցին

Ու հաչոյելով, լալով մեջ ընկան:
 Սանթրոսը սաստեց ճալթող պառավին,
 Լեզվանի հարսին ուղաբեկեց վերև:
 Շունն ելի կապեց ծիրանի ծառին,
 Յերեխաներին կարգի հրավրեց:
 Ու հետո խոսեց խապոտ հուզմունքով.
 — Ընկեր Ալեքսան, Աղասի, Մուքո,
 Յերեխաներիս վիզը միք զարկի,
 Միք զրկի աշնան ծառերի բերքից:
 Ինձ ել ընդունեք, գրեք կոլխոզում
 Սրանից ավել ել ի՞նչ եք ուզում...
 — Ուրիշ վոչ մի խոսք. Ռուշանի Գարափից
 Դուք կհեռանաք մինչ վաղ յերեկո: —
 Կրկնեց Ալեքսանն անդիջող ու բիրտ
 Ու վերադարձան նրանք յերեքով:

— Շանսատակ կանեմ չես ես լակոտին, —
 Ֆշաց մոլեղին Բեյբուզն ու հեաց: —
 Յերեկվա գյաղեն, տկլորն, անոթին
 Ես ի՞նչ ե դառել, աստված իմ, աստված:
 Չաթնանց տան վրա բերան ե ծովում,
 Մեզ վռնտում են հողից պապական,
 Ու վոչ մի ջամգակ գետին չի փուլում,
 Մտիկ ենք տալիս ռեսններս փակած:
 Ես ո՛ւր ենք հասել, այ հեր, այ նանի,
 Վայ մեր նամուսին ու գերդաստանին:
 Ել համբերելու ույժ ու սիրտ չկա:
 Յե՞րբ, չե՞րբ վերջապես մեր հերթն ել կգա,
 Քանդենք ես աշխարհն ու կարգը, վորտեղ
 Մարդը բատրակին «ընկեր» ե ասում:
 Բատրակ ե, պիտի տրորես, մորթես,
 Դիպոտ տաս մոթին որը քառասուն...

ԲՈՒՔԸ... ՄԱՐԴԸ, ՄԵՔԵՆԱՆ

Բուքն ե պարում ոճազալար։
 Քամին իր սառ փողն ե ածում։
 Ու բքի հետ, բքահալած
 Ձաչն ե տալիս կատարածուն.
 — Սերմը, սերմը, բերեք զտեք,
 Միացրեք մի ամբարձում,
 Ամբարդ բաց, քավոր Մուշկղ,
 Հորըդ հանի, ուստա Հարժեթ...
 — Վաչ քու առիթիդ Գարսևանին.
 Ո՞վ ես բքին հոր կհանի —
 Պատասխանեց ուստա Հարոն
 Ու ներս մտավ սրթսրթալով։
 — Լավ, սերմացուս, տսեմ, բերի՛, —
 Պատասխանեց Մուշկղ բիձան։ —
 Ո՞վ կաշխատի ես ցրտերին,
 Դրսում, ես դառ բորանի տակ։
 Հրեն Գևոն ու Ալասին
 Սերմը նորից յետ բերին տուն։
 Սարսափելի ցուրտ ե, ասին,
 Տրիերը չի աշխատում։

Համ հարցրի, ասին՝ Սևան
 Ու Սողոն սերմը չեն զտել։
 Տես, լեթե կա եղպիսի բան,
 Յես չեմ զտի վոչ մի հատ ել։
 Իրենք նստած իրենց բանին,
 Հենց խալխին են առաջ պցում.
 Մինչև Սողոն հոր չհանի,
 Յես չեմ հանի... ներողութեմ։

Սերմագտման կամպանիայի
 Ժամկետն արագ աճեց ե կենում։
 Մինչ վոռնոցով գազանային,
 Առանց մի ժամ ընդհատվելու,
 Բուքն ե գլուղի ճամփիք լիզում
 Ծածկում, ծեփում դուռ ու տանիք։
 Բամբասանքը հազար լեզու,
 Խառնվում ե բուք բորանին
 Ու վոչ մի մարդ մոտ չի գալիս։
 Սերմագտին անգործ կանգնել,
 Մինչդեռ գալիս են շրջանից
 Տագնապալից հրահանգներ։

Գարսևանը կանգնած բակում
 Նայում ե լուռ մեքենային։
 Լեռնաճում ե նրա հոգում
 Մի տխրություն գերմարդկային։
 Անիմիերը ձյան մեջ խրված,
 Բորանի դեմ հպարտ, մեծապ,
 Ասես գլուղից վիրավորված,
 միտք ե անում եդ մեքենան։

Զգում ե նա մեքենայի
Մտքերը սառւ և իմաստուն:
Այդ սեփական մտքերն ելին
Տարբերքի դեմ կովոյ մարդու:

Վերադարձավ կատաբաժուն՝
Բեխից կախված սառցի լուլան:
— Ախպեր, վոչով հոր չի բացում,
Բղավելով հոգիս ելավ:
Ու հավաքվեց արիւնքի մոտ
Սերմի հոգնած բրդադան:
Նրանք մեռան վորոնելով,
Վոչ մի հարմար տեղ չգտան.
— Մնացել է միայն մի չելք, —
Խորհուրդ արավ քեռի Մուքոն. —
Մի ընտանիք տանից հանենք,
Զուլ-փալասով ուղարկենք գոմ,
Կամ թե հողան հարեանի —
Ել ճար չկա ե՛, ինչ անենք —
Սերմադտիչն այնտեղ տանենք,
Վոր գիշեր ու ցերեկ բանի:
Ա՛յ, լավ ասավ քեռի Մուքոն, —
Վրա ավին ժիր աղմուկով:
— Լավ եմ ասում, գլխիդ մատաղ,
Բայց ո՞վ հիմի մեզ տուն կտա:
— Քեռի Մուքոն, քեռի Մուքոն...
— Իր խելացի համոզմունքով:
— Ձեռ միք առնի, շուն շան վորդիք,
Խորհուրդ տվի, խաթմ ընկա:
Այ Սողոյի տունը մոտիկ,

Ինքն ել — Սողոն կուսակցական:
Լուռ նայեցին Սողոյի կողմ:
Զղայնացավ Սողոն սաստիկ:
Հետո ճնշող ամոթանքով
Ասավ. —
Հերս համաձայն չի:
Ալեքսանը մի ակնթարթ
Պիտի ասեր մեր տուն բերեք,
Բայց նետի պես գլխով անցավ.
Բաժանված է տանից չերեկ:
Զյունը փայտով փորփրելեն
Տատանվում եր դեռ Աղասին:
Նա ստիպում եր ինքնիրեն,
Վոր խոսք բանա իր տան մասին:

— Հարկավոր չե ուրիշի տուն, —
Ասավ Սեանն արհամարհոտ. —
Տեղի համար զուր ենք վիճում,
Յես տուն գիտեմ հարմար և մոտ:
— Ո՞ւմ տունն է այդ, — դեղնեց Սողոն:
— Իմ սեփական, — պատասխանեց. —
Դե, ընկերներ, ի՞նչ եք դողում...
Շուտ մեքենան փողոց հանենք:
Վրա ընկան տղեք բոլոր
Ու մեքենան փողոց բերին:
Քեռի Մուքոն կարմրելով՝
Ձեռքը դրավ արիւնքին.
— Ընկեր Սեան... ներողութուն:
Սխալվեցի յես խախտառակ...
Թող մեքենան բերեն մեր տուն,

Ինձ են ասել նախ և առաջ:
 — Մեկ ե, մեկ ե, քեռի Մուքո,
 Դու լեւ մերն ես, քեֆիդ մտիկ:
 Դարդ մի անի, լավ ե դու քո
 Սերմը գնա բեր ու գտի:
 — Դնամ բերեմ, գլխիդ մատաղ,
 Զուրն ել կընկնեմ քո լետեից: —
 Ու վոտքերով ձյունաթաթախ
 Վազեց Մուքոն փայտը թերին:

Կեսը հողում, կես հարկանի,
 Մի կոնաձև չերդիկ ուսին,
 Թոնրի վրա հնոց քուրսին —
 Եսպես ե տունը Սեանի:
 Սակաջն յեթե մի քիչ մնա,
 Ու աչքերիդ դեմ լուսանա, —
 Դու կտեսնես հին քուրսու քով
 Հայանառից գնած վարկով
 Մի գեղեցիկ գրասեղան՝
 Մոմաշորե սփռոց վրան:
 Հետո Լենին չերկու հատոր,
 Վիեննական մի թիկնաթու:
 Մի քիչ այն կողմ մրոտ պատին
 Հին հիշատակ մի պլակատի:
 Հետո կրկին և՛ պլակատներ,
 Յեւ նկարներ մեծ դեմքերի,
 Վոր պոկվել են, նորից փակցվել
 Վոր դեղնել են ու գունատվել
 Հնադարյան թոնրի մրից:
 Ու խաչտարդետ պլակատներից:

Վար, անկյունում, պատի տակին
 Կճուճներ կան հաղարամյա,
 Տարբեր ձեռի ու հասակի:
 Յեւ նբանց մոտ, վորպես տեսիլ
 Դեռ հայտնված մի թշնամու,
 Վորպես ոտար քաղաքացի,
 Պըպըղել ե մի պրիմուս:
 Թիկն են տվել գոմի զըռան
 Յերկու սաժեն տաշած քարի:
 Ու հացենու տասը գերան՝
 Գնված ելի Հայանառից:
 Այդ — Գարսեանն անցյալ տարի
 Ցանկանում եր շինել նոր տուն,
 Դուրս գալ խավաթ գետնափորից
 Ապրել առողջ, մաքուր ողում:
 Սակաջն, չերը վոր մեջ տեղ չեկավ
 Կոլխոզացման հարցը գլուղի,
 Նա թողեց տունը սեփական,
 Յեւ ընտրեց ուրիշ ուղի:
 Վնչ թե շինել փոքրիկ մի հյուղ
 Խառնափնթոր կուլտերում այն,
 Այլ կառուցել կոլլեկտիվ գյուղ
 Պլանավոր, լուսավոր, լայն:

Այդ կիսահաբկ խրճիթի մեջ
 Բնակվում են իրարու խառն,
 Իրար ձուլված, իրերամերժ
 Յերկու սերունդ, չերկու աշխարհ:
 Ու նստոտած քուրսու բոլոր
 Ծերուկ Բաթթոն, Թեզուշ նանին,

Իրենց կրտսեր վորդիներով
 Սպասում են Գարսեանին:
 Իսկ Մեանի կինը, Զարեն՝
 Քուրսուց հեռու՝ սեղանի քով,
 Նոր կենցաղի վողուն վաչել,
 «Ավանգարդ» ե կարդում մտքով:
 Մլավում ե բուքը դրսում
 Կատվի նման զարհուրելի,
 Հուպ են գալիս նրանք քուրսուն:
 Ու պատմում ե Բարթոն ելի
 Իր հովվական արկածների
 Գալլարնակ սարի մասին,
 Ու խեթ նայում սուտ տեղերին
 Չհավատացող ջահել հարսին:
 Վեց գալ արդեն նա սպանել,
 Մոտենում եր յոթերորդին,
 Յերբ Նովրուդի, Ալեքի հետ
 Խրճիթ մտավ ավազ վորդին:
 — Դեհ, վեր կացեք քուրսու տակից,
 Ինչ կա-չկա տարեք հողան:
 Ա՛հ երբ, դու չեի նաղլդ փակի
 Ու ժանգոտած ուրագդ առ,
 Բակի սյունը մի քիչ տաշի,
 Դեմ ե առել մեքենային:
 Զարիկ, արագ տունը քաշի,
 Թող լերեխին այան նայի:

Ծերուկ Բարթոն ուրագն առավ,
 Պապի տնկած սյունը տաշեց:
 Սյունը հին եր, տեղից թռավ:

Քեռի Բարթոն խոր ան քաշեց:
 Ու ներս մտավ եղ մեքենան
 Վոնց վոր մի սև հսկա մողես:
 Մի կարասի ուշքը գնաց,
 Հողե թմրից վար գլորվեց:
 Կարասի մոտ կանգնած թղուկ
 Են պրիմուսն ուրախ խնդաց:
 Նայեց մտնող մեքենային,
 Վորպես հերոս մի սուրհանդակ:
 Հնադարյան թոնրի կշտին
 Կանգնեց հտպիտ եղ մեքենան:
 Ու կուլ տալով կումը վշտի,
 Պառավը խեթ նայեց նրան:
 — Վոտքդ կոտրեր, չգալիր,
 Չդիպչելիր կարասիս:
 Ա՛խ, իմ կարասը կարմիր,
 Վախ իմ կարասն եր աղիդ:
 Տեսա՝ գիշեր լերագում
 Կարասըս տաղ եր ասում:
 Չար լերագ եր, կատարվեց,
 Տես, կարասըս կոտրվեց:
 Սեան, վորդի, դուրս արի
 Եղ գործերից ես տարի:
 Յես վախում եմ, լես դողում,
 Դուշման ունես դու գլուղում:
 Սողոլին չեն բամբասում,
 Քո մասին են բան ասում:
 Ասում են նա չե արել,
 Նա չե կոլխող հնարել:
 Փսփսում են ամեն տեղ,

Թե կ'ախտէ՞ք ես զիշերս:
Դու լիլ գիշեր չես գալիս,
Յես նստում եմ ու լալիս:

— Նախ և առաջ լիս կ'դտեմ, —
Ասով Աշեքն, — իմ սերմացուն: —
Ու մեքենան դործի դրին
Վորոտմունքով ամենացունց:
Դղրդացին ոճորք ու դուռ,
Ու մուր թափվեց առաստաղից:
Յեւ վորպես նոր մի կշանքի լուր՝
Ջաշնը հասավ հեռու թաղին:
Արդեն գլուղում, եստեղ, եճտեղ,
Սկսեցին հորեր բանալ:
Շաւակներով կամ սելերով
Սերմ են բերում, մարդիկ, կանաչք:
Սերմ են բերում, պիտի դտեն
Ու միացնեն մի ամբարում:
Այդ առաջին քաբն ե արդեն
Մի նոր աշխարհ կ'առուցելու:

Հորն ե հանում քեռի Մուքոն՝
Բեխից կախված սառցի լուլան:
Խորախորհուրդ մտածմունքով
Շունչ ե առնում քուլա-քուլա:
Ինքն ել դիտել, վոր բուքը չեք
Պատճառ, վոր նա հոր չեք հանում:
Բուքն ինչքան ել ուժեղ փշեր,
Կար մի ուրիշ, խոր տատանում:
Նա պարզապէս սիրտ չեք անում

Սերմը դտել ու միացնել:
Կարծես թե նա մի անանուն
Մազե կամուրջ պիտի անցնել:
Հեշտ եր գրվել թղթի վրա:
Բալց չերք հերթը հասավ գործին,
Մարդիկ նայում ելին իրար
Յեւ սպասում մեկի փորձին:
«Ե՛հ, մարդիկ ենք խավարամիտ, —
Սիրտ եր տալիս Մուքոն իրեն, —
Չենք ճանաչի լալի ու բարին,
Յեթե գործով չհորդորեն...»:

Յեւ չերք Մուքոն իր սերմացուն
Ջտելուց լիտ ամբար տարավ,
Ու դատարկեց պարկը լեցուն
Համաճանկան շեղջի վրա, —
Ասես պոկվեց կրծքից մի բան
Ու խառնվեց ցորենի հետ:
Վոնց վոր ընկավ մի ճանապարհ,
Վոր չի տանի ել դեպի չետ:
Յեւ նա չերկաւ, չերկաւ նայեց
Իր ցորենի հատիկներին,
Մինչև հասավ ուրիշի հերթ
Յեւ ուրիշի սերմը բերին,
Լցրին վրան... ելի, ելի...
Ու ծածկեցին հետզհետե...
Վոնց վոր ճամփորդ մի սխրելի
Անհետացավ սաբի չետե:

Աշխատում ե շափշափելով
 Սերմաղտիչ եղ մեքենան:
 Ու հավաքված նրա բոլոր՝
 Կատակում են ջահել կանայք:
 — Նովրուզ, դու ել կոլխոզ մտար,
 Բաս քեզ ել ո՞վ աղջիկ կտա:
 — Մոլլի աչքին հարամ հաչ ես,
 Տերտերի մոտ՝ թյուրք տղայ ես:
 — Նովրուզ, աղջիկ ունենայի
 Աստված վկա, քեզ կտայի:
 — Նովրուզ, գիշեր չերազ տեսա,
 Դու կզառնաս հայի փեսա:
 Ծրձաղում ե Նովրուզն ուրախ
 Ու չարխի կոթն արագ պտտում:
 Բայց տեսնում ե աչքի առաջ
 Թյուրք աղջկա դեմքը տրտում:
 Ախ, անիծված մոլլան խառնեց,
 Թե չե Ասլին նրան կառներ:
 Ասավ՝ ով վոր կոլխոզ մտնի,
 Հայի աղջիկ պիտի գտնի:
 Դրսում դեռ բուքն ե վրնջում:
 Բքի չերգով գջուղն ե քնած:
 Բայց բանում ե գիշերն անդուլ
 Սերմաղտիչ եղ մեքենան:
 Աշխատում են նրանք հերթով՝
 Յերկու սիրող յերիտասարդ,
 Յերկու ազգով, բայց մի սրտով
 Ու միևնույն գործով հպարտ:
 Առավոտյան դադարեցին:
 Սերմաղտիչն ելի կանգնեց:

Չնայած պարզ չեղանակին
 Սերմը չելին բերում այլևս:

— Ընկեր Սողո, սերմդ բեր ե՞:
 Պարապ կանգնել ե մեքենան:
 Չե՞ վոր պետք ե գիշեր ցերեկ,
 Միշտ, անընդհատ աշխատի նա:
 Գյուղի կեսը նայում ե քեզ,
 Պրովոկացիա կա քո մասին:
 Պետք ե ինքդ գործով հերքես,
 Վոր թշնամին չբամբասի:
 — Ի՞նչ են ասում, ընկեր Սեան:
 — Ինչ են ասում... Ի՞նչ չեն ասում:
 Այ, ասում են այսպիսի բան.
 Իբրե թե դու քո սերմացուն
 Չես ուզում տալ կոլիկտիվին,
 Վախենում ես անգլիացուց,
 Վոր իբրե թե ասել ես դու,
 Թե կոլխոզը կքանդվի:
 — Ընկեր Սեան, սուտ են ասում,
 Կուլակային ասեկոսե:
 — Սուտ են ասում... դու սերմացուն
 Միացրու, վոր չխոսեն:
 — Ճիշտ ե, — ասավ գործարանից
 Գյուղ գործուղված ընկեր Կարոն, —
 Յուրաքանչյուր մի կոմունիստ
 Պետք ե լինի ղեկավարող:
 Բայց վճնց պիտի ղեկավարես —
 Քո անձնական ուրինակով:
 Թե չե, ինչքան խելոք ճառես,

Զի հավատա ճառիդ վոչով:
 — Նրա հերը համաձայն չի,—
 Հեգնեց մի կոմյերիտական:—
 Սերմի համար հորը կանչի,
 Սա իրավունք չունի իր տան:
 Նայեց Սողոն, խորը դադված,
 «Ամբաբտավան հզ լակոտին»,
 Բայց բան չասավ, միտքը շաղված
 Ու գլխիկոր նայեց գետին:
 Ու դուրս չեկավ ընկեր Կաբոն,
 Վոր ստուգի, անձամբ նայի
 Զտած ցորենը ամբարում
 Ու վիճակը մեքենայի:

ՏԱՍՆՄԵԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՊՐՈՎՈԿԱՑԻԱՆ

Մեծ բազմություն ե հավաքվել գյուղամիջում:
 Աղմկում են, բարձր լալիս ու անիծում:
 Տղեք շտապ դուրս վազեցին գյուղխորհրդից
 Դեպի այն կողմ, ուր ամբոխն եր ժողովրդի:
 Տեսան՝ Սանթրոսն իր ծղրտան պառաֆլե առած,
 Իր մեծ հարսի, յերկու փոքրիկ թոռների հետ
 Գյուղամիջով անց ե կենում լալահառաչ,
 Հնամաշ ու պատառոտուն շորերի մեջ:
 Լաց են լինում մանուկները սրտապատառ:
 Լալիս են ձեն ձենի տված հարս ու կեսուր:
 Ձների մեջ, ժողովրդով շրջապատ լած,
 Վեր են կալի անասելի մի վոյնասուն:
 — Այ դեղացիք, հարևաններ,
 Կորցրել եք խիղճ ու հոգի.
 Ձեն հանեք ե, ի՞նչ եք կանգնել.
 Այ ուղտս ձեր դրոսն չոքի:

Շշմեց Կաբոն ես խաթամութ տեսարանից
 Ու հաբցական հայեց ընկեր Գարսեանին:
 Գարսեանի սրտով ցամառն սալսուռ անցավ:

Ուզեց խոսի, բայց Սանթրոսը շուտ մոտեցավ:

— Քաղաքից ես չեկեի, ընկեր,

Գլխիս վրա տեղ ունեւ դու.

Ձարըդ տանե՛, վոտքդ ընկնեմ,

Ման եմ գալիս քեզական մարդու.

Բան չթողին, գլխիդ մատաղ.

Վոչ հաց, վոչ շոր, վոչ կարկատան:

Յերեք հոգով տունս մտան,

Լիրը, անդգամ խոսքեր ասին,

Ձահեկ հարսի պատվին դիպան

Են Ալեքսանն ու Աղասին:

— Սուտ ես ասում, այ հալեոր,

Բացականչեց քեռի Մուքոն: —

Յեւ նրանց հետ ելի չի՞ վոր. . .

Շատ խելացի արարմունքով

Քեզ մասսայի վճիռն ասին:

Ձեռ չավին վոչ քո հարսին,

Վոչ ասացին ավելորդ խոսք,

Վոչ ել առին տանից մի չոփ. . .

Ե՛հ, Ռուշանի Քարալին ել հո

Ապուպապիդ քյավշանը չի՞ր:

Մենք վեր կալանք գեղի կամքով,

Գեղի մասսան եր վորոշել:

Դեռ դու գյուղում տներ ունես,

Եդ տներում ապրիր ելի:

Ի՞նչ ես ընկել ձների մեջ,

Հավար կանչում, թրև գալի:

Աղմկեցին ամեն կողմից, իրար անցան:

Ձարթնեց ելի թափալական քնած վոզին,

Կապը կտրեց հազարլեզու պրովոկացիան

Ու հին ու նոր վեճերն իրար խառնըվեցին:

— Լավ են արել, աչքը հանել. . .

— Սովորել եր մարդ սպանել. . .

— Պրովոկացիա չե ուղակի. . .

— Քչեկ գյուղից լիրը կուլակին. . .

— Ո՞վ և կուլակ. . . կուլակ գտար. . .

— Կովդ մորթեցիր. . . կոլխոզ մտար. . .

— Ո՞վ թույլ տվեց Ալեքսանին. . .

Մարդ աքսորի ու թալանի. . .

— Սոցիալիզմ ե կառուցում. . .

— Պապի վրեժն ե լուծում. . .

— Լաչինն աղջիկը տվեց. . .

— Խելավել ե խեղճ տղեն. . .

Ով պաշտպանում եր, հավատում Ալեքսանին,

Արդեն դտել ու միացրել եր սեր լացուն:

Ով չեր հանել վոչ մի հատիկ իրա տանից,

Նա Սանթրոսի խոսքերին եր հավատ տածում:

— Յեւ կը քննեմ սրա հարցը. — ասավ Կարոն, —

Իսկ մինչև այդ, այս գեղեցիկ արև որով,

Յերը կատաղած բռնքը հազիվ ե հանդարտել՝

Պետք ե շտապ հորեր բանալ, սերմը դտել:

— Ի՞նչ եք զոռում մասսային. . .

— Հեռագիր կա Մոսկվայից. . .

— Վոր կոլեկտիվը ցրեն. . .

— Կոմ կուսը՛ջիջն ել վրեն. . .

— Մեզ խաբում եք. . . թալանում. . .

— Սերմն ու տավարը տոհմում. . .

— Յեթե Սողոն չի ստում. . .

Ինչ՞եւ ինքը չի գտում. . .

— Սողոն գտում ե հրես. . .

— Ձեւ հավատում, գնա՛ տես. . .

Աղմկելով գնացին դեպի Սեանի տուն,
 Ուր անդադար սերմագործին եր աշխատում:
 Սողոն, իրոք, իր սերմացուն դտել, հետո
 Հավաքել եր ջվաղներում իր սեփական,
 Դարսել եր ջոկ ու քիմիական հաստ մատիւով
 Բոլորի վրա գրել—«Սողո Արրահամյան»:
 — Իմ անունս ել գրեք վրեն, —
 Բացակայնեց Մուշեղ ամին. —
 Վոր եղպես ե—սերմս բերեմ:—
 Ու դուրս թռավ վոնց վոր քամի:
 — Յեթե անուն կար գրելու...
 Բաս եդ վոնց եք իմս խառնել:—
 Խաչոն հուզված շարժեց գլուխն.
 — Ե՛... ես չեմ, բարեկամներ...
 Ու Դարսեանը հոգնած ու տրտում
 Ուշ յերեկոյան տուն վերադարձավ:
 Դեռ զնգում ե զիլ ալրելով զխում
 Կանանց աղմուկը՝ վորպես սուր մի ցավ...
 Նխտը խառնեցին մի ակնթարթում
 Ու հարձակվեցին գոմերի վրա:
 Վոնց եյին իրար մաղերը փետտում,
 Վոնց եյին գոռում, գողգողում / րաբ...
 Արելի կինն եր՝ ամենից առաջ
 Յեղներն արձակեց, քշեց դեպի տուն:
 Այդ նա չեր՝ նա չեր, բաբձրածս չն զոռաց.
 «Կորչի կռլեկտիվ, բայլչիկուլթուն...»:
 Ներս մտան հուզված Նովրուզն, Ալեքսանն,
 Մուքան, Աղասին, Վաստն ու Շիրինն.
 — Ե՛հ, ընկեր Կարոն դուք գնաց շրջան,
 Նա կհամոզեր կատաղածներին:

— Վհնց կհամոզեր, ընկեր Աղասի,—
 Հեղնեց Դարսեանն,—ինքն՝ րս ենք անում:
 Յես հաղար անգամ Վաղոյին ասի.
 Ախպեր, մոռացի Սիրիլի անունն:
 Իսկ նա բորբին՝ «Սիրիլ կքշեմ»,
 «Կամ կոլխոդի հետ, կամ կուլաղներին»:
 Իսկ կատաղածուն, են կակաղ Նշեն
 Տներն եր մտնում շամփուբը ձեռին:
 Յեկ խուղարկել եր նա միքանի տուն.
 «Թթթագցրել եք. հհհհհհնք սերմացուն»:
 Խաչոյի կինն ել տվել եր գլխին
 Ու դուրս եր արել կակաղ չերխին:
 — Ո՞վ ե թույլ տվել, —ասում եմ,—Նշե,
 Վոր դու շամփուբով տուն ես խուղարկում:
 — Բըբ...բբիգաղն ե եղպես վորոշել,—
 Ալեքսանը թե՛ «վոչ մի վորոշում»:
 — «Յես վորոշեցի,—ասում ե Նշեն,—
 Բա հերիք չեմ վ կուլաղին լսեն»:
 Եսպես ե անա մեր դեսցիպլինան:
 Եսպես, ընկերներ, հեռու չենք գնա:
 Կուլաղն ել հիմա հենց ալդ ե ուզում,
 Վոր մասսաները մեր դեմ գրգռի.
 Հենց ալդ եր այսոր կանանց ժողովում
 Մտքեր խմորեց, բորբոքեց կոիվ:
 — Հապա Սողոյի ջվաղները... հե՛հ...
 Դարձել ե գլուղում մատի փաթաթան,—
 Պոռթկաց Ալեքսանն.—Ու ինքն ել ճղեց,
 Յերը ծղրտալով կանաչք գոմ մտան:
 Յեկ յիթե Զարեն վրա հասաներ,
 «Պուճուր» Վաղոյին կքրքրեին:

Վոնց ելին ճշում... վա՛յ, անիծվածներ...
Բայց լավ են լսում ընկեր Ջարեյին:
Մուքոն բորբոքվեց.
— Ինչքան ել ճշան՝
Մենք մեր կոլեկտիվն առաջ կտանենք:
Արելի կինն եր՝ են քած կշկշան՝
Կանանց զրգուել ու խելքից հանել:
Բայց չեթե ինքը—տղամարդն ուղի,
Կարող ե իրա կնկան համոզի:
Բաս վոնց ե, իմ կինն աղմուկ չի հանում,
Շատ ել տանը հա չեմ-չում ե անում:
— Ախար Արելին ո՞վ հանեց միջուկ,—
Մղկըտաց Շիրինն ու կանգնեց վոտի:—
Վոսկի ունի նա թաղած մսրի տակ,
Հերվա չարչին ե ախար շանվորդին:
Հիմի թագցրել, միջակ ե գրվել,
Ու կոլեկտիվի սրտումը խրվել,
Վոր թունավորի, քանդի, քայքայի,
Բերի, դուրս հանի իրա թայֆային:
Բն արադ ծախող ժամհարի Մամոն,
Բն մուֆթա-խորակ Չուռնաչի-Չարին,
Բն Չաթնանց Գևոն, են ել կոմսոմոլ—
Այ թե ովքեր են խորթ ու խառնակիչ:
— Չե, Սեան, պետք ե կատարել զտում —
Պնդեց Վասակն իր տեսակետն ելի:
Ավելի լավ ե մնա հարյուր տուն,
Բայց իրար կպած ու անդրդվելի:
— Ճիշտ ե, յես դեմ չեմ զտումին, Վասակ,
Կարոն դրա համար դեսց Ալափարս:
Հարցը շրջկոմում նա լավ կքննի.

Հենց, վոր յետ յեկավ՝ կանցնենք զտումին.
Այո, կոլխոզում կան մի շարք տարրեր,
Վոր կոլխոզի դեմ թույն են խմորում.
Չտում անպայման պետք ե կատարել
Նաև բջիջում ու կոմսոմոլում...
Յեվ նստած անքուն մինչև լուսաբաց՝
Դժնում են զտման թեկնածուներին:
Դրսում բորանն ե վոռնում գաղաղած՝
Ջարկվելով փայտե խարխուլ դռներին:

Գ Լ Խ Ա Պ Տ Ո Ւ Յ Տ Ի Յ Շ Ե Տ Ո

«Ե՛հ, աշացել ե կարծես ընկեր Ստալինը...»: —
Մտածում ե կոտրված Սամսոն Սաղաթելյանն: —
«Դե արի չետ նահանջի... ես դաժմադալին ել
Խոստովանիւր ամեն տեղ, թե արեւ ես սխալ...»:
Ու լրագրի ճակատից հայում ե խստադեմ
Այն անողոք հոգվածի վերնագիրը նորից:
Յեւ ի՞նչ վերավորական վերնագիր ե գտել:
«Գլխապառլա» (հասկացա՞ր) հաջողութուններից:
Յեւ տեսակետն ե հալոնում նա շրջկոմի նիստին:
Այո, պետք ե «նահանջի» բոլոր կոլխոզներում:
Իսկ կենտկոմի ցույց տված սխալների մասին,
— Պետք ե ամել, վոր դրանք մեզ չեն վերաբերում:
Ձենք կատարել այնպիսի քաղաքական սխալ,
Վոր բանաձև ընդունենք, բարձր խոստովանենք:
Ձի կարելի ամեն ուր խոստովանանք խաղալ,
Ավտորիտետը գցել ու վոտնակոխ անել:
Սակայն ընկեր Սամսոնի տեսակետը չանցավ:
Խոստովանեց շրջկոմն իր սխալները բոլոր:
Յեւ ալտիվի ժողովում կարդացին բարձրաձայն,
Ազգանունը Սամսոնի անվերջ հոլովելով:

Կենտկոմը չետ տարավ շրջկոմ քարտուղարին՝
Իր կատարած կոպտագուշն սխալների համար:
Նա հրահանգ եր տվել գյուղեր մեկնողներին.
«Բանհորս ժամվա ընթացքում... համատարած»:
Ու հղել եր հեռագիր ընկեր Ստալինին,
Իսկ պատճենն ել ուղարկել Հայաստանի կենտկոմ
Թե հասել ենք ու անցել Վոլգյա շրջաններին
Ալափարսի չքավոր-միջակների կամքով....

Ու գյուղերում, ժողովներում,
Փողոցներում, թերթերի մեջ
Կոլխոզական կյանքն ե չուում
Հոսանքներով իրարամերժ:
Շողշողում ե ընկեր Սողոմ —
Նախագահը գյուղխորհրդի.
— Յես են գլխից ելի բոլում՝
Ձու ենք անում ժողովրդին:
Բեֆը քոնն ե, քավոր Մուշեղ,
Կովդ արի տար ու կթի.
Ընկեր Ստալինն ե վոբոշել.
Կուզես կոլխոզ ել մի մտի:
— Հա, քեզ մատաղ, ընկեր Սողոմ,—
Գոչեց Մուշեղն ուրախ-ուրախ: —
Հենց շրջան հմ տանում բողոք
Եդ Մանասենց տղի վրա:
Ախպեր, նա չեւ վոտքի հանել,
Թե չե ո՞վ եր կոլխոզ չեկող:
Մի գիր գրի գործկոմ տանեմ,
Նախագահին տամ իմ ձեռքով:
Գարսեանն ե, ասեմ պիտի

Գլխապտուշտ ու քյալլագյոզ:
Իսկ մեր Սողոմն ժողովրդին
Ձի ել ասել՝ արի կոխող:
Պիտի ասեմ՝ Գարսեանին
Գյուղից քնքը, վոր դինջանանք:
Հերիք զուով կոլթող տանի,
Խելքից հանի խալխի կանանց:

Յե՛վ անհանգիստ գյուղի վրա
Գիշերը սե նստել ե թուխս:
Վիճում են դեռ քնահարամ
Ամեն գյուղում թե խրճիթում:
— Աչք ես տնկել հմ սրիկա,
Մանասի շու Գարսեականի: —
Տեղաշորում կնկա վրա
Ճշշում ե դեռ Մուշեղ ամին:
Կանայք ենոր ասլան դառած
Իրենց տավարը յետ բերին.
Իսկ դու, սարսաղ, տանդ սառած,
Աչք ես տնկել խալխի ձեռին:
— Ի՞նչ ես ուղում, մարդ, ինձանից, —
Աղաղակեց կինն անհամբեր: —
Յեա կոլթողից դուքս չեմ գալիս:
Բո տավարն ե — դու գնա բեր:
Մուշեղ ամին խիտ վրդովված՝
Տվեց քացով կնկա կողին.
— Հարամ լինի եսդիսի հաց,
Եսդիսի կին ու աչկողին:
Վեր կըկենամ — կաղնի՛ փետով
Կողն ու մուղ կտրորեմ:

Ինքս բերեմ հմ, վոր հետո
Կուլակ ասեն ու աքսորեն...
Նգուց կերթաս ե — հասկացամբ —
Յեզներս յետ կպահանջես:
Կասես, մարդս շատ ե հոժար,
Ինքս, կասես, համաձայն չեմ..

Գումի հողում, ամբողջ գիշեր,
Բուխարիկի կրակի մոտ,
Գեռի Մուքոն խոսում ե դեռ,
Ու համոզում՝ համառ կնոջ:
— Լսիր, մ գիժ, դարդ մի անի,
Թող բացատրի ընկեր Կարոն.
Յեա քեզ ախար հո չեմ տանի
Կորստաբեր ճանապարհով:
Խաբէլ եմ քեզ յերբ ե իցե,
Կամ ցանկացե՛լ եմ վատը քո.
Ինքս ախար մի բան գիտեմ,
Գործ եմ անում համոզմունքով:
Այ, ես մարդուն հանել բանից,
Ուղարկել են մեզ ոգնելու:
Լսիր, թող նա պարզաբանի,
Թե կոլլեկտիվն ինչ ե բերում:
Ու փալասի վրա նստած
Մուքոյի պես ծալապատիկ՝
Ընկեր Կարոն ուրախ ժպտաց,
Պատմեց հետո հատիկ-հատիկ:
Պատմում ե նա մաշինի մեծ,
Աղատարար ուժի մասին,
Բանվորը յերբ նրան ալիքեց

Ու կողխողնիկ նոր գյուղացին:
 Պատմում ե նա միասնական
 Աշխատանքի ուժի մասին,
 Վոր գետերին նոր հուն կտա,
 Ձե ու իմաստ ապառաժին:
 Մինչ ուշ գիշեր պատմում ե նա:
 Ու հարեան չերկու կանայք
 Համառ նստած լսում են դեռ՝
 Տալով կրկին ծանոթ հարցեր.
 — Ասա, ախպեր, չի՞ կարելի,
 Տրակտոր, մաշին ելի բերեն,
 Տան չքավոր-միջակներին
 Ու կողեկտիվ ել չգրեն:
 — Ձե, այ քույրիկ, մի տրակտոր
 Գեղի կեսին հերիք կանի:
 Ել վաճնց կարա մի չքավոր,
 Թեկուզ միջակ, գլուխ հանի,
 Նա կամ անգործ պիտի գցի,
 Ու ժանգոտի պատերի տակ,
 Կամ թե մարդկանց շահագործի
 Ու մի տարում գառնա կուլակ:
 Եզ հո չելավ. ընգհակառակ —
 Մենք վերացնում ենք կուլակին,
 Վոր մեր ազատ հողի վրա
 Մարդը մարդուն չպլոկի:
 Ձե — մեքենան մեծ, միացյալ
 Տնտեսություն ե պահանջում,
 Հող ե ուզում լայնածավալ,
 Վոր մեջ ընկած բանի անդուլ:
 — Եհ, ձեր լեզվին չենք գիմտնա,

Մարդիկ եք դուք ուսումնավոր: —
 Ու հարեան չերկու կանայք
 Դուրս են գնում ծիծաղելով:
 — Ձե, — կրկնեց Մաղթադ աղին, —
 Ցեա կողեկտիվ չեմ գա, ասի:
 Ձեմ բաժանվի իմ կթանից,
 Կբաժանվեմ յես քեզանից:
 Ու վեր կացավ շորորալով
 Տեղաշորեր բերեց տնից,
 Փռեց վառվող բուխարու քով,
 Վոր բեզարած հյուրը քնի:
 Ու դիմացի թախտի վրա
 Փռեց ուրիշ մի անկողին:
 Փչեց ուժգին նավթի ճրագն
 Ու մեկնելեց մարդու կողքին:
 — Ասում ես, բա կբաժանվեմ, —
 Հանաք արավ Մուքոն մթնում:
 Ահ ես տալիս ցերեկն անվերջ,
 Գիշերն ելի տեղըս մտնում:
 Կոպերը պինդ փակեց կարոն,
 Վորպեսզի շուտ քունը տանի:
 Բայց ցնորում ե խավարում
 Դպրդը խուլ՝ գործարանի...

Կողն ե քերում հովաս քեռին,
 Շուռ-մուռ գալիս տեղաշորում,
 Բայց չի գալիս քուն աչքերին,
 Չար մտքեր են գլուխը փորում:
 Դրսում շներն աղմկալից
 Մարդահաջ են տալիս անվերջ:

Ո՞վ ե գյուղում գնում գալիս
 Ես ցուրտ ու մութ գիշերվա մեջ:
 Չարագուշակ ե մարդահաջն
 Ուշ գիշերվա՝ եզ շների:
 Հիշում ե՝ տաս տարի առաջ
 Եսպես եյին հաջում ելի:
 Եսպես եյին ելի հաջում
 Ու կատաղած վրա տալիս:
 Ամբողջ գիշեր գեղամիջում
 Մարդիկ եյին գնում գալիս:
 Յերբ մութ ու լուս առավոտյան
 Գյուղը հանկարծ գրավեցին
 Ու կատաղած տներ մտան
 Յերկու Արամն Արգաքյանդցի:
 Տներ մտան, ումը գտան,
 Հայհոյելով դուրսը բերին:
 Ձեռքը զոռով տվին հրացան
 Ու գոռացին.

— Հայդա, կռիվ...

— Ո՞ւմ դեմ, ախար, այ ձեզ մասնադ, —

Հարց եր տալիս Հովաս քեռին,

Ու յերերում քնաթաթախ՝

Անգլիական զենքը ձեռին:

— Գնա կռվի, ու կիմանաս, —

Փշշաց Աբելն ու կատաղի՝

Ձին մտրակեց՝ առաջ գնաց,

Մարդ հավաքի վերի թաղից:

Ու Դամաշեն դեռ չհասած,

Դեռ չկռված, ընկան գերի:

— Այստեղ բերեք, — են մեկն ասաց, —

Եդ խմբապետ — դաշնակներին:

Հավ վոր Սեանն այնտեղ եր դեռ

Բալլերիկյան եդ բանակում:

— Թողեք գնան, — ասավ, — ախպեր,

Յես սրանց լավ եմ ճանաչում:

Ու բռնեցին միայն մի ոռս

Ոֆիցերի և Աբելին:

Իսկ Արամներն արդեն վաղուց

Իրենց խմբով ճղել եյին:

Իսկ ժողովուրդը մոլորված,

Անվնաս տուն դարձավ նորից:

Ազատ շնչեց քեռի Հովասն

Ու կարծես, նոր ծնվեց մորից:

Նույն մարդեկ են ելի այսոր

Ուշ գիշերով գնում գալիս:

Ինչ վոր մի չար, խորհրդավոր

Կուր ե գրսում ջրջում ելի:

Չաթնանց Բեյրութն ու շիր-Մանուկն

Ես մի շաբաթ գյուղում չկան:

Ասում են՝ կապ են պահպանում

«Կենտրոնի» հետ դաշնակցական:

Նախկին զորքեք փրփրակալած

Ման են գալիս շրջաններում:

Ամբողջ գիշեր շահալած .

Գնում գալիս, զենք են բերում...

Կոլխոզի դեմ են կատաղել:

Մի որ հանկարծ վրա կտան...

Հովաս քեռին փշաքաղվեց՝

Նախազգալով մի մութ վտանգ:

Յեթե վտանգ ե սպառնում

Խորհրդային իշխանության...
 Միակ վորդին կոլլեկտիվում...
 Խնքը՝ ակտիվ փոկի անդամ...
 Յեթե հանկարծ են ատելի
 Հայկ — Արաքները գան, տիրեն...
 Կը զոռքանան Չաթնանք ելի,
 Քարափն ելի յետ կը խլին,
 Գուցե իրան ե իը վորդուն
 Հենց Քարափում տան սպանեն.
 Վարկով առած յեղը թոսուն
 Դեռ չլծած՝ գոմից հանեն,
 Սե տեսիլն եր... ու շների
 Մարդահաջը սիրտ ե քերում:
 Վեր ե կենում Հովաս քեռին
 Նստում ելի տեղաշորում... —

Յուրտ ե, ցուրտ, գիշեր: Մութ համառարած:
 Ու ժայռերը ցից, մոտիկ ու հեռու,
 Առնում են հաճախ մարդու կերպարանք,
 Վոր մոտենում ե կարծես խավարում:
 Ու գյուղի ծայրին՝ ամուր փաթաթված
 Վոչխարի մաշված մուշտակների մեջ,
 Ճամփի յեղերքի փոսերը մտած,
 Սպասում են մի խումբ կոմսոմոլիստներ.
 Հայացքները սուր բևեռած մթին,
 Հրացաններն ամուր սեղծած ձեռներում,
 Սպասում են նրանք Չաթնանց Բեյբութին
 Վոր սողոսկում ե մթին լեռներում:
 Գնացել ե նա, վոր զենք ձեռք բերի:
 Այդ մասին գյուղում բոլորը գիտեն:

Պիտի զենք բերի, վոր կուլակներին
 Ձինի արջավող սոցիալիզմի դեմ:
 Պահել ե, գիտեն յերեսուն հրացան,
 Ձեն կարող, սակայն, հաստատել վրան:
 Ուրեմն պետք ե բերելիս բռնել:
 Հենց դրա համար նրա մութ ճամբան,
 Բռնել են մի խումբ կոմսոմոլիստներ:
 Բայց չի յերեում մթնում դեռ վոչով,
 Յից, մարդանման ժայռերից բացի:
 Քամին ե միայն սառցահար պոչով
 Սարից արջավում վորպես վաչրի ձի:
 Ու Վասոն հենված հրացանի փողին,
 Խավարն ե գննում ուրախ տազնապով:
 Ու միտքը վորպես քամին կատաղի,
 Թռչում ե հեռու կայծակի թափով
 Դեպի հեռավոր լեզերքներն իրա
 Սոցիալիստական մեծ հայրենիքի,
 Ուր շողշողում են դիրքերի վրա
 Սվինները սուր Կարմիր բանակի:
 Ուր դեռ յերեկ եր, վոր հերոսական
 Հարված հասցրին Ձին-Արևելյան
 Դեղին, սպիտակ զենեռալներին.
 Ու Խորհուրդների հանրապետության
 Փառք ու գոթավոր հաղթանակ բերին,
 Վողջույն ե տալիս ընկեր Բլյուխերին
 Կոմյերիտ Վասոն արթուն յերազում
 Յեզ աչքը հառած ճերմակ խավարին՝
 Մարտական գրոհի ժամին ե սպասում:
 Հիմա կերևա մթնում թշնամին —
 Չաթնանց Բեյբութի խումբը սրիկա,

Վորը չի թեպետ գեներալը չին,
 Սակայն հեռավոր մասնիկն է նրա:
 Նույն է թշնամին — Չին-Սրեկյան
 Ճակատից մինչև այստեղ — Գարաշամբ:
 Դասակարգային նույն արյունը վա
 Պայքարն է սրվում նույն ատելությամբ:
 Յեվ այդ պայքարում, ամբողջ աշխարհում,
 Պայքարի բոլոր հրապարակներում,
 Բարեկազմներում, գործարաններում
 Ու կոլխոզական անափ դաշտերում —
 Բանակը Կիմի քայլում է հրպարտ,
 Վորպես պայքարի արթուն ավանգարդ:
 Ու Վասոն մտքի պայծառ աչքերով
 Տեսնում է վորոշ, վոր խորհրդային
 Իր հայրենիքի բոլոր կողմերում —
 Հենված հրացանին, գրչին, դադգյաճին —
 Նույն կովի արթուն դիրքերն են բռներ,
 Նույն բայլելիկյան խանդով են յեռում
 Հաղար ու միլիոն կոմսոմոլիստներ:

Իսկ այդ ժամանակ Գարսեանն արթուն,
 Լամպի լույսի տակ, լարված ու լոխ,
 Յերկրորդ յերկաթե հողվածն է կարդում. —
 «ՊԱՏՍՍԽԱՆ ԸՆԿԵՐ ԿՈՂՆՈՋՆԻԿՆԵՐԻՆ»:
 Քուրսու չորս բոլոր — ճառագայթաձև
 Փռած շորերը հողե հատակին,
 Հաստ վերմակներում ամուր փաթաթվել,
 Քնել են վաղուց յերեխա ու կին:
 Որորոցի մոտ քնել է Ջարենս
 Բայց նա չի ուզում խանդարել նրան:

Ջարենին այսոր շատ է բեղարել
 Գանաճ ժողովում հուզված, փրփրած:
 Ու ծերուկ Բարթոն խոսվում է բամփ,
 Մեկ-մեկ քնի մեջ քամակը քորում:
 Կարդում է Սեանն անդուլ աքնությամբ,
 Հեան էլ ձախ վոտով մանկանն որորում:
 Կարդում է համառ է նրա մտքում
 Նորից է բացվում պայծառ առաջնոր:
 Սև ամպի նման կասկածը ցնդում,
 Ժպտում է ուղին կրկին արևոտ:
 Կարծես Գարաշամբ գյուղումն է գրել
 Արթուն դեկավարն այդ տողերը կուռ:
 Կարծես Սեանի մտքերն է սրել,
 Դարձրել ավելի հստակ ու մաքուր:
 Ո՞վ է դուրս գնում, իրավ, կոլխոզից,
 Ամենից առաջ մեռած հոգիներ:
 Չուռնաչի — Ջաքին, հայտնի պարագիտ
 Յեվ նրա նման մի շարք Ջաքիներ:
 Յեվ ձև «կորցրեց» կոլլեկտիվն էլի.
 Խորթ, թշնամական մի քանի մարդու.
 Թագնելված կուլակ Ջաթնանց Արեկին,
 Վոր կուլակների ճամփան եր հարթում:
 Այո, գնացին Մուշեղն ու Գարսան,
 Անաստաս բիձան ու Վարդան ամին:
 Յեվ չի կարելի անվանել սրանց
 Վոչ մեռած հոգի, վոչ էլ թշնամի:
 Նրանց հեռանալն, այո, կոլխոզի
 Կորուստն էր ծանր, բայց վոչ մշտական:
 Մենք նրանց այսոր դեռ չենք համոզել,
 Վաղը կհամոզենք և նրանք կգան:
 Այո, այս մաղումը չեմ լուր չարիք:

Այլի բարերար, կաղզուրիչ մաղուս:
 Սպասիր, Սողո, նա կծիծաղի,
 Ավ վոր ամենից վերջն է ծիծաղում:
 Ու Սեանն արթուն, լամպի լույսի տակ,
 Լափում է թերթի սյունակները նեղ,
 Յեվ նրա գլխում դառնում են հստակ,
 Վառվում են վորոշ — մտքեր, ուղիներ:
 Վաղը նա կելնի ու գինված արի —
 Մեծ գեղավարի պայծառ մտքերով՝
 Շարժումն անսասան կը դեկավարի,
 Կկազմակերպի վճռական գրոհ...
 Ու հետզհետե քունը ծանրաթե
 Դոցում է կապտած կոպերը նրա:
 Ու Գարսեանը քնում է արդեն՝
 Գլուխը դրած հողվածի վրա:
 Յեվ այդպես հիմա ամեն խրճիթում,
 Ամեն ժողովում լարված ու լախ
 Այն հռչակավոր հողվածն են կարդում.
 «ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԸՆԿԵՐ ԿՈՂՈՉՆԻԿՆԵՐԻՆ»,
 Ամեն մի բանվոր, ամեն կոլխոզնիկ,
 Ամեն կոմունիստ, կոմյերիտական, —
 Կըրում է այն իր գրպանում հիմի,
 Վորպես գրոհի կանոն ու պատգամ:
 Այդ գասակարգի փորձն է հարաճուն
 Կենտկոմի հզոր ձեռքում կուտակվել:
 Այդ մեր լինիսյան հանճարն է հնչում
 Ընկեր Ստալինի ձայնում պողպատե:
 Այդ դասակարգի հանճարն է հստակ,
 Վոր վորպես հսկա, պայծառ լուսարձակ
 Կուտավորում է պայքարի ուղին,
 Հաղթող ներշնչում պայքարողներին:

ՏԱՍՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԲՈՒՆՅՈՒՆԵՐԸ ՍԵՂՄԱՆԻՍ ԵՆ

Դիշեր է մութ, համառարած:
 Փովել է գյուղը ցիր ու ցան.
 Բերդի յետև, բերդի առաջ,
 Դեռի ամբողջ յերկարությամբ:
 Այդ մութ ու խուլ գյուղում հիմի
 Չափում են լուս, միաժամանակ
 Իրենց ուժերը — թշնամի
 Յերկու աշխարհ, յերկու բանակ:
 Ու հավաքված Արեւի մոտ
 Տերերը հին՝ Գարաշապի
 Դեռ սպասում են լուս, թուռա,
 Սուրակեցի տեր-Արշակին:
 Կլանչում է շունն էլի մթնում:
 Դուրս է վազում Արեւն արագ:
 Տերտերն ահա ներս է մտնում՝
 Ձեռքին լեցուն ատրճառակ:
 Միլուք չունի, նոր է սափրել
 Ու բաց նամակ հղել թերթին,
 Թե չի ուզում ելի խափել
 Այլառաջվոր ժողովրդին:

Պահել և մութ սրտում, սակայն,
Ատելությունը թռչնալիք,
Ու գալիլի պես հալածական՝
Նա գյուղից-գյուղ ման և գալի:
Շրջում և նա այժմ թաղուն,
Վորպես գաշնակ քարոզախոս:
Իրենց ուժերն և հավաքում
Տերտերական իրա վոխով —
Այն աշխարհի դեմ, ուր չորանն
Ու տավարածը գրիչ առել,
Ու յերեկվա հեզ ու անբան
Վոչխարն ահա գայլ և դառել...
Ընդդեմ այն պիղծ իշխանության
Վորը ժանիք տվեց գառին,
Յեղ այն սրում և անդադաբ,
Վոր նա բռնի ու պատառի...

Նա հառաչեց վշտով խորին
Լուեց կրկին չաքագողակ,
Հետո նայեց ներկաներին
Դավադրական զգուշությամբ:
— Բարդ և, ասի, անհուսալի:
Կենտրոնից նոր խաբար չկա:
Խաբում են մեզ ու չեն գալիս
Այդ բանակաները յեվրոպական:
Հիմա ամեն տեղ ել անվերջ
Խառնակություն և ճգնաժամ:
Այդ նզովյալ բայլահիկներն
Ահ են լցրել ամեն աշխարհ...
Հայ հոգ... մինչև նա իրա տանն

Ահ առ ու մահ — իրա ցեցին,
Մինչև հասնի մեզ ոգնության
Մեր խաչապաշտ յեվրոպացին. —
Սրանք իրենց այս նզովյալ
Կոլխոզն արդեն կամրացնեն:
Կառնեն մեզնից տավար ու մուկ
Ու մեզ գյուղից կթուցընեն:
Են վախտ ել վոչ մի տերություն
Սրանց ուժին չի դիմանա:
Թեկուզ հանեն Մոսկովի դեմ,
Ինչքան կուգեն թուր ու բանակ:
Վաչ մեր որին, վայ աշխարհին,
Վայ հավատին, յեկեղեցուն,
Յեթե սրանք ամրացըրին
Համատարած կոլխոզացուժ:
Վոչ, յեղբայրներ, կյանքի, ժաճի
Որհասական ժամն և հասել:
Հավատացյալ Յեվրոպային
Մենք շատ իզուր ենք սպասել:
Նա կհասնի այն ժամանակ,
Յեթե մերոնք ապստամբեն:
Յեղքը այսօր այս և միակ,
Կենտրոնն և այս հրահանգել:
Չպետք և մենք թողնենք, վոր այս
Դարնան սրանք վարեն, ցանեն,
Ամեն միջոց ի գործ դրած՝
Պետք և քանդել ու կործանել:
Յեթե սրանք իրենց գաբնան
Ծրագրները կատարեն,
Հացը հանգում սրանց մնա,

Հանգիստ քաղեն ու ամբարեն —
Անհաղթելի ուժ կդառնան,
Ուշ կլինի աշուհեան.
Չպետք է, չէ, սրանք գարնան
Մի հատիկ սերմ արար նեւեն:

Շունն է հաջում դրսում ելի:
Հըռում է նա փշաքաղված:
Աբելն զգուշ գուրռ է գալիս.
Մարդ է կարծես մթնում պահված:
— Ե՛յ, հեռացիր, ինչ ես անում,
Ռ՞ւր ես յեկել ուշ գիշերին,
Ինչո՞ւ յեռ շան հերսը հանում...
Վահ, դժւ յեռ եզ, Հովաս քեռի:
Վախեցրիր, այ հալւոր,
Յեռ ել ասի, գող է յեկել:
Ինքս ել վաղուց քնած եմ խոր...
Ես շճեն ինչու չեմ արձակել:
— Յեռ եմ, Աբել, մի վախենա. —
Պատասխանեց Հովաս քեռին... —
Ու բնազդաբար յեռ-յեռ գնաց՝
Պինգ սեղմելով փայտը ձեռի. —
Եները փիս հաջում եյին:
Չեյի կարում հանգիստ քնել:
Ասի՝ չլինի ուշ գիշերին
Դողն է նորից մանում տըներ...
Դե, յեռ գնամ, գիշեր բարի,
Գուցե մի կերպ լուսացընեմ:
Գիշեր չեղավ, եղավ տարի,
Այ անիծված, անքուն չըներ...

Իսկ այդ ժամանակ գյուղի գաղտնում
Գյուղկուսը ջիջի է կոմսոմոլի
Խառն գունավակ ժողովն է ծեծում
Մարտական հարցերն ելի ու ելի:
Բոլորն են ներկա՝ Սողոյից բացի
«Հիվանդ եմ» — ասավ ու յեղավ գնաց:
Ու կոմսոմոլից Գեհն ներկա չի,
Չնայած նրա հարցն ել է գրված:
Յեղ ընկեր Կարոն խոսում է, կարդում,
Պարզում պատասխանն ընկեր Ստալինի.
«Մեք յեղ կուլակի միջով հաճուքյուն
Ձի յեղել յեքեք յեղ չի յեղ լիճի».
Իսկ ընկեր Սողոն, վոր հերոսությամբ
Չրկում էր ձախից միջով Լաչինին,
Անխախտ է պահել կուլակի ամբարն
Ու «հիվանդացել», քնել է հիմի:
Չեղավ, ընկերներ... — մինչև յերեք ու
կուլակին տրված պլանն ավարտել:
Թիրացողներին հուզ տալ որենքով,
Թազցրած հացի տեղերը պարզել:
Վաղը հրավիրել կոլխոզի, գյուղի
Չքավորական անհապաղ նիստեր,
Գարնանացանի թվերն ստուգել
Գննել նիստերում, պարզել, հաստատել:
Վաղն հարվածալին-կհայտարարի
Մեր կոմսոմոլի ըլիջն ինքնիրան.
Ու բայլելիլյան առաջին վարին
Հանդը գուրս կզա մի մարդու նման:
Վաղն Ալափարսի կոլտնտեսության
Սոցիալիստական ժրջման կկանչենք,

Առաջինը ով կլծի գութան,
Ով կկատարի պլաններն անթեք:
Ճիշտ ե, ընկերներ...

— Ճիշտ ե... — Շողացին

Աչքերը նավթի լամպի մշուշում
Ու գծագրվեց դիմացի պատին
Դեպի վեր ձգված բռունցքի մի շուք:
Ու կոմսոմոլի քարտուղար Վաստն
Հարց բարձրացրեց Գեոյի մասին.
— Գեոն, ընկերներ, չի յեկել այսոր,
Զնայած նրան հատկապես ասի,
Թե յեկ, կարևոր նիստ ե այս գիշեր,
Թե պիտի քնենք հարցը անպայման:

— Դասալիք ե նա...

— Վտարել...

— Գշել...

— Նա ել ե «հիվանդ» Սողոյի նման:

— «Նա միայն հիվանդ ու դասալիք չի

Այլ յենթակուլակ, այլև դավաճան:

Այդ նա յեր, յերեկ մասսայի միջին

Գոտում. — «Մեր գյուղում կուլակներ չկան»:

— Ընկերներ — ասավ Սեանը կրկին

Կոլլեկտիվն եր այն հայելին հստակ

Վոր ցույց ե տալիս յերեսն ու հողին

Ամեն մի մարդու թե կեղծ, թե շիտակ:

Հարցը Սողոյի վաղուց ե հասել:

Կոլլեկտիվն ե նա, թե կոլլեկտում չի

Դրսում, մասսային, մի բան ե տեսի

Այլ բան ե յերգում ներսում, բլբլին:

Բայց փաստ ե համառ. նա իր սերմացուն

Դեռ մինչև այսոր պահում ե իր տանն,
Իսկ հայրը գյուղում սուտ ե տարածում,
Թե Ռուսաստանում կոլլեկտներ չկան:
Յեվ ընկեր Կարոն ամփոփումն արավ.
— Վաղն յերեկոյան, գոնեաց նիստում,
Միջակ-չքավոր մասսայի առաջ
Անարգ, խայտառակ, նրանց քշել դուրս
Կուսակցությունից ու կոմսոմոլից:
Ճիշտ ե ընկերներ...

— Ճիշտ ե... — Շողացին

Աչքերը լույսի մշուշում դեղին.

Ու պատի վրա հզոր դողացին

Ձիգ բաղդակների շվաքները խիտ:

Յեվ կուսըջիջի քարտուղար Սեանն

Առաջարկ արավ բյուրոյի կողմից.

— Դավաճանների փոխարեն՝ ահա

Ձեզ մի անձնվեր, մի նոր կոմունիստ:

Աշխատում ե նա հերոսի նման

Հացամթերման հանձնաժողովում:

Այն որվանից՝ ինչ կոլլեկտումն ե նա,

Ձի ցուցաբերել ե վոչ մի շեղում:

— Մենք յերաշխավոր ենք Ալեքսանին, —

Բացականչեցին Ջարիկն ու Վաստն, —

— Յոթ Սողոյի գործ ուղենաս կանի:

— Բոլշևիկ ե նա հարյուր տոկոսով:

— Պետք ե ընդունել կուսակցության մեջ

Նաև Մուքոյին:

— Նաև Նովրուզին:

— Նրանք ել վաղուց դիմում են տվել...

— Սյուներն են կայուն նրանք կոլլեկտի

— Վաղը կոլխողի ընդհանուր նիստում
 Նրանց հանդիսով կտանք բջիջին:
 Այսպես, ընկերներ, մեր կուսակցությունն
 Ընտրում է լավեր լավերի մեջից:
 Յեւ խիտ սեղմելով շարքերն անսասան՝
 Մենք կհարձակվենք կուլակի վրա:
 Կոլխողից յերեկ վոմանք դուրս յեկան,
 Այդ մի քիչ պնդեց գիրքերը նրա:
 Բայց, ինչպես ընկեր Ստալինն է ասում,
 Մենք գիտենք, ովքեր ինչու դուրս յեկան,
 Այժմ մաքրված, ամուր կոլխողով
 Առաջ կը տանենք դործը հաղթական:
 Ճիշտ է, ընկերներ:

— Ճիշտ է... — Շողացին

Աչքերը լույսի ու ծխի մուժում:
 Շվաքները խիտ պատին դողացին:
 Մարդահաջ տվեց հայաթում մի շուն:
 Մի սովեր յերեւաց պատուհանի մոտ:
 Հեռոտ անվատահ դուռը թակեցին:
 Տիրեց ժողովում լուռթյուն, շփոթ:
 Մեկը ձեռ տարավ ատրճանակին:

— Յեւ եմ, տղերք, դուռը բացեք,
 Գաղտնիք ունիմ կարևոր: —
 Ու ներս մտավ Հովաս բիձեն՝
 Գուլյնը թռած, հեալով: —
 Արեւի մոտ ժողով արին
 Վողջ կուլակներն էս գիշեր:
 Ախր, յեւ մեր խորհրդային
 Իշխանության գեմը չեմ:

Դեղի տակին տափ եմ տալիս,
 Շնչակառուր աչք ածում,
 Տեսնեմ, մեկ-մեկ դուրս են գալիս
 Ու ծլվում տնետուն:
 Ինքս տեսա իմ աչքերով
 Հայկաբամենց Յերամին:
 Հեռոտ անցավ Չոփուռ Սերոն,
 Վաղ եր տալիս վոնց քամին:
 Իմ աչքերով տեսա Չաթնանց
 Բեյբութի հեռ տերտերին:
 Մեկն էլ դեպի Սողակ գնաց
 Ու հրացան կար ձեռին:
 Յերեկ գյուղում ասում էյին...
 «Սարեկներ կան սարերում...»:
 Նրանք իրենց բանդիտներին
 Հենց «Սարեկներ» են ասում:
 Իսկ Բեյբութին տերտերն ասավ.
 — Սարեկների մոտ գնա,
 Հենց վոր ցանքի վախտը հասավ,
 Վրա տվեք անխեա... —
 Վոր լեցի, սիրտս թռավ,
 Մազերս բիզ կանգնեցին,
 Ու վաղ տվի վոնց վոր կրակ,
 Մերոնց ասեմ եղ մասին:
 Վերջացրեց Հովաս քեռին,
 Ու լեցին մի վայրկյան:
 Ռեկոլվերի կոթը ձեռին՝
 Կանգնեց Կարոն հաղթական:
 — Կեցցես, — ասավ, — ընկեր Հովաս,
 Կատարեցիր պարտքդ դու:

Քուէն չենք մտել դիրքը թողած,
 Մի վախենա, գնա տուն:
 Ասում ես, թե կուլակային
 Սաբեկներ կան սարերում...
 Հալ... Մենք ել մեր բազմերին
 Մար կուղարկենք բերելու:
 Մի վախենա, Հովաս քեզի:
 Կոխող արի, հաշտվիր:
 Շուտ կվորսա սաբեկներին
 Անվախ բազմն բայլելի...
 — Կգամ, կգամ, ընկեր Կարո,
 Տեսնում եմ վոր պիտի գամ:
 Յես ել ոգնեմ իմ ուժերով,
 Մեր հաբաղատ պետութեան:

Գիշերն ե փռվել գյուղի տներին
 Սե, հսկալաթե չղջիկի նման,
 Ու գրգռելով խռատ շներին՝
 Յեռյակն ե շրջում հացամթերման:
 Զարիկն ե, զինված, Ալեքն ու Վասոն:
 Անցնում են վորպես մրրիկ թաղեթաղ:
 Հիմա կուլակներն անքուն, վրադով
 Հացն են թագցնում բարեկամի տան:
 Ու Հայկարամենց Յերամը կուլակ —
 Հենց վոր տուն յեկավ գաղտնի ժողովից,
 Յորենը թաղեց գոմում, մարի տակ
 Ու իսաչ հանելով մտավ անկողին:
 Յերը լսեց մոտիկ շների կլանչ,
 Սիրտը թոթաաց անից մի բոպե —
 Ու ֆլշաց մթնում. — «հաց չեմ տա նրանց,
 Կլառեմ թագուն, Զանգուն կթափեմ...»:

Ժողովից հետո Արեւը մի պահ
 Կանգնած մութ բակում՝ նայեց դեռ ու դեն:
 Ավտոյի դռնոցն ահանջին դիպավ,
 Նա շունն արձակեց, ներս մտավ հողեն:
 Ճմլգող սրտով լսեց... անա նա —
 Մոռեցավ աղմուկն ավտոմոբիլի:
 Վորոշեց փախչել, գյուղից հեռանալ,
 Բայց շունը բակում վռնաց սոսկալի...
 Ել ուշ եր արդեն... դուռը թակեցին,
 Նա դուռը բացավ խելագար դողով:
 Ահավոր մի լույս դիպավ աչքերին:
 Մեկը մոտեցավ նազանի փողով:
 — Այստեղ այս գիշեր յեղել ե ժողով...
 — Մուտ ե... ինձ վրա հնարել են շառ...
 — Մնւտ ե... կտեսնենք, — ասավ նա վոխով,
 Իսկ այժմ նստիր, ընկնենք ճանապարհ...
 Ու ավտոն կպչուն ցեխերի միջով
 Դուրս յեկավ գյուղից արագ, մանեման.
 Լույսերը մթնում վառ շողացնելով
 Յերկու անագին սրերի նման:

Առավոտ կանուխ կատարածուներն
 Յերամին շտապ տարան Գյուղխորհուրդ:
 Նա դոհի խոնարհ յերես ընդունեց՝
 Զսպելով սրտի չարութեանը մութ:
 — Ե՛հ, ընկեր Զարե, դադար չեք տալիս, —
 Կմկմաց կամաց՝ սարսափը սրտում: —
 Դե տարեք ելի՞, խփեք միանգամից,
 Ի՞նչ եք կենդանի-կենդանի մորթում:
 — Պլանդե հացի դու չես կատարել:

Եդ մասին խոսիր. — Ընդհատեց Չարիկը: —
 Դու պետք ե տայիր հարյուր փութ ցորեն,
 Տվել ես մի քիչ բորբոսնած գարի:
 — Հաց չունեմ, չկա, աստվածը վկա,
 Տվել եմ տուրքի, աղուհավարձի:
 Լինե՞ր՝ կտայի, եդ հացին թքած,
 Ի՞մ հացը ձերն ե, հո ինձ համար չի՞...
 — Կեղծ լաց մի լինի... Կեղծավոր լացով
 Գլխաբեւ միայն դու պառավ կանանց:
 Իսկ ինձ պատասխան տուր միայն հացով.
 Թե չես ցանկանում գյուղից չքանա՞ս:
 — Չկա, այ կնիկ...
 — Թագցըրել ես, բեր...
 — Վոր թագցըրել եմ, գտիր, ինքդ բաց:
 — Կբանձմ, — ասավ Չարեն անտարբեր: —
 Տղերք, վերցրե՞ք սրան Ալափարս:
 — Կաց, Մանասի հարս, կաց, կվճարեմ...
 Գնկա՞ս, յերեխիս, կծախեմ, կտամ:
 Անխոս գան եյիր, ասլան ես դառել
 Ու գյուղը, շրջանն առել վոտի տակ:
 Իսկ Մանասի հարսը, մեջքին նազան,
 Կարմիր թաշկինակն պառտ մազերին,
 Հացամթերման ցուցակը ձեռին,
 Սառն ու անողոք նայում ե նրան:
 Ու հին, ազդեցիկ, հարուստ քեղխուղան,
 Դաժանաբարո «քավորը» գյուղի,
 Վորի դեմ տարեց կանայք ել անգամ
 Կարմրում եյին, փախչում յերկյուղից,
 Նայում ե հիմա ընկրճված, անուժ
 Յեռյակի ջահել կին նախագահին,

Նայում ե նրան ե չի ղիմանում
 Նրա աչքերի քինոտ քուրային:
 Յե՛կ մութ բնազդով հասկանում ե նա,
 Վոր զուր ե, չկա վոչ մի փրկություն,
 Յերբ կինն ե խոսում, կինն ել ե զինված,
 Կինն ե անխնա վճիռը կարդում:
 — Կտամ... ի՞նչ արած... կճարեմ, կտամ... —
 Մոմըռում ե նա կարծես ինքնիրեն: —
 Տակն եմ մնացել քո իշխանության,
 Ինքս կղաճնամ քեզ համար ցորեն...
 — Ստորագրիր, — համառեց Չարեն, —
 Վոր բերես եդուց մինչև յերեկո:
 Նա ծանր տնքաց, ստորագրեց,
 Աղա դուրս յիլավ խորտակված հոգով:
 Յերբ գյուղխորհրդում Չարիկն անողոք
 Սեղմում եր ելի կուլակ Ոհանին,
 Յերամն ահամա մտավ ելի դոմ,
 Վոր մարի տակի ցորենը հանի:

ԵԱՓԱՆՎԱԾ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՈՒ ԵԱՓԱՆՎԱԾ ՉՈՒՔ

— Հա-հա-հա-հա... համատարած կոլլեկտիվ...
 — Հի-հի-հի-հի... քամատարած կոլլեկտիվ...
 Սանթրոսի տան կա հարսանիք ես գիշեր.
 Շրջակայքին իրար թասեր ու շշեր...
 — Համատարած կոլլեկտիվ վաճառք...
 — Յերեքհարյուր յերեսունից... ութսունվեց...
 — Քաղաք Մուշիկ դու յեղ հասնես մուրազիդ,
 Լավ դուրս եկար կոլլեկտիվական յերազից,
 — Խնամի Լաչին, արաղ ածեմ, թե գինի, —
 Ձայն ե տալիս Սանթրոսը՝ լուռ Լաչինին, —
 Խմենք, ախպեր, Մայր Աթոռի սուրբ կենաց,
 Կարճ ե ճանփեն, շատը գնաց, քիչ մնաց,
 Խնամի Լաչին, խմելուց յետ մի մնա,
 Կուլակ ես, դե, կուլակի հետ ել գնա...
 Շատ եմ խնդրում մեր «կոմսոմոլ» Գևորգին,
 Վոր մի յերգով խնամու թասը դովի:
 Գևորգ կարմիր գինու թասը դատարկեց,
 Բարձր հաղաց, բուլը մաքրեց ու յերգեց.
 — Դու կուլակ ես — վոտի տակ ես,
 — Դու միջակ ես — հրեշտակ ես,

— Չքաղի՞ր ես — թագավոր ես,
 Կոմսոմոլ ես — դատավոր ես,
 — Կոմբլի՞ն ես — ամեն ինչ ես,
 — Կոլլեկտիվ ես — իմ հասնի քեզ,
 Թղթակից ես գիտակից ես...

Հարած ուստան զարկեց ուժով նաղարին...

— Ո՞ւր ե հարսը...

— Հարսը...

— Հարսը...

— Թող պարի:

— Հարսը... չկա...

Հարսը գնաց...???

— Լիկկայան...

— Ի՞նչ...

— Լիկկայան...

— Սուս...

— Փեսացուն չիմանա...

Ու ներս մտավ, գուշը թռած, փեսացուն,
 Սրտից արշուճ, դեմքիցը թույն ե կաթում:
 Սարսուռ անցավ հարսանիքի սեղանով,
 Միսը մնաց տերտերի բաց բերանում:

— Դուք քեֆ եք անում, կենաց եք ճառում...
 Բայց մեզ քեֆ, պատիվ, կյանք ե մնացել
 Ել ինչո՞ւ համար ապրենք ախարհում,
 Շուռ տվեք գինին, յելեք, գնացե՛ք...
 Յերեկ խիցին Ռուշանի Բարափն,
 Եսոր ել տարան լիրբ նշանածիս.
 Չաթնանց Բեյբուլին արին խայտառակ,

Կյանքս ու պատիվս առան, գնացին:
 Վաղը կխնդա Ռուշանանց գլադեն,
 Կոխողում «կարմիր հարսանիք» կանի:
 Ես ի՞նչ եր արիք, այ հեր, այ աղե...
 Վայ մեր նամուսին ու գերդաստանին...
 Ել համբերելու չկա սիրտ և ուժ,
 Շուտով, վերջապես, մեր հերթն ել կգա,
 Կքանդենք ես կարգն, ես աշխարհը փուչ,
 Ուր նոքարն է քեզ «ընկեր նախագահ»...

Հյուրերն անշարժ՝ ձայն ու ծաղուռն չեն հանում
 Միսն և սառել տեր-Գալուստի բերանում:
 Միայն պառավ մերն է մոռում ու լալիս
 Ու խորտակված վորդուն անով սիրտ տալիս:
 — Գնաց լիկկայան, կղառնա, բալա,
 Գնաց վարժուհուն հարսանիք կանչի:
 Շորն ել պսակի չի հագել հալա,
 Գնա յետեից, խնամի Լաչին:
 Յես են վարժուհու աղիզը թաղեմ:
 Եդ նա է հարսիս արել խելքահան:
 Սպասիր տեսնեմ, մի տեղ պատահեմ...
 Յես ցույց կտամ եդ լրբին լիկկայան:

Ռուշանանց Հովասը տրտում նստել է դռանը,
 Մտածում է լուռ իր անել վիճակի վրա:
 Աջառը հրեն խամացել, ընկել է գոմում,
 Անցնում են որերը, իսկ արտը խոպան չորանում:
 «Դու ի՞նչ չու՞թ թող ես, Հովաս, դու ով ես հերդ՝ ով՝
 Կմեռնես, Հովաս, սեփական չթի կարոտով
 Դու ի՞նչ ես արում եդ մենակ, մաաղաչ աջառից:

Կարող եր աջառն ահագին յեղան հետ վարի:
 Անխիղճ Աթաբեկ, սրտիդ մուրազին հասար,
 Դալար աջառն քշեցիր յեղիդ հավասար:
 Աջառիս գլուխը կերար, ու հրեն գոմում
 Պառկած է անշարժ, վոչ խոտ և ուտում, վոչ խմում:
 Հովաս, են աջառն ել քեզ յեղություն չի անի,
 Ինչո՞ւ չմտար կոլխոզ, ընկար մի յանի:
 ՅՔրը ելիր կյանքում սեփական չու՞թ հանել տանից,
 Դու ինչո՞ւ գրկվեցիր վորդուց ու հարեանից...»:
 Ռուշանանց Հովասը տրտում նստել է դռանն,
 Ու միտք է անում, վարանում իր խելքի վրա:
 Շուրջը գարունն է: Հողի մեջ արյունն է յեռում:
 Կոլխոզն աշխատում է գյուղի մոտիկ արտերում:
 Տասներկու գութան վարում են հրեն թեթևի:
 Արագ սեանում են արտերն իրար յետեից:
 Դաշտը լցված է նըրանց ուրախ աղմուկով:
 Հըրեն հորովել է յերգում Մաղաքանց Մուքոն:
 Եդ հին հորովելը չի, անցյալ, նախ անցյալ տարվա
Այդ նոր է ասես, մի նոր խմաստով է վառված:
Առաջ առանձին եր յերգում Մուքոն ու կամաց:
Իր մենակ արտում: Իր մի դույզ յեղների համար:
Այսոր նրա հետ յերեսուն հոգի յին յերգում:
 Լսում են յեղները հարյուր իննսուն և յերկու:
 Յերեք յեղ այսոր խամացել են: Հրեն տուն բերին:
 Յերեք յեղ չկա կոլխոզի անթիվ յեղներից:
 Բայց նորից բանում են անգույն տասներկու գութան:
 Յերեք յեղ չկա — բայց հո չեն պառավ նստի տանը:
 Յեղներից մեկը Մուքոնինն է, յերկուսն՝ Արեթին:
 Բայց նրանց լծերը խափան չեն ընկել գետին:
 Չեն նստում նրանք շվարած, դեմ առած քարի...

Ահա թե ինչու յեն ասում՝ կողկեկտիվ արի:
Ռուզանանց Հովասը տրտում նստել է դռանն
Ու միտք է անում իր մենակ վիճակի վրա:
Յերկինքը կապույտ: Շողշողուն կիտոր է դարձան:
Գյուղում հարսանիք է: Ուրախ զլզլում է զուռնան:
Հաշինի աղջիկն են տանում Չաթնանց Բեյբուլին:
«Քո հարսն եր, Հովաս, վճնց, ախար, քեզնից խլեցին»:
Այսոր առավոտ քո վորդին լալով հանդ գնաց:
Քո խեղճ պառավի մուրազն իր սրտում մնաց:
Ես ինչ եր բերիք արեխ, հեյ, նամարդ Հաշին,
Վորդուս մորթեցիր, աղջիկըդ ավիր կուլակին:
Պահանջում եյիր, վոր վորդիս կոխող չգնար,
Գիտակից վորդին նոր կյանքի հողին չիմանար:
Աղբյուրից գալիս յես տեսա չինար Արուսին:
Սիրուն եր վորպես քարափի բոլորած լուսին:
Նայեց յերեսիս, արտասուք շողաց աչքերում:
Այդպես են թերթերը վարդի՝ շաղով շողշողում:
Ե՛խ, Չաթնանց Սանթրոս, հորիցըս Քարափն առար,
Ինձնից ել հարսիս խլեցիր ու վորդուդ տարար,
Կոխողը Քարափըդ խլեց, հալալ վայելի:
Քո որն ել հասել է, Սանթրոս, վերջն է քո յելի:
Յես ել կգնամ կոխող, Սանթրոս, տրաքի:
Յես ել յեղ կածեմ քո սիրտը վառող կրակին:
Կմտնեմ կոխող, թող վորդիս մենակ չամաչի:
Մարի պես կերթամ կ'կանգնեմ վորդուս քամակին...:
Ռուզանանց Հովասը մեռնակ նստել է դռանն
Ու միտք է անում, չարանում թշնամու վրա:

— Ընկեր Աստղիկ, ընկեր Աստղիկ, դուռը բաց...
Ու ներս մտավ Արուսն ասես ցնորված:

— Ընկեր Աստղիկ, սիրտըս թրով են կիսել...
Մի նեղանա .. քեզ մոտ մնամ ես գիշեր:
Ուտեցչուհին շուտ հասկացավ աղջկան:
Դուռը փակեց, Հրավիրեց նստելու:
Պատահանից նայեց, տեսավ՝ մարդ չկա:
Ու շողշողաց ուրախ հուզմունքն աչքերում:
— Կավ արիր, Արուս, իմ հերոսուհի:
Դե լաց մի լինի, մի վախենա:
Յեզ գիշեր ցերեկ քեզ ասում եյի —
Յեզիր համարձակ, անկախ, անահ:
Դու իզուր թողիր ուսումըդ կիսատ,
Դու իզուր թողիր Ալեքսանին:
Դու իզուր դուռար կուլակի տան դարդ,
Բանդ հասցըրի մինչ հարսանիք:
— Ա՛խ, ընկեր Աստղիկ, դու չգիտեմ, վոր
Գեղջուկ աղջկա վիճակն է չար:
Դու ի՞նչ կանեյիր, յեթե ամեն որ
Մերըդ անիծեր, հերդ փնչար:
Ասում եյին՝ քեզ կոխող կտանի
Ու բաց կթողնի մի որ հետո,
Կոխողում չկա սէր ու ընտանիք,
Բոլորն իրար հետ կապրեն հերթով:
Չեյի հավատում սուտ-սուտ խոսքերին,
Վորդում եյի փախչել տանից:
Բայց մեկ ել, կարծես, հավատում եյի
Ու փախչում եյի Ալեքսանից:
Յես միշտ եմ ատել Չաթնանց Բեյբուլին,
Աչքերը չռած կզգալս յիզան:
Նա չարժի նրա մատի ճկուժին,
Քառասուն Բեյբուլ — մեկ Ալեքսան:

Իմ հասակակից աղջկերք բոլոր
Մտան կոմսոմոլ, դպրոց մտան:
Իսկ յես կմնամ կորած ու մոլոր,
Չխոսկան մի հարս կուլակի տան:
Յես չեյի գնում, ինձ զոռով տալուս:
Անցնելիս տեսա Ալեքսանին:
Կանգնած եր մենակ դպրոցի դռանն
Ու ձեռքին մի թերթ՝ նայում եր ինձ:
Նայեցի թաքուն քողի արանքից,
Ծիծաղ կար ասես սև աչքերում:
Ա՛խ, եդ բոպեյից կորցըրած հանգիստ,
Նրան եմ անվերջ մտաբերում:
Շուտով կատաղած կդան, կտանեն...
Ձեմ ուզում գնալ Չաթնանց տղին...
Յես թույն կխմեմ... յես ինձ կսպանեմ...
Ոգնիր ինձ, ոգնիր, Աստղիկ:

Կիտած նոթերն ամպոտ, մթին ձորի պես
Լաչինը լուռ, մոռյաղեմ, մտով ներս:
Թշվառ աղջիկն անից գրկեց վարժուհուն:
Նայում ե հոր անեղ դեմքին ու դողում:
— Ես հւր ես յեկել, աննամուռ աղջիկ,
Ի՞նչ կարկուտ բերիք ձեր գլխիս վրա:
Հարսը պսակի սեղանից փախչի՞
Ու հորը շինի գեղում մասխարմ...
Դե, առաջ ընկիր, գնանք, սևերես,
Ասա — գնացիր վարժուհուն բերես:
Թե չե ձենը, հա, գեղում զրնգաց,
Այ դու դժոխքի դեից վեր ընկած:
— Ձեմ ուզում, հայրեկ, չեմ գնա մարդու:

Ինչո՞ւ յես զոռում, ինչո՞ւ յես մորթում:
— Ձենըդ, անդգամ, եդ վո՞նց չես ուզում:
Ո՞վ ե քեզ տվել եղպիսի ուսում:
— Ե՛յ, Լաչին ամի, ձեռըդ քեզ քաշի,
Ես քու իմացած ժամանակը չի:
Ձես կարող զոռով աղջիկ տալ մարդու:
Ի՞նչ իրավունքով տունս մտար դու:
— Ինչ իրավունքով... այ լիրբ անդգամ,
Դու յես խեղճահան արել աղջրկան,
Ասում ես հալա «Ինչ իրավունքով»...
Լիզուդ կկտրեմ... մաղիբդ... հումմ... քո...
— Ձեռդ քեզ քաշի, ասում եմ, ձերուկ,
Յես չեմ վախենում քո փնջոցներից:
Մեր խորհրդային ազատ կարգերում
Դու կի՞ն ես թաղում, փնջում ես նորից:
Հասկանում ես, վոր քեզ թանկ կնստի,
Հենց վոր ցանկանամ դիմել դատարան:
Հո կարիք չունե՞ս յերկար հանգստի
Ես գարնան որով, դեռ ցանքըդ չարած:
Տղին չի սիրում, չի ուզում գնալ
Ու վոչ հեր, վոչ մեր, վոչ իշխանություն
Ձեն կարող նրա կամքին բռնանալ,
Չոռով տալ նրան չսիրած մարդուն:
Մեկ գո՛ւ, չուղեցիր՝ չմտար կոլխոդ,
Ո՞վ քեզ ստիպեց, փնջաց, սպանեց:
Ինչո՞ւ յես ուզում աղջկադ գլխով,
Աղջկադ սիրով առնուուր անել:
Յե՛վ չե՞ս ամաչում, մատաղ աղջրկադ
Տալիս ես տարիքն առած այդ մարդուն:
Ավելի լավ չե՞, վոր թեկուդ աղքատ,

Բայց յերիտասարդ լինի փեսացուն
 — Յես աղջիկ չունեմ, վոր տամ շներին,
 Տանեն արուից ու պատվից հանեն,
 Տանջեն որական յոթ մարդու ձեռին,
 Իսկ հորը ճշնեն, ձայնաղուրկ անեն
 — Վհ, Լաչին ամի, իզուր ես խոսում:
 Բամբասանք ե զուտ ստից դուրս ընկած:
 Դու յերբ ես տեսել՝ մեկը կոխողում
 Ծուռ աչքով նայի ընկերոջ կնկան:
 Քեզ ձայնից զրկել կամեցավ Սողոմ:
 Ձե վոր չհաստատից կոմիտեն: Ախար՝
 Մեկը յես եյի կոխում անողոք
 Մեկն Արեճն եր, վոր պայքարեց համառ
 Սողոյի ստոր արարքների դեմ:
 Ե... Լաչին ամի, բոլորն ել գիտեն,
 Վոր դուր աղջկադ սիրտը կտրեցիր,
 Ձուր անկեղծ սիրո կապը կտրեցիր:
 Յեվ դու յեկ իզուր կոխող չմտար:
 Ինքդ ծերացած, մենակ ու տկար,
 Տղա յեկ չունես, վոր ցավըդ տանի,
 Տավարըդ պահի՝ վար ու ցանքդ անի:

Լաչին ամին սիրտը լեղի, անհամբեր,
 Ուսուցչուհուն լսեց, լսեց ու ամպեց:
 Ու մի կաթիլ ամպերից վար գլորվեց՝
 Բեխ-միրուքի թավ անտառում մոլորվեց:
 Նախ նայելով լուռ արտասովող աղջկան՝
 Խուլ մաքրեց.

— Այսորվանից տուն չգաս:
 Լսեց նրա հեկեկանքը կցկրտուր,

Նորից փնչաց ու շուռ յեկավ դեպի դուռ:
 Այն ժամանակ լսվեց մի սուր ճղավոց,
 Ու սենյակի դուռը դիպավ պատեպատ:
 Ներս սրացավ Չաթնանց պառաջն ահավոր,
 Անիծելով ու թքելով անընդհատ:

— Տղիս գլխին ես ինչ բերիր,
 Մաղդ կտրած անամոթ:
 Վարժուհի՞ յես, թե լրբերի
 Հովանավոր, խնամող:
 Թհք քո պատիվին, հեր ես խաբել,
 Տունդ բերել աղջկան,
 Վոր դարձնես քեզնից ավել
 Հազար մարդու սիրեկան...
 Եսնեց հարսի սիրտը խորեմ,
 Այ խայտառակ, անարուս... —
 Յեվ Արուսի մազն ոլորել՝
 Քաշ ե տալիս դեպի դուռ:
 — Թհ յերեխին, ցնդած պառավ, —
 Ծչաց Աստղիկը մոլի
 Ու վագրի պես վրա թռավ,
 Վոր աղջկան յետ խի:
 Չաթնանց պառաջն իսկույն թողեց Արուսի
 Հյուսքերը հաստ ու մի վայրկյան կարկամեց,
 Հետո թռավ ուսուցչուհու յերեսին,
 Վրոնց վոր փքված հսկայական թխսամբ:
 Յեվ այս անգամ բռնած նրա մազերից՝
 Ելի սկսեց քաշել, թակել, ծղրտալ:
 — Ա, սրտամեռ, Չաթնանց Հոռոմ կասեն ինձ,
 Հմրս ես տանում խելքից հանում... առ, հա, տար...
 Ուսանի Քառավր—9

Ներս սլացավ Չաթնանց պառաջն ահալոր,
Անիծելով ու թքելով անընդհատ:

— Տղիս գլխին ես ի՞նչ բերիր,
Մազըդ կտրած՝ անամոթ:
Վարժուհի՞ չես, թե լրբերի
Հովանավոր, խնամող:
Թու քո պատվին, հեր ես խարել,
Տունդ բերել աղջրկան,
Վոր դարձնես քեզնից ավել
Հազար մարդու սիրեկան...
Եսենց հարսի սիրտը խորեմ,
Այ խայտառակ, անարուստ...—
Յեվ Արուսի մազն ուրեկ՝
Բաշ ե տալիս դեպի դուռ:
— Թող յերեսին, ցնդած պառավ,—
Ճչաց Աստղիկը մոլի
Ու վազրի պես վրեն թռալի
Վոր աղջրկան չես խլի:
Չաթնանց պառաջն իսկույն թողեց Արուսի
Հյուսքերը հաստ ու մի վայրկյան կարկամեց,
Հետո թռավ ուսուցչուհու չերեսին,
Վոնց վոր փքված հսկայական թխսամեր:
Ես անդամ ել բռնեց նրա մազերից
Յեվ սկսեց քաշել, թակել, ծղրտալ.
— Ա՛ռ, սրտամեռ, Չաթնանց Հոռոմ կասեն ինձ,
Հա՛րս ես տանում խելքից հանում... մոռ, հա, տա՛ր...
Բա՛լց եդ ժամին մեկը հասավ չետեից,
Բռնեց թևից ու շարտեց դեպի դուռ:
Պոկվեց պառաջն ուսուցչուհու մազերից,

Աչքին արյուն, բերանին թուք ու փրփուր:
Դիպավ զըռան ու չետ փովեց հատակին,
— Ամա՛ն, հասեք, այ գեղական,
Սպանեցին, մորթեցին...
— Շառ մի գըցի, ջադու պառավ,
Վեր կաց կորի, գնա՛ տուն:
Դնքդ հյիր ուրուր դառած
Աղջիկներին ծվատում:
Մեռած հո չե՛մ, սառած հո չե՛մ,
Վոր դու թակես վարժուհուն:
Էս Զարին ե կանգնած քո դիմ,
Ի՞նչ ես աչքերըդ ձղում:
Հա՛րս ես ուղում դուռով տանել,
Դո ուզած հարսն ել չկա:
Յես եմ հիմա համ քույր, համ մեր,
Մեր կողսողի աղջրկան:
Հետզհետե հավաքվեցին գյուղացիք:
Շարժվելու հնար չկա սենյակում:
Վոտքի չելավ պառաջն ելի ջղածիդ,
Ելի գոռում, անիծում ե ու թքում:
— Տուք, աննամուս, տուր սևասիրտ,
Տուր Բեյբութիս մատանին:
Վոնց վոր իմըս դու սեպրիլ,
Մերդ ել սե նաչդ տանի:
— Ա՛ռ, աղատվեմ,— շիկնեց Արուսն
Ու շարտեց մատանին:
— Հան շորերդ, հան, աննամուս:
— Շոր չեմ բերել քո տանից:
— Շոր չես բերե՛լ... բաս սա շոր չի՞,
Հորըդ շենթեց ես բերել:

Ո՞ւմ շորն է սա, գողի աղջիկ...
 Գող, տկլոր մեբդ ե կարել:
 — Թող,— ձիդ տվեց Արուսն ուժգին,
 Աչքում ազան մի կըրակ,—
 Ինձ հա ղելրան նվեր բերին
 Նըշանդրեքի ժամանակ...
 — Արհես, իսկույն հան, իրեն տուր,—
 Ասավ Չարեն հորդորով,—
 Հո չե՞ս ծախել պատվիդ դու
 Յերեք արշին կտորով:
 Տուր թող տանի իրեն հարմար
 Ուրիշ հարսի հագցընի:
 Լավը կառնեմ յես քեզ համար,
 Դու խելքըդ մի կորցընի:
 Կախեց գլուխն Արուսը լուռ, սրտմըտած:
 Հետո արագ հանեց ղելրան վրայից:
 Լաչին ամու սիրտը ցավից մղկտաց:
 Նայում եր նա, կանգնած մռայլ, սըրահից:
 — Ո՞վ ե լանի գողի աղջիկ, թվ ե գող...—
 Ու բազմութունը ճեղքելով ներս լեկավ,—
 Չե՞ս ամաչում խալխի առաջ, ցերեկով,
 Մերկացնում ես լերիտասարդ աղջկան:
 — Բարձր,— ճչաց պառավը խիստ.—
 «Սիպտակերես խնամի»...
 — Շան խնամին... խեղճ լերեխիս
 Շանը տվի միամիտ:
 Ու դուրս լեկավ Չաթնանց աղեն կատաղած՝
 «Հարսից» խլած չթե ղելրան ձեռքերում:
 — Չարմանալի հարսանիք ե...
 — հա—հա—հա...
 Խոխեք սուլում են լիտեից, հոհում:

ՏԱՍՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Տ Ր Ա Կ Տ Ո Ր Ը

Վերջին տաղնապուտ որերն են գարնանացանի:
 Հաղիվ են շարժվում ակոսում լեզներն ուժապառ:
 Դեռ հիսուն տոկոսն է հասել ցանքի պլանի,
 Դիտե այդ մասին ամեն մի կոլխոզնիկ ռանջալար:
 Դեռ հիսուն տոկոսը: Այդ թիվ չե լով չոր ու ցամաք,
 Դրված միմիայն հեգորյա տեղեկագրում,
 Այլ նրանց առջև տարածված խոնավ հողամաս,
 Վոր ամեն վայրկյան չորանում ու սերմ ե գորում:
 Ասում ե կարծես հողի ձախը խորին հուզմունքով
 Դաշտավարական սեկցիայի նախագահ Մուրոն:
 Յեվ անդուլ, անհանգիստ անցնում ե գութանից գութան
 Կանչում, հորդորում ե՝ քշեն, լեզներին ուժ տան:
 — Ուժ չի մնացել լեզներին վրեն,
 Ուշտ տալ չի լինի, բնկեք նախագահ:
 Ո՛ւր ե, խոսք տվին՝ տրակտոր բերեն,
 Առանց տրակտորի վոչինչ դուրս չի գա:
 — Եղպես միք խոսի, սխալ ե, տղեք:
 Տրակտորն ուշացավ: Ել չի գա հիմա:
 Բալց պետք ե ցանեք: Քշեք, ուժ տվեք,
 Ամեն մի բուպեն կամ կչանք ե, կամ՝ մահ...
 Խոխեք սուլում են լիտեից, հոհում:

Ու խրում ե մաճը Մուքոն հոգնած մաճկալից,
 Շարժում ե հուժկու փնչոցով, չեռանդի դալիս,
 Ողում պտտվում են ուժով ճիպոտ, խարաղան,
 Շաշում են ուժգին ու դիպչում ուժասպառ լեզան:
 Տնքում են լեզները, պրկում մկանները նորից:
 Աչքերը ուռչում են, թռչում են ասես կոպերից:
 Նախում ե Հովասն իր ձգված, վտխա արջառին:
 Մորթին չպալթի, դուրս չտա և փոր և սղիք...
 Իսկ Մուքոն հարբած սև հոգի խոստումով շտալ,
 Ավելի ուժով ե ընկնում գութանի վրա:
 Գնում ե գութանն ու հողը շերտում թումբ առ թումբ:
 Գնում ե գութանը կարծես Մուքոյի սրտում:
 Բաց խոփը թփին դեմ առավ, ակռկավ նորից,
 Ու հետ շարժեց թափով՝ լարված լեզներին:
 — Կուլակն ե, տղեք, հուպ տվեք, հանեք քոքահան:
 Կրկին շաչեցին ողում ճիպոտ, խարաղան:
 Ու հորիկ քշողն ահազին ճիպոտն ողորկեց,
 Թափով հարվածեց Հովասի լեզան վոսկորին:
 — Ո՛ւՖ, տեքաց Հովասն իր անխոս լեզան փոխարեն
 Ու ներքե թռավ, բարկության կրակն աչքերին:—
 Ծո՛, թուլ տուր, թուլ տուր, ինչո՛ւ ես թաղում:
 Աջառիս վրե՛ն քո գոռը գնաց:
 Դու հորըդ լեզան մաժում ես կակուղ,
 Իմի՛նն ես քշում, սատանի ծնած:
 Տարավ-բերեց խարաղանը Հովաս քեռին
 Ու պինդ փաթաթեց Տիկոյի տկուր ծնկներին:
 Պատանին ցավից կողկոնձեց:
 — Ամոթ ե, Հովաս... —
 Ձաչն տվին գութանվորները՝ սաստիկ վրդովված:
 Յեվ մյուս գութանի մոտից ֆշշալով հասավ

Գալոն՝ կալծակն աչքերում, ձեռքին խարաղան:
 — Ինչո՛ւ լես թաղում տղիս, դավաճան,—
 Մռնաց Գալոն ցուլ գոմեշի պես,—
 Կոլխոդ ես բերել սատկած մի աջառ
 Ու մի աջառով մեղ պիտի ուտե՛ս,
 Ինձ Գալուստ կասեն... լես վորձ եմ... տո թո՛ղ...
 Հովասն ո՞վ ե, վոր դիպչի իմ տղին:
 Ստոր մտքերով մտել ե կոլխոդ,
 Վոր կսիվ գցի ու գործը շեղի՞...
 — Տո թույլ տուր դրա դիմակը պատռեմ,—
 Գոռում ե Հովասն ու բաց չեն թողնում,—
 Տո՛, ինքդ չեցի՛ր, մաուզերը վրեղ,
 Դաշնակի որով հավեր գողանա՞ւ...
 Հիմի լավ ե, հա՛... կոլխոդ ես մտել,
 Կոլխոդում անտեք աջառ ես գտել,
 Վոր տղեդ թակի ու սատկացնի՛,
 Ախար թանկ ե սա. երեսիդ գնից:
 — Ամոթ ե, Հովաս... — Ամոթ ե, Գալո...
 — Յերկուտե ել ակտիվ կոլխոդի անդամ...
 Հանդիմանում են տղեք մոտ գալով:
 — Ձեղ չի վաչելի կովել, իրար տալ..
 — Յեղը չսատկեց... — Տղեն չմեռավ..
 — Ինչ եք գորգոռում իրար հակառակ...
 — Հիմա վոր լսեն, գլուղում լի՛նչ կասեն...
 — Եսպե՛ս եր...
 — Ե՛ս եր...
 — Միություն ու սեր:
 Կեսեր եր արդեն: Յեվ ընկեր Մուքոն հրամայեց

Յեղներն արձակել, ուղարկել ներքե ջրելու:
 Իսկ ճաշից հետո, սեկցիայի ժողով գումարից՝
 Կովոդ կողմերի հարցը տեղնուտեղ քննելու:
 Հովասն ու Գալոն նստեցին իրարից հեռու:
 Քամակ քամակի ու թթված, մոռլլ դեմքերով:
 Ու շրջանաձև, ծալապատիկ, բոլորը նստան:
 Վեր կացավ Մուքոն ու խոսեց խոհուն ու հստակ.
 — Ընկերներ, կոլխողն աչալիսով
 Առաջ չի գնա.
 Մենք հիմա ել ի՞նչ չերեսով
 Դուդ վերադառնանք:
 Փթում ե աչառեղ սերմացուն—
 Ամբարում անշարժ:
 Իսկ սրանք հին սանդն են ծեծում,
 Հին կռիվն ու շառն:
 Բրիգադում բանում են բոլոր
 Խիստ հարվածային,
 Իսկ ընկեր Հովասն ու Գալոն
 Սարքում են ոյին:
 Տարել եր բրիգադը վարի
 Սոցմրցման դրոշ.
 Իսկ սրանք խաչտառակ արին
 Մեզ իրանց կովով:
 Ո՞վ ե մեղավոր ավելի.
 Յես կասեմ—Գալոն:
 Հովասը դիպավ Տիկոլին
 Մի խարաղանով:
 Հոր տեղ եր, տվեց մի անդամ,
 Իրավունք ուներ:
 Ե. Գալոն ինչո՞ւ մեջ ընկավ...

Պարզ ե, ընկերներ:
 Յերկուսին ել չենք ազատում
 Արժանի պատժից.
 Հովասին—նկատողութուն,
 Գալուստին—շատ խիստ:
 — Վճչ, դեմ եմ,—հուզվեց Ալեքսանն—
 Եդ վորոշումին:
 «Շատ խստին» իմ հերն ե արժան,
 Այլ վոչ թե Ամին:
 Պինդ խփեց աջառին Տիկոն.
 Պետք չեր իհարկե.
 Իսկ իմ հերն ինչ իրավունքով
 Յերեսին դարկեց:
 Կոլխողի չեզն եր, կոլխողն եր
 Պատասխան տալիս.
 Իսկ հերըս ձեռ չի վեր կալել
 Դեռ հին անցյալից:
 Առաջարկ—իմ հորը շատ խիստ
 Նկատողութուն.
 Գալուստին ե նրա տղին՝
 — Առաջմ ի ցույց:
 — «Իցույց» դու չես,—
 կատաղի
 Մոնչաց Գալոն—
 Եդ թեմն ես աչալեո ցույց տալի
 Լեզվիդ դու տալով:
 Զաթնանց Բեյբուլթին ես տեսել,
 Վոր խեռ կնոջ.
 Կարծում ես կուլակ եմ չես ել,
 Կամ կին փախցընող...

— Տո՛ւ թուլ տուր, թուլ տուր,—
վեր թռավ

Հովասը տեղից.—

Տեսնե՛մ եք վո՛նց ե խաչատուհն
Անպատվում աղիս...

Հակառակորդները կրկին իրար դեմ չեկան:
Մի վայրկյան նորից բռնկվեց վոխը պտպական:
Կարող եր կրկին կամ գլուխ կամ թև կոտրվի:
Կամ, ինչպես տասնեկինս թվին, մեկի դին փովել:
Բայց աղիք ամուր բռնեցին ծեր աքլորներին
Յե՛վ ուժով, ամոթանք տալով տեղերը բերին:

Նորից նստեցին վղուված Հովասն ու Գալոն:
Յետև չեաւի, իրարից հեռու, փնջալով:
Բայց հանկա՛ռ ութիշ մի փնջոց լավեց եղ ժամին:
Ու հեռվից նավթահոտ բերեց սրնրթաց քամին:
Գաղարեց աղմուկն: Այն կողմ նայեցին մի վայրկյան:
Ու թռավ մի խենթ աղաղակ.

— Տրակտորն չեկա՞վ...

Շոֆերն եր, Սարոն, Գարսեան ու ընկեր Կարոն:
Գլխարկներն ուրախ վերցրին, կանչեցին.

— Բարով...

— Այ հաղար բարով,— ձեն տվին բոլորը միասին
Ու խորին, անհուն հարգանքով գլուխները բացին:
Յե՛վ շրջապատված կոխողների կենքի բազմութ՛յամբ՝
Տրակտորն առաջ շարժվեց՝ նախշելով ճամփան:
Հասավ ու կանգնեց կիսավարտ հերկի յեղբորին:
Շուրջը խոնրվան՝ նայելու կրկին ու կրկին
Նայելիս գիպան մեկմեկի Հովասն ու Գալոն,
Բայց ձեն չտվին, շուռ յեկան թաղուն ժպտալով:

— Նու, սկսում ենք, — մռնչաց շոֆերը խրոխտ
Ու ուլը բռնեց չեկաթե վոսկրոտ ձեռքերով:
— Մաքրեցե՛ք ճամփան,— հրամայեց նախագահ Մուքոն,
Ու գործի անցան աղեք խանդավառ աղմուկով:
Ուժ տվին խմբով, փնջացին լարված, կատաղի,
Քոլի մեջ վուված գուլթանը հանեցին տեղից.
Տրակտորն ակոսում շարժվեց, հասավ եղ քոլին,
Նստիք խոր խրեց, հոնդաց ու փնջաց մոլի:
— Քաշի հո՛, քաշի՛... մատոռիդ մատաղ, տրակտոր:—
Ու ձեն են տալիս, ուժ անում ձեռքով ճիպոտով:
Յերկաթե չեղը մի բոպե դանդաղեց, տնքաց,
Հզոր պճեղները խրեց փխրուն հողի մեջ,
Լավեց մի խրթին հոնդյուն, ֆշշոց... ու հանկարծ
Շուռ տալով հողի մի լեն շերտ, առաջ շարժվեց...
— Ես ի՛նչ եթ, տղե՛ք...

Ու տիրեց դարմանք ու սարսափ:
Քոլի արմատի հետ, արմատից ել հաստ, մի սև ոձ
Կիսված եր միջից, և գլուխն ու պոչը դատ-դատ
Գալարվում էլին, թռչկոտում, շաշում ահավոր:
Մի բոպե փախան խուճապով: Հետո չեա դարձան:
Ջախջախեց Վասոն մահամորձ թունավոր ոձին:
— Զգուշ կաց, Վասո, — ձեն տվավ Հովասափ բիճան.
Ընկեր կունենա, քեզանից վրեժ կլուծի...
— Ընկեր կունենա՞. . . հո՛, յես ել ունեմ ընկերներ...
Ալեքսանի պես, Ենպես չի՛, հորախոպեր Գալո:
— Ա՛յ եղպես, սիրով մնացե՛ք, ձեր հոգուն մեռնեմ,
Կանչեց աշխուժով Մուքոն, յեռանդի գալով:

Արդեն չերեկո չեր: Արեւ թիկնել եր սարին:
Հերկերը ներկել եր լուսի իբ վոսկե մշուշով:

Միայն մի ակոս ել, միայն մի ակոս ել վարի:
 Հերիք ե. կանգնիր, հոգնեցիր, տրակտոր քշող:
 — Քշիր դեպի տուն, անցիր կամրջի մոտով,
 Հասիր գեղամեջ, փնջալով գնա, ձեն հանի:
 Ասա, վոր յեկար ու հասար, չթողիր ամոթով,—
 Սոսու՞մ եր Մուքոն, — թող ձենըդ լսի թշնամին:
 Շրջանը կանչել ե, ավսոս, ընկեր Կարոյին:
 Մի գնա, Կարո, կաց մեզ մոտ, կաց մեզ դեկավար:
 Տրակտորը չեր գա, լեթե դու մեզ հետ չլինեցիր,
 Դու շատ բան արիր, շատ աշխատեցիր մեզ համար:
 Մենք թուղթ կգրենք, կխնդրենք քո գործարանին,
 Վոր քեզ նվիրի կոլխոզին, վոր մնա մեզ մոտ:
 Առանց բանվորի ոգնության չեցինք պաշարի,
 Մենք ախոր հաղթանակ տարանք քո շնորհիվ, քեզմով:
 Ու ժպտաց Կարոն հաղթողի հպարտ հուզմունքով:
 — Վո՛չ, ընկիր Մուքո, դուք պինդ եք, ամուր եք արդեն
 Դուք ունեք Սեան, Ալեքսան, Վասակ ու Մուքո,
 Կաբող եք առանց ոգնության ճանապարհ հարթել:
 Իսկ ինձ շրջանն ուղարկում ե ուրիշ կոլեկտիվ,
 Ուր գործը դժվար ե գնում և ուժեք չկան:
 Իսկ լեթե կանգնի ձեր դիմաց դժար մի խնդիր
 Յես կգամ, քաղաքից ուրիշներ կգան:

Ու լերբ բոլորած լերկաթե թանդադին հյուրին՝
 Պատրաստվում եցին աղմուկով շարժվել դեպի տուն.
 — Ընկերներ, — ձեն տվավ Գալոն հուզմունքով խորին —
 Ընկերներ, մի խնդիրք ունեմ լես... Ներողութուն:
 Եսոր լես ընդեմ գնացի մեր դիսցիպլինին:
 Ընկերոջ սիրտը կտրեցի փուշ բանի խաթեր.
 Հովասն իմ մոտիկ հարեանն, ընկերն ե հընից,

Ալեքն իմ զավակն ե, Տիգրանից ել շատ առավել...
 Սբանից հետո թե մեկ ել մի ծուռ բան ասի,
 Յերեսիս թքեք, ինձ կոլեկտիվից վճռեք:
 Միայն մի խնդիրք ունեմ... ես կովի մասին
 Թերթում միք գրի... եզ անտեր «ի ցույցը»... ջնջեք:

ՀԱՂԹԱԿԱՆ ԱՐՅՈՒՆԸ

Տրակտորն յերեք որ հետո ուրիշ կոլխոդ գնաց
 Ու Մուքոյին թողեց իր հոգնած չեզների հետ:
 Բայց նրա հետքը նախշուհ, ճանապարհին մնաց,
 Նրա յետանդը հուժկու մնաց սրտերի մեջ:
 Յեվ չնայած վոր Գալոն բոլոր ժողովներում
 Աղմկում էր, բողբոմ, թե չենք կարող ցած ել,
 Հովաս քեռու աջառին ապացույց էր բերում
 Յեվ առաջարկ էր անում սերմացուն բաժանել,—
 Սակաչն հաղթում էին միշտ Գարսեանն ու Մուքոն,
 Առավոտյան կոլլեկտիվն էլի գնում էր հանդ,
 Աշխատում էր հրատապ, հարվածային հոգով
 Ու հորովել էր չերգում Հովասն էլի սրտանց:

Յերբ վոր արեւը հոգնած թիկնեց էլի սարին,
 Ու նարնջե քրտինքով ներկեց չերկինք ու հերկ,
 Յերբ վոր վերջին ակոսից գութանը դուրս բերին
 Վորպես ծանր, տանջալից հաղթանակի մի յերգ,—
 Մուքոն նայեց դեպի յետ և հուզումով զգաց
 Հողի յերկունքը բեղուն, ճալթումը սերմերի:
 Կարծես վոչ թե արտը, այլ նրա սիրտն էր հերկված,

Նրա սրտումն էր ցանված եղ սերմացուն լրիվ:
 — Մնաց չերեք որվա գործ, չերեք որվա լարում,—
 Ու Գարսեանը սրբեց ճակատը քրտնաթոր,—
 Զուր են Գալոն, Աղասին սրտերը պղտորում
 Յեվ ամեն ժամ լեղաճաք աղաղակում — «տրակտոր»:
 Տրակտորը մենք ենք բերում, տրակտորն ուժ է հսկա,
 Ու վորպեսզի նա լինի, վոր գա նա գալ տարի,—
 Հաբկավոր է մեզ լարում, հարկավոր է մեզ կամք
 Ու միացալ աշխատանք չթի ու չեզների:
 Յեվ չնայած, վոր վոմանք հոգնել էլին սաստիկ,
 Ել վոչ խոտ էր մնացել և վոչ ուտելու հաց,
 Բայց յերբ խնդիրն իրիկվան դնում էին նիստին,
 Հաղթում էր կուսըջիջի գիծը կաղմակերպված:
 Զգում էին, վոր առանց լարման ու տանջանքի
 Հաղար տարվա ծոված կյանքն անհնար է ուղղել:
 «Յանել, ցանել մինչև վերջ, թեկուզ քարն էլ ճաքի...»
 Այս վճիռն էր վորոճում յո բաքանչյուր ուղեղ:

Փովեց բարակ մթնաշաղ: Յեզներին արձակեցին:
 Ո՞վ կպահի այս գիշեր... ո՞վ կմնա սարում...
 Զաթնանց Բեյրութը փախել ու դառել է բանդիտ,
 Լճկաններ է փախցնում, խոտի դեղեր վառում...
 Նա սպառնալիք է տվել, վոր իր «սարեկներով»
 Կհարձակվի մի գիշեր Բարաշամրի վրա:
 Յեվ իբր թե Սողոյին նամակներ է գրում,
 Վոր սա Գյուլից հեռանա, չխանգարի նրան...
 Ու պտտվում է գյուղում այդ մութ ասեկոսեն
 Հեռզհետե ավելի ու ավելի համառ:
 Նամանավանդ, վոր Սողոն տարածել է, խոսել՝
 Թե քաղաք է գնալու... բժշկվելու համար:

Յերկուդարի չե սաստիկ սարում մնալ գիշեր...
Այդ մասին են մտածում, չնայած չեն խոսում:
Քեռի Մուքոն ճակատին կնճիռն է կիտել,
Բայց առաջարկ անելու չի պտտվում լեզուն:
— Յես կգնամ, կմնամ գիշեր չեղների մոտ, —
Բացականչեց Ալեքսանն ու հրացանն առավ: —
Խոչ, սարսմփ ե տալիս մեզ մի կուլակի լակոտ:
Յեվ մենք պիտի տոնն գնանք ցանքը չկատարած:
Հովաս քեռին կախ ընկավ վորդու հրացանից.
— Թուլլ տուր, թուլլ տուր չես գնամ:

Բայց չթողին նրան:

Նովրուզն իսկույն միացավ չուղաշ Ալեքսանին
Ու յերկուսով միասին լծկանը սար տարան:

Մութ: Մութ: Անտառ: Չխոսկան, համր հարսերի պես
Ծառերը մութ փաթաթված՝ քարացել են վոտի
Մի վիթխարի, ահավոր, անհայտ կեսուրի դեմ,
Վոր վորոճում ե մտքում դարհուրելի վոճիր:
Յեվ արածել սկսան լծկանները սոված,
Գիշերային անտառում, սովերնների ներքո:
Նովրուզի սիրտը խոնավ յերանությամբ դողաց
Լծկանների լիաթոք փնչոցների յերգով:
Այդ կանաչը հյուսթավետ, այդ ժամերը հանգիստ,
Վոր վայելում են հիմա անասուններն ուժատ, —
Վաղն առավոտ կփոխվի լարված աշխատանքի,
Վաղը կհերկեն, կցանեն ավելի շատ:
Իսկ Ալեքսանն աչքերը թանձր մթին զամած,
Հրացանը սեղմած վոսկրոտ ձեռքերով,
Իր ընկերով ալանջին փափսում ե կամաց
Կարկաչահոս պատմությունն իր յերջանիկ սիրո:

Լեռնանում ե Նովրուզի յերիտասարդ սրտում
Անպատմելի մի կարոտ, անհաղթելի ծարավ:
Նա չել ուներ սիրալին այրող մի պատմություն:
Բայց նա տխուր վերջացավ... նրա Ասլուն տարան:
— Իսկ քո սիրածն, Ալեքսան, վերադարձավ կրկին:
Քեզ սպասում ե հիմի... Գուցե դեռ չի քնած:
Քո մասին ե մտածում թաշկինակը ձեռքին...
Յես չեղները կպահեմ, դու չել ու տուն գնա:
— Վոչ, Վոչ, Նովրուզ, չեմ գնա: Քեզ չեմ թողնի մենակ:
Ջարհուրելի անտառում, Ջաթնանց Բեյբութի դեմ:
Նա կերեա աչս գիշեր... Նա հանգիստ չի մնա:
Նա վրեժ ե վորոճում հիմա, չես լավ գիտեմ.
Սուս... Դու շշուկ լսեցիր... չես լսեցի կարծես...
Խշրտոց եր, թե շշուկ... մարդ կա տանձենու տակ...
Ե՛հ, դուքս արի, մոտեցիր, հվ հս... ով կա այդտեղ...
Պատասխանը վորոտաց.

— Թրնխ... Թրնխ... Թրնխ...

Ու թռչում ե տնետուն կալծակահար այդ լուրն
Այդ ահավոր արյունոտ կարմիր առավոտի:
Հետզհետե հավաքվում ու կուտակվում են լուռ:
Դուռն արթնացել գիշերով ու կանգնել ե վոտի:
— Արի, Լաչին, մոտ արի, ել մի մնա խռով,
Արի փեսիդ համբուրի, ասա՝ «գնաս բարով»... —
Թելում ալան մղկտում, լալիս ե բարձրաձայն,
Ու մոտենում ե Լաչինն ինչպես քարե արձան:
Դուրեղնորհրդի դռան մոտ, կանաչ խոտի վրա
Դրված ե նա — հերոսի արնաշաղախ դին:
Վերքը վողորկ ճակատին՝ վորպես կարմիր կրակ՝
Ավելի չե բորբոքում հուզված ժողովրդին:

— Թուլ տուբ, թուլ տուբ, չես պահեմ կոնաչ
խոտերի մեջ,—

Թիքտում ե Հովասափն ու չեն թողնում նրան։ ..

— Դիւի յարեն չես առեք, իմ գլխի մեջ դրեք,

Թող իմ արյունը թափվի ճանապարհի վրա:

Իսկ Արուսի չերեւին վիշտը թուխալ ե գրել:

Այգալես չերկինքն ե մթնում արհավիրքից առաջ:

Վոչ միայն խոր վիշտ ե սչդ, այլ քանդակված վրեժ,

Աղաղակող լուսթյուն, քարացած թառառչ:

Հասկի նման կոտրված, հենված ուսուցչուհուն,

Արտասուքները սառած թաթթիչների ծերին,

Նա լալնացած աչքերով դիակին ե նայում

Ու մըմնջում ինքն իրեն, ներսում, անլսելի:

— Վեր կաց, վեր կաց, Ալեքսան...

Ձե՞ս իմանում... չե՞ս լսում...

Ձե՞ վոր չես ել հիմա կամ...

Միասին ենք կոլխողում...

Վեր կաց... գնա ժողովի...

Մոռացել ես դու մի՞թե...

Նիստ կա եսոք ահալիվի...

Կանչել ե քեզ կոմիտեն...

Ու վողբագին անեծքի, վալնասունի միջից

Հանկարծ հնչում ե հուժկու ձայնը Գարսևանի:

— Այս արյունը, այս գոհը մենք նրան չենք գիշի,

Ձի խուսափի վրեժից խայտառակ թշնամին:

Ձաթհանց Բելրութն այս գիշեր իր անելիքն արաց:

Ուից նա մեր շարքերից մեր ամենալավին:

Բայց մենք չես չենք նահանջի, մենք կգնանք առաջ,

Ձենք վախենա գնդակից ու չենք տատանվի:

Կամենում են արյունով ճանապարհը փակել,

Վոր մենք տնից դուրս չգանք, ցանքը միա կլտատ,

Վոր սովը մեզ կռացնի, կոլխողը խորտակեն,

Վոր ճխլտի մեզ ելի, ճվլի կուլակի թաթ:

Հարվածում են նրանք մեզ աշխատանքի ժամին,

Կամենում են ջլատել մեր ուժերը համառ...

Բայց ընկերներ, դեպի հանդ, մինչև վերջը պլանի —

Ալեքսանի թանկագին հիշատակի համար:

Մինչև ցանքը չավարտենք, չենք հեռանա հանդից,

Այս ե վրեժն արժանի, պատասխանը հատուկ —

Տարեւային ցատումով մոլորում են մարդիկ,

Յերիտասարդ զոհի դին նորից շրջապատում:

Շրջանային կենտրոնից չեկավ նվազախումբ

Ու կատարեց հերոսին հանդիսավոր թաղում:

Իսկ Լաչինի աչքերից հոսեց աղի առուն

Ու մոլորվեց միլիոն վալրի մացառներում:

— Գնաս բարով, Ալեքսան, — ասավ Մուքոն
հուզված, —

Դու բրիգադի սյունն ելիր, աշխատանքի հերոս:

Քո քրտինքով են ազնիվ մեր արտերը բուսած

Ու կհասնեն քո արցան վառման կաթիլներով:

Հարվածային աշխատեց, հերոսի պես զոհվեց

Բայրէկիկյան առաջին մեր գարնանացանին:

Մեր բրիգադի անունից առաջարկում եմ յես

Տալ հերոսի մականունն ընկեր Ալեքսանին:

Առավոտյան մութ-լուսին Լաչինը լուռ գարթնեց:

Գոմից յեղներն արձակեց ժլատ արտասովնով,

Գշեց դեպի կոլլեկտիվն ու տխրությամբ հալանեց:

— Ինձ ել գրեք, ընկերներ, չեկա ձեզ ոգնելու...

Սողոն քաղաք եր փախել: Նա քաղաքից չեկավ,
Մինչև Չաթնանց Բեյբուլթին ձերբակալեց Չեկան:

Նա գյուղ մտավ գիշերով, գաղտագողի, լռին:

Վախենում եր հանդիպել նախկին ընկերներին:

Այդ ուր մինչև չեքեկո նա գուրս չեկավ տնից:

Ի՞նչ հնարով ուրբերի անիվը դարձնի:

Յերեկոյան, չերբ մի դառն ու չար նախազգացում

Սրտի խորքում ճնշելով միտք եր անում Սողոն,

Կամրջի մոտ չարագույժ կանչեց կատարածուն.

— Նոր գյուղխորհուրդ ենք ընտրում...

Ժողով ե հեյ...

Ժողով...

«Տեսնես ռւմ են ընտրելու...» — միտք եր անում տխուր,

Ու իր սրտի թուլնի պես դառն թամբաքուն ծխում:

Նա սովորել եր գյուղում մենակ ղեկավարել

Վորպես «կարմիր» տանուտեր՝ հին թալֆային հենված

Ու Սանթրոսի տան գինին և արաղն սպառել

Նախ բջիջի և հետո «մալը աթուր» կենաց:

Իսկ չերբ ընկավ կոլլեկտիվ չեռուզեռ գյուղի,

Յերբ վոր տակին չերեաց պապենական թալֆան,

«Ընկեր» Սողոն հասկացավ, զգաց գաղտագողի,

Վոր հնավանդ կենցաղից նա չի կարող թարկ տալ:

Դըրա համար բնազդով նա վորոշեց կովել

Ընդդեմ ալդ հոր, անսովոր, «կորստաբեր» շարժման:

Բայց պարավեց: Յեվ ահա նրա աստղը ծովել

Դեպի անդունդ ե սուրում անդարձ և անգուման:

Այո, նա չեր հավատում՝ թե գյուղը ծանրաքայլ

Ընդունակ եր փոխվելու այդքան արագ թափով:

Թե կարող ե կոլլեկտիվն իրական ույժ դառնալ

Ու տանել իր չեռեից տները գետնափոր:

Նա կարծում եր, թե միայն հրահանգներ են դատարկ,
Փոթորիկներ են միայն ժամանակավոր:

Հովսա քեռին չի կարող իր արջառից թարկ տալ,

Չեն փոխվելու աշխարհի հիմքերը դարավոր:

Նա կարծում եր, կպարտվի կուսակցութունն ահա,

Ելի գյուղում կշաշի Արամների դամշին:

Արտոն հոտաղ կմնա, իսկ Սանթրոսը՝ աղա,

Ռուսաստանում ել գուցե տիրի անգլիացին:

Այդ եր պատճառը, վոր նա պայքարում եր համառ

Կոլլեկտիվի, Սեանի բոլոր քայլերի դեմ:

Ու վորպեսզի տեղ ահի սև ուրբերի համար

Այցելում եր գիշերով մեկ-մեկ Չաթնանց հողեն...

Բայց սխալվել եր Սողոն: Գարսևանը տարավ:

Կուսակցութունը հաղթեց: Ցանքը կատարեցին:

Դառնալու լե վաղ թե ուշ գյուղը համատարած:

Գարսևանի չեռեից գնաց գյուղացին...

Իսկ նա իր հոր չեռեից կոլլեկտից գուրս չեկավ.

Յեվ իր դերքը զորավոր գիշեց Գարսևանին:

Այժմ գյուղում անարգված և անկուսակցական

Պիտի մի կերպ խոնարհված գլուխը պահպանի:

Ի՞նչ ե մնում Սողոնին... Ի՞նչ կարող ե անել...

Հուլիսի վոշ մի ճառագայթ, վոշ մի հեռանկար:

Պետք ե ուրեմն զղջալ, պետք ե խոստովանվել...

Չեն հավատա... վոշ մի չեղք ու փրկութուն չկա...

Նա ջարդված վեր կացավ ու վաղուց տուն բերած
Դյուղխորհրդի մատյանից պոկեց մաքուր մի թերթ.

Ու քիմիական մատիտով գրեց թղթի վրա

«Արափարսի շրջկոմին...» և սկսավ գրիտել:

Դուռն ահավոր թակեցին: Նա վեր թռավ դողով:

Ու ներս մտան Մուքոն ու լերկու միլիցիոներ.
— Ձերբակալված եք, — ասավ, — քաղաքացի Սողո,
Պետք է հենց ես բռնակցիս ձեզ Ալափարս տանել...
— Ի՞նչ... — ծղրտաց մայրը սուր, — քա լինչ իրավունքով.
Դու վճիռ շունն ես, ընչաց՞ու... — Դուր ես տանում արիս...
— Յե՞ս — խորհրդի նախագահ, — սառը կտրեց Մուքոն:
Սողոն սաստիկ սպրդնեց ու լեքերաց տեղից...:

Գաբնանացանն ավարտվեց... վերջին հատիկն ընկավ,
թաղվեց խոնավ հողի տակ վորպես հերոս արի:
Վաղը կճալթի նա աչնտեղ, կծլի հաղթական
Ու կյանք կտա իր մահով ուրիշ հատիկներին...

Վ Ե Ր Չ

1931—1932 թ.թ. Մոսկվա-Ցեքովան:

29450